2-IX-16

FRAN BARBALIĆ

310

VJERSKA SLOBODA

HRVATA I SLOVENACA U ISTRI, TRSTU I GORICI

26629

VJERSKA SLOBODA
HRVATA I SLOVENACA
U ISTRI, TRSTU I GORICI

USPOMENI

DRA JURJA DOBRILE

BISKUPA POREČKO-PULJSKOG

1858.—1875.

I

TRŠĆANSKO-KOPARSKOG

1875.—1882.

FRAN BARBALIĆ

DOMINIKANSKI FIL. - TEOL. „AKVINAC" DUBROVNIK

VJERSKA SLOBODA

HRVATA I SLOVENACA U ISTRI, TRSTU I GORICI

HRVATSKO KNJIŽEVNO DRUŠTVO SV. JERONIMA

KNJIŽNICA OPĆEGA ZNANJA

UREĐUJE PETAR GRGEC

PRVO KOLO ✱ 1931 ✱ KNJIGA 4

JERONIMSKA KNJIGA
TRISTA ŠEZDESET OSMA

TISKARA NARODNE PROSVJETE, ZAGREB, TRENKOVA ULICA BROJ 1.

I kada dovukoše petoga od makabejske braće pred kralja, stadoše ga mučiti. A on pogledavši u njega reče:

Imadeš vlast nad ljudima, premda si podvrgnut smrti, i radiš, što te volja. No nemoj misliti, da je moj narod ostavljen od Boga.

Samo se strpi i počekaj pa ćeš vidjeti njegovu veliku moć, kako će kazniti tebe i tvoje potomke.

...A ti nemoj misliti, da će ti ostati nekažnjeno, što si pokušao da se boriš proti Bogu.

(2. Mak, 15—17 i 18.)

OBEĆANJA I DJELA

Talijanska je država proširila svoje granice. Mnogo je našega naroda došlo u njezin sklop.

Mislio bi čovjek, svršio je rat, ljudi će biti opet ljudi, podnosit će jedan drugoga, dizati jedan drugomu vjeru i moral, podupirati socijalno jedan drugoga, jer nas je rat materijalno sve uništio, a pogotovu one naše ljude po Krasu i Gorici, koji su izgubili i kuće i kućišta. Potrebit nam je svima mir i bratska, međunarodna sloga.

Kada je talijanska vojska okupirala naše krajeve, i ona je počela propovijedati mir i ljubav. Zapovjedništvo talijanske vojske izdalo je proglas na naš narod u slovenskom i hrvatskom jeziku. Pisali su nam i govorili, da je Italija zemlja slobode, da će Slovencima i Hrvatima dati više škola, nego što su ih dotada imali. U tom je proglasu bilo osobito istaknuto i naglašeno:

»VAŠA ĆE SE VJERA POŠTIVATI, JER JE KATOLIČKA VJERA VJERA CIJELE ITALIJE.«

U istom smislu govorio je i talijanski kralj u svojem krunskom govoru, što ga je svečano izrekao u talijanskom parlamentu dne 1. prosinca 1919. Isto tako je govorio u istom parlamentu dne 27. septembra 1919. ministarski predsjednik Tittoni, godine 1920. principe Colonna, godine 1921. Giolitti, a iste godine 1921. također novi ministarski predsjednik Bonomi.

Kada prve glave u državi tako govore, mislili su mnogi, da će tako i biti, ali su se brzo razočarali. Uvidjeli su, da su to bile samo lijepe talijanske riječi i ništa drugo.

Talijani su svoje namjere brzo otkrili i započeli s progonima.

Najslavniji živi talijanski pjesnik, imenom D' Annunzio (lucus a non lucendo, ako se mjeri po privatnom životu i literarnoj aktivnosti!), u javnom govoru, što ga je držao u Augustineumu u Rimu dne 4. svibnja 1919., postigao je najveći uspjeh i najburniji pljesak, kada je napao naš narod ovim riječima: »Van kopilansko roblje sa svojim izmetinama i sa svojim čoporima svinja!« (»Fuori la schiaveria bastarda, colle sue lordure e colle sue mandrie di porci!«. (Vidi »Il Giornale d' Italia« od 5. svibnja 1919., br. 119.).

Gornje je riječi objelodanilo glasilo ministra Sonnina, koji je u ono vrijeme vršio službu ministra vanjskih poslova. List je ove riječi neizmjerno hvalio i dizao u nebesa.

Hrvati se i Slovenci ne osjećaju uvrijeđeni trivijalnim riječima pjesnika, jer se od neuravnotežena čovjeka ne može drugo ni očeki-

vati. Ali valja reći, da on ne bi bio tih riječi ni izrekao, kad ne bi bio znao, da će one biti ugodne slušateljima t. j. potpredsjedniku parlamenta, zastupnicima, delegatima narodnih, političkih i humanih društava i građanima Rima. Svi oni, koji su kongresu prisustvovali, odobravali su frenetički pjesniku. Kongresu je predsjedao i slušateljima predstavio pjesnika jedan član rimskog patricijata, načelnik Rima: Don Prospero dei Principi Colonna.

Dne 20. studenoga 1923. vlada je zabranila poučavanje vjeronauka u školama u hrvatskom i slovenskom jeziku.

Promijenili su nam naša stara hrvatska i slovenska prezimena, a mijenjaju nam i naša krsna imena, ako su slavenska.

Sa nadgrobnih spomenika brišu i uništavaju slavenske natpise. Ne dadu mira mrtvima, a kamoli živima.

I mi Slaveni imamo ugodnika Božjih, kojih ćete imena naći u svakom katoličkom koledaru, kao što su na pr. sv. Kazimir, sv. Ćiril, sv. Metod, Vladislav, Stanislav, Vjenceslav, Vladimir. No naša djeca ne smiju dobiti nijedno ime ovih svetaca i ugodnika Božjih, jer su ti sveci Slaveni ili slavenski apostoli. Ali kada bismo htjeli, da naša djeca dobiju ime Giordano Bruno, onda bi nam se to dopustilo.

Talijanske se vlasti nisu žacale internirati krčkog biskupa dra. Antuna Mahnića, i potjerati preko granice njega i tršćanskog biskupa dra. Andreja Karlina.

U Italiji državne oblasti upotrebljavaju sva sredstva, da Slovenci i Hrvati ne časte Boga u svojem jeziku, a kada to čine, bivaju progonjeni. Oblasti hoće, da crkve ostanu prazne.

Proganjanje je teško, ako ga vrše bezvjerci, a postaje krvoločno, kada ga vrše oni, koji su kršteni u Kristovoj vjeri, pa to proganjanje vrše nad svojom vjerskom braćom.

Talijanske su vlasti naprtile sebi na leđa pred cijelim kulturnim svijetom sramotno ime vjerskih progonitelja u srcu civilizirane Evrope.

Na skupštinama zahtijevaju fašisti od vlade, da već jednom i zauvijek potjera iz crkve taj »barbarski jezik«.

Slavenski katolici u Italiji trpe tjelesno i duševno. U biskupijama, gdje je slavensko stanovništvo u većini, u mnogim župama ne trpe se hrvatske i slovenske propovijedi, a vjeronauk u školi jest isključivo talijanski. Djeca rastu tako u neznanju, te ne poznaju ni svojega materinskoga jezika, a time ni jezika svoje vjere. Ljudstvo, koje je bilo lišeno svojih svećenika, otpada od vjere.

Djeci se otimlje iz ruku crkveni molitvenik »Oče naš«, jer je pisan u hrvatskom jeziku.

Njemački svećenici južnog Tirola u svojoj spomenici, što su je upravili svome nadbiskupu Endrici-ju, formulirali su svoje zahtjeve ovako:

»Kada se radi o dobrima, koja su priznata od Boga, o uzgoju djece, o osiguranju vjeronauka u školi i crkvi, svećenik može da izabere samo jedno mjesto: mjesto na strani njemu povjerena i progonjena puka, kojemu mora pomagati i tješiti ga, i, ako treba, njegova

od Boga i prirode priznata prava braniti protiv zatiratelja, koji je opremljen svim zemaljskim sredstvima.«

To je stanovište i našeg svećenstva u Italiji.

U Istri i Gorici postoji hrvatska i slovenska crkvena bratovština sv. Mohora. Te dvije bratovštine izdaju svake godine četiri do pet knjiga za svoje članove. Društvena uprava i članovi imali su uvijek neprilika radi tih knjiga, premda su se knjige štampale u Italiji i prošle talijansku cenzuru. Po raznim su selima te knjige bile plijenjene samo zato, što su bile pisane hrvatski ili slovenski.

Orguljaš u Bermu, Dragutin Martinčić, osuđen je na novčanu globu, jer je primao »Glasnik Presvetog Srca Isusova«, što ga u Zagrebu izdavaju oci isusovci. Taj list zacijelo nije zaplijenjen zato, što bi učio kakvu krivu vjeru, nego zato, što je pisan hrvatski.

Nedavno je Martinčić bio osuđen na mjesec dana zatvora zato, što je širio knjige društva sv. Mohora. Bio je pozvan u Pulu pred komisiju za konfinaciju, tamo je zatvoren i sada će ga valjda konfinirati na Lipare. Zato dakle, jer primaš hrvatske nedužne knjige i vjerski list »Glasnik Presvetog Srca Isusova« iz Zagreba, u Italiji bivaš globljen, zatvoren i konfiniran.

U Gorici je oblast zaplijenila knjigu »Verbum Dei«, koja donosi propovijedi za upotrebu svećenika, i to zato, jer se u njoj nalazila vijest, da nadbiskup dr. Sedej slavi 25. godišnjicu svoga posvećenja za biskupa.

Koledar slovenske crkvene bratovštine »Goriška Mohorjeva Družba« prošao je bio službenu cenzuru. Nakon tri mjeseca zaplijeniše ga, navodeći kao razlog, da donosi »Legendu o ptičjem gnijezdu«, što ju je napisala slavna Selma Lagerlöf. Na drugom mjestu navode kao uzrok zapljene ovoga koledara to, što je slika Sv. Oca pape mnogo veća nego slika talijanskoga prijestolonasljednika.

Mnogo je gora stvar, što se u mnogim župama slavenski vjernici ne mogu ni ispovijedati u svojem materinskom jeziku, a talijanski svećenici ne će da nauče jezik naroda. Dešava se, da naši ljudi umiru bez sv. sakramenata, a dogodio se slučaj, da su se ljudi ispovjedili pomoću tumača.

U velikoj većini župa na otocima (sada u zadarskoj biskupiji), ukinuli su talijanski svećenici preko noći staroslavensko bogoslužje, koje je od davnine bilo zakonito uvedeno i od Svete stolice odobreno.

Nije bilo ništa neobično, da su oboružani fašisti provalili u župne stanove, opustošili pokućstvo i uništili knjižnicu. Govore nam o tome Klanec, Dolina, Volosko, Lovran, Mošćenice, Tinjan, Kringa, Buzet, Vrh, Zrenj, Rižan, Draga, Drežnica, Staroselo, Karojba i dr.

Neki su svećenici bili potjerani po nalogu vojničkih vlasti. Uz pratnju žandara i redara morali su napustiti kuću, župu, kraj, gdje su utrošili u radu najljepše godine. Protjerani su bili kao lupeži, zločinci ili još gore. Mnogi su bili izvučeni iz svojeg kreveta, od stola, iz crkve, i izbačeni iz svojeg boravišta usred mrkle noći, po bijelom danu, u prisutnosti naroda. Okovanih ruku predani su u ruke javne

sigurnosti kao najgori hajduci i ubojice! Zabraniše im slavenski propovijedati, u crkvi im spriječiše slavensko pjevanje, a vani im zabraniše da sa narodom svojim govore hrvatski i slovenski. Nekim svećenicima nije bilo dopušteno da vode procesije ili pokapaju mrtve, ako ih nije pratila vojnička straža. Dogodilo se, da je svećenik nosio svetu Popudbinu bolesniku, ali ga je usred ceste zaustavio vojnik, komu se morao legitimirati. Mogao je naprijed samo onda, ako mu je to vojnik dopustio. Župljani nisu katkada smjeli stupiti u župni stan, ako nisu prije zamolili potrebitu dozvolu kod vojne komande. Svećenika su svagdje uznemirivali: kod kuće, na cesti, u gradu, na selu, često su ga išćuškali, prijetili mu kundakom i udarali ga. Tako se počelo godine 1918. i tako se nastavilo do današnjega dana.

U Istri su karabinijeri g. 1931. dobili nalog, da strogo paze na svaki korak hrvatskih i slovenskih svećenika. U svakoj se crkvi nadziru propovijedi.

Od svih biskupa se zahtijeva (1931.), da premjeste hrvatske i slovenske svećenike. Mnogim je svećenicima obustavljena kongrua (plaća). Zabranjuje im se, da s narodom govore hrvatski ili slovenski. Po mišljenju Talijana, svećenik Hrvat ili Slovenac ne bi smio govoriti hrvatski ili slovenski ni sa svojim roditeljima i rođenom braćom, a kamoli s narodom.

Čini se, kao da su u Istri, Trstu i Gorici sami komisari i policijski agenti postali biskupi i da oni po crkvama zapovijedaju. Ovako se postupa u Italiji protiv potomaka onih, kojima je Rim nekada dao časni naslov: Antemurale christianitatis.

SLOVENCI I HRVATI U ITALIJI

Područje, koje je anektirala Italija, a na kojem stanuju Hrvati i Slovenci, pripadalo je prije pod 10 biskupija. Na ovom je području bilo hrvatskih i slovenskih župa 370, kapelanija 114, crkava 504, svećenika 548 i duša (Slovenaca i Hrvata) 639.617. Prema bivšim biskupijama ti su podaci bili podijeljeni ovako:

Biskupija:	*župa:*	*kapelanija:*	*crkva:*	*svećenici:*	*duše:*
Celovec:	4	—	4	5	2.164
Dubrovnik:	1	—	1	3	1.508
Gorica:	135	1	140	153	155.309
Krk:	20	2	26	29	19.207
Ljubljana:	37	8	45	53	64.329
Poreč:	47	12	59	52	75.259
Senj:	2	—	10	13	19.668
Trst:	108	42	152	171	251.265
Videm:	10	49	59	57	39.724
Zadar:	6	—	8	12	11.184
Neka ima u talijanskim župama samo:			....		10.383
Ukupno:	370	114	504	548	650.000

Kako se vidi iz gornje skrižaljke, bile su u području današnje Italije 504 crkve, u kojima se propovijedalo hrvatski ili slovenski. U tim je crkvama imalo duhovnu pastvu 548 svećenika, ne računajući sva sistemizovana mjesta, nego samo one svećenike, koji su faktično bili u pastvi, i ne računajući 77 redovnika u 15 samostana. U nekim je crkvama već ukinuta hrvatska i slovenska propovijed, u drugima se to postepeno čini, a onda će doći red i na ostale.

Na ovom je području 650.000 duša, Hrvata i Slovenaca, ali je taj broj daleko veći, što ću statistički i dokazati.

Gornje biskupije nisu sve u cijelosti pripale Italiji, već samo neke, a neke djelomice, što se također može opaziti na samoj skrižaljci.

Gornjih deset biskupija postoji de jure još i danas, jer Vatikan nije definitivno riješio granice novih biskupija izuzevši novu biskupiju na Rijeci, koja postoji od 31. svibnja 1925.

U Zadru se nalazi biskupski administrator, a gorički nadbiskup samo upravlja onim dijelom ljubljanske biskupije, koji je ostao u granicama Italije.

Biskupije Poreč i Videm ostale su iste kao i prije.

Od tršćanske je biskupije jedan dio pridružen riječkoj biskupiji.

Danas je od ovih biskupija u Italiji stvoreno 6, i to: Zadar, Rijeka, Gorica, Trst, Poreč i Videm.

Zadarska biskupija obuhvaća:

a) od zadarske biskupije grad Zadar i najbližu okolicu (župe: Arbanasi, Bokanjac, Crno i Dračevac).

b) od dubrovačke biskupije otok Lastovo;

c) od krčke biskupije otoke Cres, Lošinj, Sv. Petar Ilovik, Srakane, Unije i Susak.

Ako ovamo prenesemo podatke iz gornje skrižaljke, onda je u zadarskoj biskupiji: 27 župa, 2 kapelanije, 35 crkava, 44 svećenika i 31.899 vjernika Hrvata.

Riječka biskupija obuhvaća:

a) od senjske biskupije grad Rijeku;

b) od tršćanske biskupije dekanat Kastav (osim župe Kastav i kapelanijâ Sv. Križ i Sv. Matej). Sjedište je dekanata danas Volosko; dekanat Jelšane: župa Jelšane i kapelanija Brgud;

c) od ljubljanske biskupije dekanat Trnovo, i to župe Trnovo i kapelanije Vel. Bukovica i Harije, župe Knežak, Prem i Zagorje; drugi dio dekanata Trnova dodijeljen je goričkoj biskupiji. Ova dva dekanata Jelšane i Trnovo čine sada jedan dekanat: Jelšane-Trnovo.

Ako ovamo prenesemo podatke iz navedene skrižaljke, onda u riječkoj biskupiji imade 13 župa, 7 kapelanija, 28 crkava, 36 svećenika i 64.273 duše, Hrvata i Slovenaca.

Gorička nadbiskupija obuhvaća:

a) prijašnju goričku nadbiskupiju osim župe Davča pri Sorici, koja danas spada pod ljubljansku biskupiju;

b) od ljubljanske biskupije dekanat Idriju, osim dviju župa Žiri i Hotedršicu, koje su ostale pod ljubljanskom biskupijom, dekanate Vipavu i Postojnu; Postojni su dodijeljene župe iz dekanata Trnova i to župe: Vreme i Košana s kapelanijama Nadanje selo i Suhorje; drugi dio dekanata Trnovo dodijeljen je riječkoj biskupiji; od dekanata Radovljica: župu Bela Peč;

c) od krške (Celovec) biskupije dekanat Trbiž.

Ako ovamo prenesemo podatke iz gornje skrižaljke, onda u goričkoj nadbiskupiji imade: 172 župe, 7 kapelanija, 183 crkve, 203 svećenika i 207.161 duša, Slovenaca.

T r š ć a n s k a b i s k u p i j a obuhvaća:

a) prijašnju tršćansku biskupiju, samo što je ona izgubila kotar Volosko, i to dekanat Kastav, kojemu je sada sjedište Volosko, i dekanat Jelšane, i to župu Jelšane i kapelaniju Brgud, koje pripadaju riječkoj biskupiji; ostali dio dekanata Jelšane ostao je pod tršćanskom biskupijom, a sjedište mu je sada u Hrušici.

Ako ovamo prenesemo podatke iz navedene skrižaljke, onda u tršćanskoj biskupiji imade: 101 župa, 37 kapelanija, 140 crkava, 156 svećenika, 221.301 duša, Hrvata i Slovenaca.

V i d e m s k a b i s k u p i j a ima isti opseg kao i prije te ima u njoj:

10 župa, 49 kapelanija, 59 crkava, 57 svećenika, 39.724 duše, Slovenaca.

P o r e č k a b i s k u p i j a ima isti opseg kao i prije, te ima u njoj:

47 župa, 12 kapelanija, 59 crkava, 52 svećenika i 75.259 duša, Hrvata.

Reasumiramo li gornje podatke, onda dobivamo ovu skrižaljku:

Biskupija:	*župa:*	*kapelanija:*	*crkava:*	*svećenika:*	*duša:*
Gorica:	172	7	183	203	207.161
Poreč:	47	12	59	52	75.259
Rijeka:	13	7	28	36	64.273
Trst	101	37	140	156	221.301
Videm:	10	49	59	57	39.724
Zadar:	27	2	35	44	31.899
Neka ima u talijanskim župama samo					10.383
U k u p n o:	370	114	504	548	650.000

Sve su ove biskupije brojem župa, kapelanija, crkava, svećenika i duša mnogo veće, ali sam ovdje uzeo u obzir samo naše župe, kapelanije, crkve, svećenike i naše ljude, a posve sam izostavio talijanske župe, kapelanije, crkve, svećenike i vjernike Talijane.

Razumije se, da ima u talijanskim župama našega naroda više nego 10.383 duše, kako sam ja računao. Na pr. samo u talijanskim župama porečke biskupije ima 12.743 Hrvata, a ja sam uopće u svim talijanskim župama svih biskupija uzeo samo 10.383 Hrvata i Slovenaca.

Gornji se podaci temelje na ljetopisu (šematizmu, prospektu) za ljubljansku biskupiju od godine 1930., za goričku od godine 1929., dok su za druge biskupije podaci raniji. Prema tome bi broj vjernika Hrvata i Slovenaca u biskupijama Italije morao biti mnogo veći od 650.000 duša.

Je li moguće to još na koji način dokazati? Jest. Pozivam se na popis pučanstva od godine 1910. Tada se pučanstvo brojilo prema općevnom jeziku, koji nije bio u prilog Hrvatima i Slovencima, što ću također dokazati.

Godine 1910. imali su krajevi što danas pripadaju Italiji, prema općevnom jeziku stanovnika:

	slovenski:	*hrvatski:*	*ukupno:*
Gorica	154.564	187	154.751
Istra	55.365	138.274	193.639
Italija	52.003	4.941	56.944
Kranjska	58.000	—	58.000
Koruška	1.561	—	1.561
Lastovo	—	1.403	1.403
Rijeka	3.937	15.731	19.668
Trst	56.916	2.403	59.319
Zadar	—	5.705	5.705
U k u p n o:	382.346	168.644	550.990

Dakle godine 1910. bilo je u današnjem području Italije 550.990 Hrvata i Slovenaca.

Razumije se, da u ovaj broj stanovništva nije uračunan otok Krk (19.562), ni onaj dio općine Kastav (10.380), što je pripao Jugoslaviji.

Podaci za Italiju (Videm) nalaze se u talijanskoj službenoj statistici, objelodanjenoj 1914. (Vidi: Annuario statistico italiano 1914., pag. 28.).

Čitalac će odmah opaziti razliku; prema mojim podacima po župama ima u biskupiji Videm 39.724 stanovnika, a po službenoj statistici ima 52.003 Slovenaca. Imade Slovenaca i u tal. župama, moji su podaci stariji, i zato ta razlika u broju Slovenaca u Italiji.

Osim toga ima po službenoj talijanskoj statistici u južnoj Italiji u kotaru Larino, Campobasso, 4.941 »Srbin«, koji se ne nalaze u mojoj crkvenoj statistici.

Upozoravam čitaoca na činjenicu, da je po statistici od 1. lipnja 1930. nabrojeno u Dalmaciji 4.900 Talijana, a po službenoj talijanskoj statistici u južnoj je Italiji bilo god. 1910. nabrojen 4.941 »Srbin« (talijanska službena statistika veli: Idioma slavo: sloveno, serbo, zato i upotrebljavam imena: Slovenac i Srbin). Neka se čitalac zamisli u gornje brojeve: 4900 Talijana i 4941 »Srbin«, neka u poglavlju ove knjige: »Kako je Talijanima u Jugoslaviji« pročita, kakva prava i pogodnosti uživaju Talijani u Dalmaciji, i neka znade, da ti naši »Srbi« u Italiji, kojih ima više nego Talijana u Dalmaciji, nemaju u Italiji nikakvih prava, pa prepuštam svakomu, neka stvara sam zaključke, tko je progonjen i komu je bolje: Talijanima u Jugoslaviji ili Slovencima i Hrvatima u Italiji.

Sada moram dokazati, ima li u Italiji 550.990 Hrvata i Slovenaca, kako nam to dokazuje austrijska statistika od godine 1910. ili nas je sada više. Ja tvrdim, da je i g. 1910. taj broj bio mnogo viši, ali uzmimo kao podlogu, da nas je bilo samo onoliko, koliko kazuje austrijska statistika,

Ima li Hrvata i Slovenaca danas više ? Svakako imade, jer broj stanovništva uvijek raste. Ima doduše ljudi, koji su se iselili, ali su se ljudi selili i prije, a broj je pučanstva uvijek rastao. Od godine 1910. proteklo je preko 20 godina. Dakle je pučanstvo u ovo vrijeme i naraslo.

Potražimo jedan ključ. Uzet ću austrijsku statistiku iz godine 1900. i 1910.

Godine 1900. bilo je u bivšem au trijskom Primorju (Gorica, Trst, Istra) nabrojeno 756.546 stanovnika, a 1910. godine 894.568, dakle je stanovništvo za deset godina naraslo za 138.022 ili za 18%.

Godine 1900. bilo je na istom području nabrojeno 366.580 Slovenaca i Hrvata, a 1910. god. 437.551, dakle je broj Hrvata i Slovenaca narastao za deset godina za 70.971 osobu ili 19%.

Od 1910. prošlo je već dva puta po 10 godina; sigurno je u to doba i broj Hrvata narastao, ako ne za 19%, a ono uzmimo 18%, kako je stanovništvo općenito raslo, jer ne bi bilo pravo ni statistički računano, da je broj Hrvata i Slovenaca rastao manje negoli broj drugih, a kako je taj broj rastao u Istri, Trstu i Gorici, rastao je i u cijelom području, koje je danas pod Italijom naime u Zadru i Kranjskoj.

Ako je dakle na današnjem području Italije nabrojeno:

Godine 1910.	550.990	Hrvata i Slovenaca.
Porast od 1910.-1920. jest 18%	99.178	
Ukupno 1920.:	650.168	Hrvata i Slovenaca.

Ali je od 1920. do 1930. prošlo opet jedno desetgodište, pa je i u tom desetgodištu broj Hrvata i Slovenaca narastao za 18%. Onda imamo ovaj pregled:

God. 1920.	650.168	Hrvata i Slovenaca.
Porast od 1920.-1930. jest 18%	117.030	
Ukupno 1930.:	767.198	Hrvata i Slovenaca.

D a k l e, b i m o r a l o b i t i d a n a s u I t a l i j i 767.198 H r v a t a i S l o v e n a c a.

Tvrdi se, da nas Hrvata i Slovenaca nema u Italiji toliko, koliko nas je austrijska statistika nabrojila i da nam je ona pogodovala na štetu Talijana.

Ja ću dokazati, da su i te tvrdnje neistinite, a i to ću dokazati talijanskim podacima.

Preda mnom leži talijanska knjiga: »Guida di Fiume 1914.« Tu su nabrojene sve narodnosti grada Rijeke, pa nalazim i ove podatke:

Hrvati - Iliri	15.731	ili 39.79%
Slovenci	3.937	
Srbi	70	

No na mjestu, gdje su stanovnici podijeljeni po vjeri, označeno je, da ima na Rijeci 885 stanovnika pravoslavne vjere. Sada nam se nameće pitanje: Kako se moglo na Rijeci nabrojiti po vjeri 885 osoba pravoslavnih, a po narodnosti samo 70 Srba ? A tko su te osobe pravoslavne vjere na Rijeci, ako ne Srbi ? Prema tome se na Rijeci umanjio broj Srba ništa manje negoli za 1222%. A kada se tako umanjivao broj Srba, onda se također umanjivao i broj Hrvata i Slovenaca, te je bilo na Rijeci ne 19.738 Jugoslavena, već barem 25.000. Ako se broj Srba umanjivao za 1222%, pitam se, je li to bilo pod Austrijom favoriziranje Jugoslavena ? Držim baš protivno.

Drugi kričeći slučaj nalazimo u općini Bale, kotar Pula u Istri. Tu su godine 1900. bila nabrojena 453 Hrvata, a 1910. samo 193, dakle za 260 ili u postocima za 58% manje. Kako su mogli Talijani po broju u ovoj općini narasti u desetgodištu 1900.—1910. za 41%, a Hrvati u isto vrijeme pasti za 58%. Je li i ovo favoriziranje Hrvata u Austriji kod popisa pučanstva ?

Treći kričeći slučaj nalazimo u općini Kanfanar, kotar Pula, u Istri. Tu su Talijani narasli u desetgodištu 1900.—1910. od 199 na 885, t. j. za 686 ili u postocima za 345%.

U to isto vrijeme broj je Hrvata pao od 3073 na 2885 t. j. za 686 ili za 6%.

Pitam se: kako je mogao broj Talijana u ovoj općini narasti za 345%, a kod Hrvata pasti za 6%. Je li i to bilo favoriziranje sa strane Austrije ?

Ovakovih bi primjera mogao još navesti, ali nije potrebito. Spomenut ću još samo jedan slučaj.

Godine 1846. bilo je u Istri:*

Talijana	60.040	ili	26.32%
Slovenaca	31.995	„	14.04%
Hrvata	134.455	„	58.96%
Rumunja	1.545	„	0.68%
U k u p n o:	228.035		

Što nam veli gornji pregled ? U Istri je bilo godine 1846. malo više od jedne četvrtine Talijana i malo manje od tri četvrtine Hrvata i Slovenaca. I taj se razmjer nije mogao mijenjati ni danas na štetu Hrvata i Slovenaca. Kako je rastao broj Talijana, morao je barem tako rasti i broj Hrvata i Slovenaca. A što se dogodilo ?

Vidimo po popisu pučanstva od god. 1910., da je broj Talijana u Istri iznosio 40%, a Hrvata i Slovenaca 60%. Dakle u razmaku od 64 godine broj Talijana, koji imadu svoje glavne oaze u gradovima i prema tome se manje množe, narastao je od 26% na 40%, a broj Hrvata i Slovenaca, koji zauzimaju elemente, koji se više množe,

* Vidi: Czörnig, Die ethnologischen Verhältnisse des österr. Küstenlandes. Triest 1885., str. 31.

pao je od 73% na 60%. Kako to? E, pa to je favorizovanje Austrije, koja je nekoga protežirala. Dakako, protežirala je, ali ne nas Hrvate i Slovence, već Talijane.

Czörnig u spomenutoj knjizi veli, da se godine 1846. stanovništvo brojilo po narodnosti, a ne po općevnom jeziku, kako je to bilo godine 1885.

Podatke o statistici u Istri godine 1846. napisao je Czörnig otac, a podatke godine 1880. Czörnig sin. I sin Czörnig, poslije 39 godina iza onoga, što je napisao njegov otac, navodi, da je od broja Hrvata i Slovenaca odbio 13.970 osoba, jer da ovi nisu bili više Slovenci i Hrvati (Slaveni), nego su se potalijančili. E, pa da, Slavene treba i obezglaviti, to je sve dopušteno, jer je to bilo favorizovanje Slavena u Austriji.

Koliko ima danas Hrvata i Slovenaca u Italiji?

Po crkvenoj statistici	650.000
Po prirodnoj statistici moralo bi biti najmanje .	767.198
Nu obzirom na to, što se statistika uvijek vodila na štetu Hrvata i Slovenaca, ovih bi danas moglo biti okruglo i najmanje	800.000

Ali, uzmimo u obzir rat, a i to, što je Gorica bila ratno područje, uzmimo, da se iz ovih krajeva odselilo više osoba, nego je to u normalnim prilikama bilo, odbijmo od 800.000 okruglo 150.000, onda ima danas u Italiji još uvijek najmanje

650.000 Hrvata i Slovenaca,

a ovaj se broj baš slaže sa crkvenom statistikom, što ju ja prije navedoh.

U desetgodištu 1910.—1920. računao sam porast 18% ili 99.178 duša, te sam rekao, da je 1920. bilo u Italiji 650.168 Hrvata i Slovenaca. Iz ovoga slijedi, ako računam, da ima danas u Italiji 650.000 Hrvata i Slovenaca, kao i god. 1920., da za desetgodište 1920.—1930. nisam računao nikakvog porasta pučanstva, što je opet nemoguće. Ta zadnji talijanski popis navodi, da je u ovim stranama Italije gdje naš narod obitava, bio porast pučanstva od 3.80%, a ja nisam ni toga računao.

Ovo ističem zato, da dokažem, kako nisam broj našeg naroda u Italiji naveo pretjerano ni netočno, ako sam rekao, da ima danas u Italiji 650.000 Hrvata i Slovenaca, što navodi također crkvena statistika. Istina je, da crkva ne broji stanovništva po narodnosti, ali, ako ona navede točan broj duša, tada nije nimalo teško ustanoviti broj Talijana i Hrvata i Slovenaca u svakoj župi, kad znamo, koje su župe čisto hrvatske ili slovenske, koje talijanske, a koje opet mješovite.

Ako čovjek promisli, da ima u Dalmaciji broj od 4.900 Talijana sva prava i sve privilegije, a da 650.000 Slovenaca i Hrvata živi kao bespravna raja, onda mora da čovjeku srce zakrvari od tuge i žalosti.

BISKUPIJE NA PODRUČJU ITALIJE U KOJIMA OBITAVAJU HRVATI I SLOVENCI

Red je sada, da pređem na glavno poglavlje ove raspravice. Nabrojit ću sve biskupije, od kojih su župe i crkve pripale Italiji. Svako mjesto, gdje je bila crkva u kojoj se propovijedalo hrvatski ili slovenski, ovdje je navedeno. U zagradama sam označio dvije brojke. Prva brojka označuje broj svećenika, koji su kod te crkve vršili dušobrižničku službu. Sva svećenička mjesta nisu popunjena, i ja ih nisam ni naveo, jer držim, da to nije baš ni tako potrebito.

Da je tome tako, neka svatko uzme u ruke šematizam pojedinih biskupija, pa će se o tome lako uvjeriti. Navest ću samo nekoliko primjera iz tršćansko-koparske biskupije.

Dekanat Pićan ima 14 sistemizovanih mjesta svećenika, a ja sam naveo samo 12, jer su 2 mjesta bila nepopunjena.

Dekanat Pazin ima 20 sistemizovanih mjesta svećenika, a ja sam ih naveo samo 16, jer su 4 mjesta bila nepopunjena.

Dekanat Buzet ima 19 sistemizovanih mjesta svećenika, a ja sam ih naveo samo 13, jer je 6 mjesta bilo nepopunjeno.

I tako bih mogao naći razliku u svakom dekanatu, a svi ti svećenici, što bi još morali biti, morali bi svakako biti Slovenci ili Hrvati.

Taj označeni broj svećenika odnosi se na doba prije rata, no danas je i tu silom prilika nastala pustoš, i mnoge su župe bez ijednog svećenika.

Drugi broj u zagradama označuje broj duša, koji bi bili Slovenci ili Hrvati. Taj se broj ne slaže sa popisom pučanstva, koji se obavljao svakih 10 godina; Ja sam uzeo te brojke po šematizmu, koji je svake godine broj duša mijenjao prema stanju te godine.

Na pr. Buzet (2—4506) znači, da su prije rata u Buzetu bila dva svećenika, a da je župa brojila 4506 duša.

Ako je uz mjesto označena samo jedna brojka, onda to znači broj svećenika, dok je broj duša izostavljen.

Red je sada, da pređemo na pojedine biskupije.

I. BISKUPIJA CELOVEC (KRŠKA).

Od ove biskupije pripao je Italiji:

Dekanat Trbiž.

U ovom su dekanatu bile 4 župe, 4 crkve, 5 svećenika, 2164 duše, Slovenaca. Te župe u kojima se slovenski propovijedalo bile su ove:

1. Lipalja Vas (1 sveć. — 367 duša); 2. Ovčja Vas (1 sveć. — 380 duša); 3. Ukve (1 sveć. — 573 duše); 4. Žabnice (1 sveć. — 844 duše.)

I u Rablju i u Trbižu ima nekoliko Slovenaca, no služba je Božja bila samo njemačka.

II. BISKUPIJA DUBROVNIK.

Već za starih vremena cvalo je kršćanstvo u okolici Dubrovnika. Sjedište dubrovačke biskupije bilo je nekada u Cavtatu (Epidaurus). Ovaj je grad za vrijeme Rimljana bio cvatuća naseobina. Već u 3. stoljeću nalazimo tamo biskupa. Poslije pada Epidaurusa (630.), utemeljio je biskup Ivan grad Dubrovnik i prenio tamo sjedište biskupije. U 11. vijeku je Dubrovnik nastojanjem Ivana Duklana postao metropolom. Sufragani su bili biskupi trebinjski, stonski i korčulanski.

God. 1828. biva Dubrovnik sa biskupijama stonskom i korčulanskom kao jedinstvena biskupija, podređen nadbiskupiji u Zadru.

Po rapalskom ugovoru od dubrovačke je biskupije pripao pod Italiju otok Lastovo. Na cijelom je otoku samo jedna istoimena župa, u kojoj su bila 3 svećenika i 1508 duša.

U Lastovu se uvijek samo hrvatski propovijedalo. A danas? Danas mora narod prisustvovati hrvatskoj i onda talijanskoj propovijedi, premda ljudi ne razumiju talijanski i u župi nema Talijana, ali vlasti hoće Hrvate na taj način što brže potalijančiti.

III. NADBISKUPIJA GORICA.

Utemeljena je god. 1752. bulom Sacrosanctae militantis Ecclesiae sa 4 sufraganta: Trst, Trident, Pićan i Como. Dne 8. marta 1787. bila je nadbiskupija ukinuta, a isto tako i biskupija Trst, dočim je biskupija Ljubljana postala nadbiskupijom. Tršćanski biskup Inzaghi bio je premješten u Gradišku, gdje je bila utemeljena nova biskupija, a bio je podređen ljubljanskom nadbiskupu. God. 1791. bilo je sjedište premješteno iz Gradiške u Goricu. Do godine 1830. postajao je »biskup Gorice i Gradiške«. God. 1830. podignuo je papa Pijo VIII. goričku biskupiju na nadbiskupiju sa 4 sufraganta: Ljubljana, Trst, Kopar, Poreč-Pula i Krk.

Rapalskim ugovorom cijela je biskupija Gorica, osim župe Davča pri Sorici, pripala Italiji. Navesti ćemo samo slovenske župe ove biskupije:

1. Dekanat Gorica.

Ovaj je dekanat imao 4 župe, 6 svećenika, 6 crkava, 14.445 duša, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Župa sv. Hilarija i Tacijana (2 sveć. — 6.200 duša); 2. Župa sv. Ignacija (2 sveć. — 3.700 duša); 3. Župa sv. Vida i Modesta (1 sveć. — 2800 duša); 4. Župa sv. Roka (1 sveć. — 1745 duša); Samostan kapucina; i samostan franjevaca na Kostanjevici.

2. Dekanat Bovec.

Ovaj je dekanat imao 6 župa, 7 svećenika, 6 crkava, 6269 duša, Slovenca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Bovec (2 sveć. — 2203 duše); 2. Čezsoča (1 sveć. — 715 duša); 3. Log (1 sveć. — 775 duša); 4. Srpenica (1 sveć. — 1321 duša); 5. Soča (1 sveć. — 895 duša); 6. Trenta (1 sveć. — 360 duša).

3. Dekanat Biljana.

Ovaj je dekanat imao 11 župa, 11 svećenika, 11 crkava, 8312 duše, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Biljana (1 sveć. — 915 duša); 2. Fojana (1 sveć. — 340 duša); 3. Gradno (1 sveć. — 794 duše); 4. Kozana (1 sveć. — 932 duše); 5. Vedrijan (1 sveć. — 400 duša); 6. Medana (1 sveć. — 969 duša); 7. Vipolže (1 sveć. — 630 duša); 8. Kojsko (1 sveć. — 1230 duša); 9. Kožbana (1 sveć. — 402 duše); 10. Št. Lovrenc (1 sveć. — 570 duša); 11. Šmartno (1 sveć. — 1130 duša).

4. Dekanat Kanal.

Ovaj je dekanat imao 14 župa, 15 svećenika, 14 crkava, 13.653 duše, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Kanal (2 sveć. — 2020 duša); 2. Avče (1 sveć. — 580 duša); 3. Deskle (1 sveć. — 850 duša); 4. Gorenje polje (1 sveć. — 750 duša); 5. Plave (1 sveć. — 328 duša); 6. Srednje (1 sveć. — 323 duše); 7. Zapotok (1 sveć. — 297 duša); 8. Banjšice (1 sveć. — 896 duša); 9. Marijino Celje (1 sveć. — 1110 duša); 10. Kal (1 sveć. — 1335 duša); 11. Levpa (1 sveć. — 1061 duša); 12. Lokovec (1 sveć. — 1451 duša); 13. Lom (1 sveć. — 1140 duša); 14. Ročinj (1 sveć. — 1512 duša).

5. Dekanat Kobarid.

Ovaj je dekanat imao 8 župa, 1 kapelaniju, 9 crkava, 10 svećenika, 6.720 duša, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Kobarid (2 sveć. — 2000 duša); Staroselo (1 sveć.); 2. Borjana (1 sveć. — 600 duša); 3. Kred (1 sveć. — 650 duša); 4. Sedlo (1 sveć. — 1040 duša); 5. Trnovo (1 sveć. — 300 duša); 6. Breginj (1 sveć. — 770 duša); 7. Logje (1 sveć. — 740 duša); 8. Livek (1 sveć. — 620 duša).

6. Dekanat Cerkno.

Ovaj je dekanat imao 9 župa, 11 svećenika, 9 crkava, 7.850 duša, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Cerkno (3 sveć. — 3008 duša); 2. Orehek (1 sveć. — 460 duša); 3. Police (1 sveć. — 198 duša); 4. Novake (1 sveć. — 697 duša); 5. Otalež (1 sveć. — 1203 duše); 6. Bukovo (1 sveć. — 872 duše); 7. Jageršče (1 sveć. — 291 duša); 8. Ravne (1 sveć. — 283 duše); 9. Šebrelje (1 sveć. — 838 duša).

7. Dekanat Črniče.

Ovaj je dekanat imao 11 župa, 12 crkava, 13 svećenika, ne računajući kapucine u Sv. Križu, 13.883 duše, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Črniče (2 sveć. — 1195 duša); 2. Osek (1 sveć. — 950 duša); 3. Ajdovščina (1 sveć. — 1267 duša); 4. Batuje (1 sveć. — 920 duša); 5. Sv. Križ (1 sveć. — 1712 duša); Sv. Križ (samostan kapucina); 6. Lokavec (1 sveć. — 1042 duše); 7. Kamnje (1 sveć. — 2000 duša); 8. Št. Tomaž (1 sveć. — 507 duša); 9. Otlica (1 sveć. — 1910 duša); 10. Šempas (2 sveć. — 1970 duša); 11. Velike Žablje (1 sveć. — 410 duša).

8. Dekanat Devin.

Ovaj je dekanat imao 11 župa, 11 crkava, 11 svećenika, 9.412 duša, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Devin (1 sveć. — 544 duše); 2. Brestovica (1 sveć. — 863 duše); 3. Doberdob (1 sveć. — 763 duše); 4. Jamlje (1 sveć. — 262 duše); 5. Kostanjevica (1 sveć. — 418 duša); 6. Mavhinje (1 sveć. — 836 duša); 7. Šempolaj (1 sveć. — 930 duša); 8. Temnica (1 sveć. — 526 duša); 9. Nabrežina (1 sveć. — 2239 duša); 10. Opatje-selo (1 sveć. — 1054 duše); 11. Zgonik (1 sveć. — 977 duša).

9. Dekanat Komen.

Ovaj je dekanat imao 15 župa, 15 crkava, 17 svećenika, 15.134 duše, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Komen (2 sveć. — 2743 duše); 2. Gabrovica (1 sveć. — 570 duša); 3. Lipa (1 sveć. — 379 duša); 4. Pliskovica (1 sveć. — 665 duša); 5. Velikidol (1 sveć. — 525 duša); 6. Vojščica (1 sveć. — 323 duše); 7. Gorjansko (1 sveć. — 1050 duša); 8. Štanjel (1 sveć. — 1133 duše); 9. Branica (1 sveć. — 420 duša); 10. Gabrije (1 sveć. — 548 duša); 11. Kobliaglava (1 sveć. — 524 duše); 12. Rihenberg (2 sveć. — 3292 duše); 13. Škrbina (1 sveć. — 570 duša); 14. Šmarje (1 sveć. — 1295 duša); 15. Štjak (1 sveć. — 1097 duša).

10. Dekanat Ločnik.

Ovaj je dekanat imao 4 župe, 4 crkve, 4 svećenika, 7.806 duša, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Ločnik (1 sveć. — 2850 duša); 2. Števerjan (1 sveć. — 1250 duša); 3. Podgora (1 sveć. — 2600 duša); 4. Cerovo (1 sveć. — 1106 duša).

11. Dekanat Št. Peter.

Ovaj je dekanat imao 11 župa, 11 crkava, 12 svećenika, 17.779 duša, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Št. Peter (2 sveć. — 1830 duša); 2. Vrtojba (1 sveć. — 1853 duše); 3. Bilje (1 sveć. — 2545 duša); 4. Dornberg (1 sveć. — 1920 duša); 5. Gabrije (1 sveć. — 566 duša); 6. Miren (1 sveć. — 2100 duša); 7. Sovodnje (1 sveć. — 925 duša); 8. Prvačina (1 sveć. — 1995 duša); 9. Gradišče (1 sveć. — 741 duša); 10. Renče (1 sveć. — 2234 duše); 11. Vogersko (1 sveć. — 1070 duša).

12. Dekanat Solkan.

Ovaj je dekanat imao 13 župa, 14 crkava, 15 svećenika, ne računavši franjevce na Svetoj Gori, 14.451 duša, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Solkan (3 sveć. — 3.225 duša); 2. Št. Andrež (1 sveć. — 1900 duša); 3. Čepovan (1 sveć. — 1170 duša); 4. Lokve (1 sveć. — 597 duša); Sv. Gora: Franjevci, 20 duša; 5. Kronberg (1 sveć. — 1664 duše); 6. Št. Maver (1 sveć. — 253 duše); 7. Podsabotin (1 sveć. — 323 duše); 8. Ravnica (1 sveć. — 401 duša); 9. Bate (1 sveć. — 989 duša); 10. Grgar (1 sveć. — 1323 duše); 11. Pevma (1 sveć. — 772 duše); 12. Tribuša Gor. (1 sveć. — 775 duša); 13. Trnovo (1 sveć. — 1039 duša).

13. Dekanat Tolmin.

Ovaj je dekanat imao 18 župa, 18 crkava, 21 svećenika, 19.595 duša, Slovenaca. Te župe i crkve jesu ove:

1. Tolmin (3 sveć. — 4100 duša); 2. Drežnica (1 sveć. — 1000 duša); 3. Libušnje (1 sveć. — 1100 duša); 4. Kamno (1 sveć. — 430 duša); 5. Idrija ob Bači (1 sveć. — 486 duša); 6. Sv. Lucija ob Soči (1 sveć. — 1835 duša); 7. Nemški Rut (1 sveć. — 528 duša); 8. Obloke (1 sveć. — 359 duša); 9. Stržišče (1 sveć. — 534 duše); 10. Podbrdo (1 sveć. — 1360 duša); 11. Podmelec (2 sveć. — 1815 duša); 12. Grahovo (1 sveć. — 765 duša); 13. Roče (1 sveć. — 549 duša); 14. Tribuša Dolenja (1 sveć. — 750 duša); 15. Št. Viška Gora (1 sveć. — 1220 duša); 16. Pečine (1 sveć. — 352 duše); 17. Ponikve (1 sveć. — 512 duša); 18. Volče (1 sveć. — 1900 duša).

Na temelju gore navedenoga vidimo, da su u goričkoj nadbiskupiji bile 135 župa, 1 kapelanija, 140 crkava, u kojima se propovijedala riječ Božja na slovenskom jeziku, a da su duhovnu pastvu nad tim stadom imala 153 svećenika.

Broj vjernika Slovenaca u ovoj nadbiskupiji prema podacima iz godine 1929. iznosio jest 155.309 duša.

U slovenskom dijelu goričke nadbiskupije bilo je 16 vjerskih organizacija, koje su imale 19.328 članova.

Osim toga bilo je u slovenskom dijelu goričke nadbiskupije 8 karitativnih ustanova i 7 katoličkih zavoda, 168 prosvjetnih (izobraževalnih) 47 gimnastičkih društava, i 102 pjevačka zbora, 62 dramatska društva, dvije tiskare, jedna knjižara, jedan gospodarski savez sa 170 raznih zadruga i štedionica.

Svemu ovomu ogromnomu radu nema danas ni traga, ne možda nemarom i nehajem Slovenaca, nego zaslugom talijanskih vlasti.

I u ovoj biskupiji bilo je dosta progonstava sa strane talijanskih vlasti. Navest ću one, koji su mi poznati.

Ovi svećenici bili su:

a) Internirani u Italiji: Božič Izaija, Blaško Alfons, Filipič Vjekoslav, Gerbec Anton, Ivančič Matija, Kalin Josip, Kocijančič Nikola, Košir Ivan, Kumar Ludvig, Kunšič Ivan, Leben Ivan, Marinič Franjo, Medveš Otilij, Milanič Josip, Pirih Jakov, Rejec Ivan, Uršič Andrija;

b) zatvoreni po tamnicama: Jereb Joakim, Kenda Ivan, Klanjšček Franjo;

c) što milom, što silom potjerani preko granice: Arko Leopold, Doktorič David, Peternelj Henrik;

d) zatvoreni i potjerani preko granice: Kobal dr. Ignac, Trdan Herman, Franke Ivan.

Prema tome bilo je iz goričke biskupije:

internirano:	17	svećenika;
zatvoreno:	3	"
potjerano	3	"
zatvoreno i potjerano:	3	"
Ukupno:	26	"

U ovom broju nisu uračunani kapucini iz Sv. Križa pri Vipavi i Gorice, franjevci iz Kostanjevice, Sv. Gore i Barbane.

Kada su Talijani zauzeli Goricu, talijanski vojnički sud ustrijelio je nedužnoga Oca Aleksandra Vavpotiča, koji je heroično ustrajao na bojnom području, vršeći dužnost dušnog pastira.

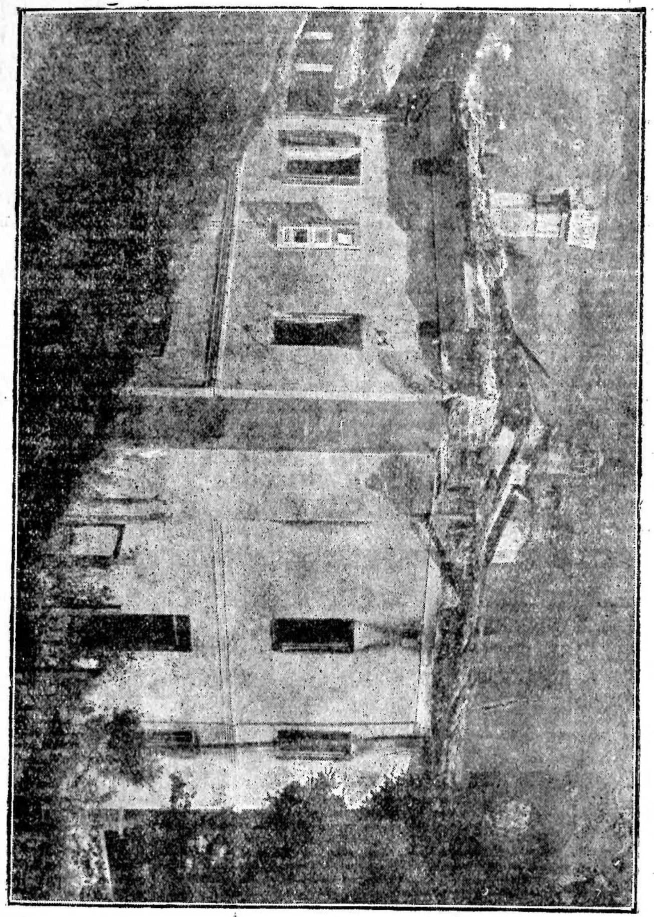

Župni stan u Drežnici,
koji su fašisti spalili u noći između 23. do 24. juna 1922.

Monsignor dr. Ignacij Kobal bio je god. 1921. uapšen, zatvoren među najgorim zločincima, te je od posljedica zatvora umro.

U noći između 23. do 24. juna 1922. zapalili su fašisti župni stan u Drežnici; priložena slika govori više, negoli svaka riječ. Na lomaču postaviše i izgoriše crkvene paramente, misale i arhiv.

Isti dan uništen je župni stan u Starom selu. Svećenik Ev. Jarec bio je napadnut i pokraden.

Decembra 1930. fašisti su provalili u crkvu sv. Ignacija u Gorici, gdje su se vršile slovenske sv. misije. Napali su na propovjednika, i zahtijevali od njega, neka propovijeda talijanski. Jer nije udovoljio njihovim zahtjevima, prerezali su u crkvi električne žice, i nastala je tama. U crkvi su isti dan zamazali crvenom bojom blagoslovljenu vodu. Kasnije su još zlostavljali dotičnog propovjednika.

Godine 1930. fašiste su u Krombergu prekinuli slovenske sv. misije. Odveli su u zatvor orguljaša i crkvene pjevače.

Ravnatelj policije u Gorici, Mario Modesti, pozvao je u decembru 1930. k sebi više svećenika, te ih policijski opomenuo i zaprijetio im deportacijom u južnu Italiju.

U siječnju 1931. konfiniran je na 3 godine orguljaš iz Sv. Križa pri Vipavi, Černigoj, jer je tobože svojim orguljanjem smetao u crkvi na koru talijanskog kapucina, koji je silom htio da djeca u crkvi talijanski pjevaju, a istina jest, da djeca nisu mogla talijanski pjevati, jednostavno zato, što ne znadu talijanski.

U ožujku 1931. konfiniran je na tri godine, duša od čovjeka, župnik iz Sv. Križa, Ivan Rejec. Odveden je u Montefusco u pokrajini Avellino u južnu Italiju.

U isto doba opomenuti su i prema tome nalaze se pod paskom ovi svećenici: Fon iz Ajdovščine, dekan Pavlin iz Kobarida, župnik Pahor iz Mirna, prof. Terčelj iz Gorice, dekan Jakov Rejec iz Solkana, Jeklin kapelan iz Solkana, župnik Breitenberger iz Vipave, župnik Premrl iz Podrage, župnik Fran Černigoj iz Kamnja, župnik Batič iz Podbrda. A zašto? Jer su djecu podučavali vjeronauk u slovenskom jeziku i dijelili im slovenske vjerske knjige ili jer su širili knjige crkvene bratovštine »Goriške Mohorjeve Družbe«, a i zato, što su izvan crkve s ljudima govorili slovenski.

Na Sv. Gori kod Gorice, koje je Svetište među Slovencima vrlo dobro poznato i kamo su dolazila hodočašća iz cijele Slovenije, danas se ljudi ne mogu slovenski ispovijedati, jer franjevci, Talijani, ne će da ljude ispovijedaju slovenski.

Najviše su Talijani bijesnili protiv goričkog nadbiskupa Frana B. Sedeja, koji je 25. ožujka 1931. slavio 25. godišnjicu, što je bio posvećen za biskupa. Najljepšu je zadovoljštinu sijedomu starcu dalo njegovo stado, zatim tršćanski biskup Dr. Fogar, a i sam sv. Otac Papa Pijo XI. To je bila svečanost, gdje je narod, koliko mu je to u današnjim prilikama dopušteno, htio da vanjskim znakom oda poštovanje i zadovoljštinu za nanesene uvrede i poniženja. Vatikanski list »Osservatore Romano« u broju od 9. travnja 1931. donosi opširan opis te svečanosti i zaključuje: »Pravi plebiscit ljubavi i počitanja razveselio je zaslužnog natpastira goričke nadbiskupije i nadoknadio mu neizbježive gorčine, koje čine dragocijenijim rad svakog dobrog pastira duša.«

Prigodom proslave 25. godišnjice posvećenja dra. Sedeja za biskupa u Gorici dne 25. ožujka 1931. jedna je skupina fašista ipak vikala: »Dolje nadbiskup!«

U Štanjelu na Krasu bio je dan sv. Josipa 1931. blagdan. Na taj dan, kako je to običaj od uvijek, zvona su slavila u predvečerje, a i na sam dan sv. Josipa. Talijani su to uzeli kao znak solidarnosti sa molitvama, koje su se taj dan vršile u Jugoslaviji po nalogu jugoslavenskih biskupa. Držali su za to odgovornim župnika iz Branice, Kosa, udarili ga, bacili na zemlju, i prijetili mu revolverom. Na Uskrs su ga ponovno istukli.

Dne 25. marta 1931. bio je napadnut Edko Ferjančič, župnik u Vrapčama, kada se vraćao iz Gorice sa svečanosti proslave 25. godišnjice posvećenja nadbiskupa Sedeja.

Župniku iz Kobjeglave grozili su se fašisti revolverima, jer u nedjelju 22. ožujka 1931., na dan fašističkog blagdana, nije naložio, da zvona zvone.

U ovoj se biskupiji odigrao i još jedan nelijepi čin.

Dne 24. ožujka 1931. nije dopušten ulaz u Italiju nadbiskupu dru. A. B. Jegliču, koji je išao na proslavu 25. godišnjice nadbiskupovanja dra. Frana B. Sedeja u Gorici. 82. godišnji starac morao je u noći izaći iz vlaka na postaji u Podbrdu i vratiti se prvim vlakom natrag u Jugoslaviju.

O tom događaju pisao je rimski list »Il Tevere« ovako:

»Ako su talijanske oblasti zaustavile na granici i izagnale u Božje ime, to će reći u ime njegova Boga, Boga protivuitalijanskog neprijateljstva, jugoslavenskog biskupa, koji nije našao ni jedne riječi, da bi ukrotio svoje bijesne ovce, to je najmanje, što su vlasti mogle učiniti. Nijedno načelo, ne velimo diplomatičko, nego ni načelo kršćanskog milosrđa ne zahtijeva gostoljubivosti za GADA, koji je već jednom upotrijebio svoje zube.«

Dne 28. ožujka 1931. općinski je načelnik u Ajdovščini pozvao k sebi veći broj utjecajnijih ljudi, te ih nagovarao, naravski sileći ih, neka potpišu neku izjavu, da se Slovencima u crkvenom obziru ne događaju nikakove krivice, nego da uživaju potpunu slobodu. Budući da to nisu htjeli učiniti, bilo ih je 9 zatvorenih.

U nedjelju dne 19. aprila 1931. fašistički tajnik, Avenanti, je u Vrhpolju napadao »podmukle slovenske župnike, koji su organizirali pasivan otpor protiv fašista, koji propovijedaju neprijateljstvo mjesto ljubavi, koji šire knjige što podžižu narod, mjesto da bi širili patriotične talijanske knjige i koji uzdržavaju tajne škole, umjesto da bi nagovarali narod, neka šalje svoju djecu u talijanske škole.«

Dne 4. svibnja 1931. morao je župnik u sv. Luciji kod Tolmina na nalog fašista započeti talijanski propovijedati. Narod je napustio crkvu.

Mjeseca jula god. 1931. potjeran je u Jugoslaviju župnik iz Vogerskog, Ivan Franke, koji je prije bio konfiniran u Italiji.

Gorička prefektura i redarstvo šalju nadbiskupskomu ordinarijatu u Gorici pritužbe protiv slovenskih svećenika i zahtijevaju od nadbiskupa, da ih premjesti, jer da su utjecajni, ili jer s narodom govore slovenski i t. d.

Ovo bi bila žalosna slika goričke biskupije.

IV. BISKUPIJA KRK.

Već u III. vijeku nazivlje se Krk »splendissima civitas Curictarum«. Zadar je imao svoga biskupa već prije godine 381., pa Crnčić zaključuje, da je već tada i Krk imao svoga biskupa, ako ne i prije. Farlatti pače misli, da je solinski biskup sv. Dujam, koji je po predaji utemeljio različite biskupije po Dalmaciji, utemeljio i biskupiju u Krku. (Illyr. Sacr. t. V. pag. 296.).

Čini se, da je Rab dobio svoga biskupa kada i Zadar. (Crnčić: Najstarija povijest, str. 3.).

Biskupija u Osoru bila je navodno utemeljena na pokrajinskom koncilu u Solinu godine 530. Prvi biskupi, koji se spominju, bili su: rapski Ticianus, koji je prisustvovao koncilu u Solinu 530. godine, osorski Laurentius, koji je prisustvovao drugom nihejskom koncilu, i krčki Vitalis god. 990.

Krčka, rapska i osorska biskupija spadale su pod solinskog metropolitu. Kada je godine 683. Solin razoren, spadale su te biskupije pod splitskog metropolitu, onda zadarskog (1146.), pak pod patrijarha u Gradu (1155.), onda pod patrijarha primasa mletačkoga (1450.), zatim ponovno pod metropolitu zadarskoga (1828.) i konačno pod metropolitu goričkoga (1831.).

Ove su crkvene promjene bile na teritoriju krčke, rapske i osorske biskupije, koji je teritorij spadao pod rimske, carigradske i hrvatske vladare, a zatim pod Mletke (1117., a definitivno i neposredno 1480.), pod Austriju (1797.), pod Francusku (1805.), ponovno pod Austriju (od 6. maja do 12. decembra 1809.), ponovno pod Francusku (1809.) i konačno pod Austriju (1813. do 1918.).

Krčka je biskupija isprva obuhvatala otoke: Krk, Cres, Lošinj, Unije, Vele i Male Srakane i Susak, a od hrvatskog Primorja: Gacku, Senj, Vinodol, Plase, Modruše i Novigrad (Crnčić: o. c. pag. 40.).

Rapska je biskupija obuhvatala otoke: Rab, Ilovik, sjeverozapadni dio otoka Paga, a od hrvatskog Primorja: Podgorje, Liku, Buže i Bočaće (Crnčić o. c.).

Kada je bila ustanovljena osorska biskupija (530.), dobila je ova otoke: Cres, Lošinj, Unije, obje Srakane i Susak.

Kada je bila uspostavljena senjska biskupija, pokrajinski joj je koncil u Splitu godine 1185. vratio onaj teritorij u hrvatskom Primorju, što je spadao pod krčku i rapsku biskupiju.

Lav XII., bulom od dne 30. juna 1828. »Locum Beati Petri«, ukinuo je biskupije Rab i Osor, a njihov teritorij pripojio krčkoj biskupiji.

Za sloma austro-ugarske monarkije bio je cijeli teritorij krčke biskupije okupiran od Italije. Po rapalskom ugovoru (1920.), pripali

su Italiji otoci: Cres, Lošinj, Unije, Srakane Male i Vele, Susak i Ilovik, pa ih je god. 1921. sv. Stolica stavila privremeno pod jurizdikciju apostolskog administratora na Rijeci, a malo kasnije pripojila apostolskoj administraturi bivše zadarske nadbiskupije u Zadru.

Otoci Krk i Rab i dio otoka Paga sačinjavaju danas krčku biskupiju. U ovom jugoslavenskom dijelu bivše krčke biskupije ima 35.000 vjernika i 38 svećenika. Na svakog svećenika otpada poprečno 920 duša.

Za nas je važno, da ustanovimo, koje su župe ostale pod Italijom. Tu su tri dekanata i to: creski, osorski i lošinjski. U svakoj ćemo župi navesti crkve, u kojima se hrvatski propovijedalo.

1. Dekanat Cres.

Ovaj je dekanat imao 8 župa, 9 crkava, 10 svećenika (ne uračunavši konventualce u Cresu), 6554 duše, Hrvata. Te župe jesu ove:

1. Cres (3 sveć. — 3.500 duša); Cres (konventualci); 2. Predošćica (1 sveć. — 135 duša); 3. Beli (1 sveć. — 1000 duša); 4. Dragozetići (1 sveć. — 450 duša); 5. Valun (1 sveć. — 339 duša); 6. Lubenice (1 sveć. — 536 duša); 7. Orlec (1 sveć. — 429 duša); 8. Vrana (1 sveć. — 165 duša).

2. Dekanat Osor.

Ovaj je dekanat imao 8 župa, 1 kapelaniju (ekspozituru), 11 crkava, 9 svećenika (ne računajući samostan franjevaca u Nerezinama i trećoredaca glagoljaša u Martinšćici), i 5551 duša, Hrvata. Te župe jesu ove:

1. Osor (1 sveć. — 280 duša); Nerezine (1 sveć. — 1812 duša); Nerezine (franjevci); 2. Štivan (1 sveć. — 457 duša); 3. Punta-križa (1 sveć. — 350 duša); 4. Ustrine (1 sveć. — 202 duše; 5. Martinšćica (1 sveć. — 550 duša); Martinšćica (samostan III. glagoljaša); 6. Belej (1 sveć. — 500 duša); 7. Sv. Jakov (1 sveć. — 300 duša); 8. Unije (1 sveć. — 1100 duša).

3. Dekanat Mali Lošinj.

Ovaj je dekanat imao 4 župe, 1 ekspozituru, 6 crkava, 10 svećenika (ne računavši samostan trećoredaca glagoljaša u Velom Lošinju), i 7102 duše, Hrvata. Te župe jesu ove:

1. Mali Lošinj (4 sveć.—2000 duša); 2. Veli Lošinj (3 sveć. — 1800 duša); Veli Lošinj (samostan III. glagoljaša); Ilovik (1 sveć. — 601 duša); 3. Ćunski (1 sveć. — 701 duša); 4. Susak (1 sveć. — 2000 duša).

U ovom dijelu bivše krčke biskupije bilo je dakle 20 župa, 2 kapelanije (ekspoziture), 26 crkava, 29 svećenika i 19.207 duša, Hrvata.

U ovom kraju bila su četiri samostana, u kojima su bili hrvatski redovnici i to: Cres (konventualci), Martinšćica (trećoreci glagoljaši), Nerezine (franjevci) i Veli Lošinj (trećoreci glagoljaši). Naši su redovnici morali napustiti svoje samostane i u njih su došli redovnici iz Italije. U Martinšćici su još 2 naša trećoreca.

U Cresu su čč. oci konventualci imali privatnu unutarnju gimnaziju i bogosloviju.

Iz krčke biskupije bili su ovi svećenici:

a) internirani u Italiji: Pilepić Antun, Polonijo Mons. Mate.
b) zatvoreni po tamnicama: Milovčić Mate, Palčić dr. Josip;
c) što milom, što silom, potjerani preko granice: Andrijčić Anton, Bonefačić dr. K. sada biskup u Splitu, Fabijanić Antun, Fugošić Grgur, Gršković Ivan, Hlača Dragutin, Justić Mate, Kremenić Ivan, Mrakovčić Ivan, Oršić Mate, Papić Josip, Parčić Nikola, Šabalja Pavao, Šparožić Ivan, Uravić Aleksandar, Vitezić Luka, Volarić Franjo, Volarić Vjekoslav;
d) internirani i potjerani preko granice: Mahnić dr. Anton, biskup, Pavačić Josip, Picinić Šime.

Prema tome bilo je iz krčke biskupije:

internirano	2	svećenika
zatvoreno	2	„
potjerano	18	„
internirano i potjerano	3	„
Ukupno:	25	„

U ovom broju nisu računani:
franjevci iz Nerezina;
konventualci iz Cresa;
trećoreci iz Velog Lošinja i Martinšćice.

U Velom i Malom Lošinju pjevala se svečana misa u staroslavenskom jeziku sve do godine 1804., a župske su se matice vodile na hrvatskom jeziku i glagolskim pismenima sve do godine 1742., a u drugim župama glagoljalo se sve do zadnjih dana. Sada je sve ukinuto.

U ovom dijelu bivše krčke biskupije ima 19.207 duša i djelovalo je 29 svećenika. Na svakog svećenika otpada okruglo 662 duše.

Kruna svih zlostavljanja svećenstva od strane talijanskih vlasti bio je postupak protiv krčkog biskupa dra. Antuna Mahnića, koji je najprije na prevaru odveden iz Krka, onda interniran u Italiji, a odavle potjeran u Jugoslaviju. Od posljedica internacije obolio je i u Zagrebu godine 1920. umro.

Uz biskupa Mahnića bili su još iz grada Krka internirani u Sardiniji: Monsignor Mate Polonijo i Ante Pilepić, a iz Malog Lošinja Josip Pavačić i Picinić Šime.

Biskup je Mahnić bio interniran po nalogu admirala Cagnija iz Pule, jer je odlučno prosvjedovao protiv nezakonitog odstranjenja župnika i dekana u Malom Lošinju dr. Kv. Kl. Bonefačića (sadanjeg biskupa u Splitu) i jer je u posebnoj spomenici upravljenoj mirovnoj konferenciji u Parizu prikazao barbarski postupak talijanskih okupatornih vlasti na otocima.

Župnik-dekan u Malom Lošinju, dr. Kv. Kl. Bonefačić osobito bio je na zubu talijanskim okupatornim vlastima, koje su pošto poto htjele da ga se riješe. Odmah prve ili druge nedjelje iza okupacije grada (4. XI. 1918.), za vrijeme svečane mise u 10 sati, došlo je u župnu crkvu nekih 20 vojnika-mornara na čelu sa komandantom i nekoliko časnika. Poslije evanđelja za vrijeme propovijedi, koju je župnik po običaju držao hrvatski, jedan je časnik po nalogu komandanta došao

i tražio od župnika, da ono, što je propovijedao hrvatski, kaže i talijanski! Poslije podne bio je citiran na komandu, gdje se od njega zahtijevalo, da ima propovijedati samo talijanski, jer »gdje je talijanski vojnik, tu je Italija«. Razumije se, da nije mogao tomu udovoljiti, a kada je išao u Krk, da o prilikama izvijesti svoju diecezansku crkvenu vlast, na putu je zaustavljen i povraćen kući. Neprestano je bio pozivan na komandu, da odgovara, zašto se zastava navrh tornja, gdje je bila izložena svakom vjetru, omata oko stijega. Otpušten je odmah kao pomoćni vjeroučitelj iz nautičke škole. Pozvan i primoran, da se odreče župe, jer navodno »župljani ga ne će da imaju za župnika«, što nije bilo istina. Dr. Bonefačić bio je u Lošinju 15 godina župnikom. Napokon je bio silom odveden i konfiniran u svom rodnom mjestu, u Baški na Krku, odakle nije smio ni bolestan poći na Rijeku, da konzultira liječnike.

Kada je 1919. župnik u Baški, Mate Milovčić, bio odveden u Trst i zatvoren u via Tigor, kako nije bilo drugog svećenika, to je župnik-dekan lošinjski Bonefačić upravljao župom u Baški. To je čisto glagolska župa t. j. svečana služba Božja obavlja se na staroslavenskom jeziku.

Na Božić 1920., upravo dok se oblačio za svečanu sv. misu, dođoše pred njega dva D' Annunzijeva ardita, koji su navodno bili preuzeli pred mjesec dana upravu otoka od redovite okupatorne vojske, te su mu rekli: »Po zapovijedi komandanta (D' Annunzija), Vi danas morate misiti latinski!« Kada im je vele časni Bonefačić odgovorio: »Ne mogu, ne smijem« — oni otiđoše, rekavši: »Vidjet ćete, što će se danas dogoditi.« To se odigralo u sakristiji, a crkva je bila dupkom puna svijeta, koji je čekao da počne misa. Ništa zla ne sluteći, dr. Bonefačić je stupio pred oltar i započeo misu, ali u taj čas uniđoše u crkvu tri ardita. Jedan se postavi tik iza leđa njegovih i poče mahati rukama. Narod, misleći da ardit kani baciti bombe, provali u silan krik, i počne bježati iz crkve na sva vrata. Ali i junački se ardit prestrašio, pa je i sam pobjegao. Nego mladi su ga ljudi uhvatili i isprebijali tako, da je poslije jednog sata na cesti izdahnuo. Arditi, njih dvadesetak, upriličili su sa revolverima i mašinskim puškama hajku na goloruki narod, koji se razbježao i posakrio. Arditi su pucali u prozore, a gdjegod su opazili, da netko preko ulice bježi, pucali bi u njega kao u zeca. Tako su divljački puškarali do 1 sat popodne, te su ubili hicima u leđa jednog starca, jednu djevojku i jednu noseću ženu. To je krvavi Božić u Baški godine 1920., povodom brutalne sile i zahtijeva Talijana, da se iz crkve odstrani slavenski jezik.

Na otok Krk došla je talijanska vojska dne 19. studenoga 1918. Vodstvo narodnog Vijeća imali su u rukama svećenici. Predsjednik bio je pokojni pop Antun Andrijčić, župnik u miru, zastupnik na istarskom saboru i zemaljski asesor u Poreču, koji je kasnije morao bježati u Jugoslaviju.

Za vrijeme okupacije bili su neprestano od Talijana šikanirani svećenici: Mužina Miho u Omišlju, Brehler Ivan u Omišlju, Maračić

Jakov u Aleksandrovu, o. Bone Škunce, gvardijan u Košljunu, dr. A. Palčić bio je od ardita u Krku zatvoren, te su ga htjeli ubiti. O Božiću 1920. oskvrnuli su arditi grobnicu Frankopana u Košljunu.

Dne 4. marta 1919. potjerani su na upravo brutalan način oo. konventualci u Cresu. Što otaca, što klerika 36 njih na broju, morali su otići, jer su bili Hrvati. Kada su odlazili, otpratiše ih neki tulenjem u rogove, upravo na sramotan način. U tom samostanu nema danas nijednog redovnika, koji bi znao jednu hrvatsku riječ.

Dne 13. februara 1920. bili su istjerani iz Cresa kanonici: Luka Vitezić i Josip Crivellari.

Današnji creski župnik ne zna ni riječi hrvatski. Malo pomalo nestat će svake hrvatske riječi u creskoj crkvi.

Dne 2. decembra 1918. bili su odvedeni u internaciju na Siciliju iz Malog Lošinja svećenici Šime Picinić i Josip Pavičić. Dne 4. januara 1919. izagnan je i župnik dekan dr. Bonefačić, a dne 20. februara 1920. izagnan je kapelan i upravitelj župe Franjo Krivičić.

Hrvatskom jeziku u Malom Lošinju nema danas u crkvi ni traga.

Dne 3. decembra 1918. izagnan je iz Ćunskoga župnik Grgo Fugošić, kojega su na ulici u Malom Lošinju ismjehivali i popljuvali. Ni u crkvi u Ćunskom nema danas ni traga hrvatskom jeziku. Župnik ne zna ni riječi hrvatski.

Dne 1. aprila 1919. izagnan je iz Unija župnik Ivan Gršković. Ni u crkvi na Unijama nema danas ni traga hrvatskomu jeziku. Župnik ne zna ni riječi hrvatski.

Dne 13. februara 1920. nasilno je bio izagnan iz Suska župnik Pavao Šabalja. U Susku je posve ukinuta glagolska liturgija, jedino se i danas moli ružarij hrvatski.

Dne 13. februara 1920. nasilno je bio izagnan iz Martinšćice župnik Karlo Hlača.

U noći od 20. augusta 1921. provalilo je nekoliko osoba u franjevački samostan u Nerezinama zato, što su franjevci bili Hrvati. Provalnici su bili oboružani revolverima. Nekoji franjevci su bili i tvorno napadnuti. Franjevci, prestrašeni, jedva su se bijegom spasili.

Među napadačima bio je okrabuljen i oboružan revolverom i jedan svećenik Talijan.

U samostanu su u Nerezinama danas talijanski franjevci, koji ne znaju ni riječi hrvatski, a upravljaju i župom u Nerezinama. I u jednoj (župnoj), i u drugoj (samostanskoj) crkvi ukinuta je glagolska liturgija, i sve je samo talijanski.

Koncem augusta 1921. bili su potjerani iz Velikog Lošinja, franjevci-trećoreci zato, jer su bili Hrvati. I u Velom Lošinju je u objema crkvama (župnoj i samostanskoj) ukinuta glagolska liturgija, a pobožnosti se vrše na talijanskom jeziku.

Zadnjih dana srpnja 1921. fašisti su iz Rijeke pregledali i opljačkali stan župnika u Dragozetićima na otoku Cresu. Župnik se spasio bijegom.

Ukinuta je glagolska liturgija također u Belom, Beleju, Iloviku.

Župnika nemaju ova mjesta : Dragozetići, Predošćica, Lubenice, Orlec, Vrana, Sv. Jakov, Štivan, Ustrine, Martinšćica. Svagdje je ukinuta glagolska liturgija.

Ukinuta je u crkvi svaka hrvatska riječ u Osoru i Sv. Jakovu. Ne znaju ni riječi hrvatski župnici u Puntakrižu, Unijama, Ćunskom, koji su, naravski, ukinuli svaku hrvatsku riječ u crkvi, jer je ne poznadu, niti mare, da bi je naučili, a koliko upravljaju i drugim župama, ukinuli su i drugdje naš jezik u crkvi.

Naši su se svećenici odlikovali svojim radom na vjerskom i na gospodarskom polju. Tako su oni utemeljili i vodili posujilnicu u Cresu, Martinšćici, Nerezinama, Malom Lošinju, Velom Lošinju ; magazine u Belom, Cresu, Valunu, Martinšćici, Beleju, Nerezinama, Unijama, Ćunskom, Iloviku, Susku, ribarske zadruge u Iloviku, Susku i Unijama.

Sav je ovaj rad hrvatskih svećenika u ovom dijelu bivše krčke biskupije zaslugom talijanskih vlasti uništen, a narod trpi u vjerskom i gospodarskom pogledu.

V. BISKUPIJA LJUBLJANA.

U Emoni je bilo već u četvrtom stoljeću sjedište biskupije. Biskup Maksim Emonski bio je godine 381. na sinodi u Ogleju. Od šestoga vijeka dalje ne spominje se nijedan emonski biskup. Biskupija je pripadala pod oglejski patrijarhat, koji se dijelio u pet arhiđakonata. Jedan arhiđakonat obuhvatao je Kranjsku i slovensku marku. Ljubljanski župnik bio je više puta arhiđakonom.

Car Fridrih III. ustanovio je godine 1461. ljubljansku biskupiju. Papa je Pijo II. utemeljenu biskupiju potvrdio i podredio izravno Svetoj stolici. Ljubljanska je biskupija obuhvatala tada malen dio Kranjske, dio Koruške i Štajerske. Veći dio Kranjske pripadao je još uvijek pod Oglej, a jugozapadni dio pod tršćanskoga biskupa. Godine 1787. bila je ljubljanska biskupija podignuta na nadbiskupiju. Biskupije Gorica, Trst, Senj i Modruš bile su podređene ljubljanskom nadbiskupu.

Godine 1806. bila je ljubljanska nadbiskupija ukinuta. Biskupije Ljubljana, Trst i Gorica bile su podređene izravno Svetoj Stolici. U godinama 1830. do 1833. dobila je biskupija za vrijeme biskupa-kneza Antuna Wolfa sadašnji opseg. U isto vrijeme bila je u Gorici uspostavljena nadbiskupija, kojoj je bila podređena ljubljanska biskupija.

Po rapalskom ugovoru pripali su dekanati Trnovo, Postojna, Vipava, Idrija (osim dviju župa : Žiri i Hotedršica) i župa Bela Beč pod Italiju.

Navest ću slovenske župe — drugih ovdje uopće nije bilo, — koje su pripale Italiji.

1. Dekanat Idrija.

Ovaj je imao 8 župa, 12 svećenika, 8 crkava, 14.483 duše ; te su župe ove :

1. Idrija (4 sveć. — 6074 duše) ; 2. Črni Vrh nad Idrijo (2 sveć. — 2300 duša) ; 3. Godovič pri Idriji (1 sveć. — 685 duša) ; 4. Gore nad Idrijo (1 sveć. — 497 duša) ; 5. Ledine (1 sveć. — 907 duša) ; 6. Spodnja Idrija (1 sveć. — 2.448 duša) ; 7. Vojsko (1 sveć. — 900 duša) ; 8. Zavratec (1 sveć. — 672 duše).

2. Dekanat Postojna.

Ovaj je dekanat imao 9 župa, 6 kapelanija (podružnica), 15 crkava, 17 svećenika, 21.412 duša. Te župe i kapelanije jesu ove :

1. Postojna (2 sveć. — 4000 duša) ; 2. Hrenovice (2 sveć. — 2850 duša) ; Orehek (1 sveć. — 423 duše) ; Razdrto (1 sveć. — 270 duša) ; Ubeljsko (1 sveć. — 492 duše) ; 3. Košana (1 sveć. — 2430 duša) ; Nadanje Selo (Šmihel) (1 sveć. — 1150 duša) ; Suhorija (1 sveć. — 782 duše) ; 4. Senožeče (1 sveć. — 1600 duša) ; 5. Slavina (1 sveć. — 1650 duša) ; Matenja Vas (1 sveć. — 550 duša) ; 6. Št. Peter na Krasu (1 sveć. — 1600 duša) ; 7. Trnje (1 sveć. — 1015 duša) ; 8. Studeno (1 sveć. — 1250 duša) ; 9. Vreme (1 sveć. — 1350 duša).

3. Dekanat Radovljica.

Od ovog je dekanata jedna župa pala pod Italiju i to :
1. Bela Peč (1 sveć. — 1030 duša).

4. Dekanat Trnovo.

Ovaj je dekanat imao 4 župe, 2 podružnice, 6 crkava, 8 svećenika, 14641 dušu. Te župe i kapelanije jesu :

1. Trnovo (3 sveć. — 6938 duša) ; Vel. Bukovica (1 sveć. — 413 duša) ; Harije (1 sveć. — 545 duša) ; 2. Knežak (1 sveć. — 2970 duša) ; 3. Prem (1 sveć. — 1845 duša) ; 4. Zagorje (1 sveć. — 1930 duša).

5. Dekanat Vipava.

Ovaj je dekanat imao 15 župa, 15 crkava, 15 svećenika, 12.763 duše. Te župe jesu :

1. Vipava (1 sveć. — 1500 duša) ; 2. Budanje (1 sveć. — 1068 duša) ; 3. Col (1 sveć. — 1012 duša) ; 4. Goče (1 sveć. — 950 duša) ; 5. Lozice (1 sveć. — 460 duša) ; 6. Planina pri Vipavi (1 sveć. — 780 duša) ; 7. Podkraj (1 sveć. 990 duša) ; 8. Podraga (1 sveć. — 500 duša) ; 9. Slap (1 sveć. — 515 duša) ; 10. Št. Vid pri Vipavi (1 sveć. — 1060 duša) ; 11. Šturije (1 sveć. — 1469 duša) ; 12. Vrabče (1 sveć. — 772 duše) ; 13. Vrhpolje (1 sveć. — 973 duše) ; 14. Erzelj (1 sveć. — 264 duše) ; 15. Ustje (1 sveć. — 450 duša).

Prema gore navedenom bilo je u ovih pet dekanata bivše ljubljanske biskupije, što su pali pod Italiju, 37 župa, 8 kapelanija, 45 crkava i 53 svećenika. U ovim je župama bilo6 4.329 vjernika, Slovenaca.

Dne 31. maja 1925. bila je dekanija Trnovo sa župama i kapelanijama, koje su prije spomenute, dodijeljena novo utemeljenoj biskupiji Rijeci.

Prije rata su ovoj dekaniji pripadale i župe Košana i Vreme, ali su sada dodijeljene dekanatu u Postojni.

Dekanijama, koje su bile odrezane od ljubljanske biskupije i to : Idrija, Postojna, Vipava i župa Belapeč upravlja sada nadbiskup gorički.

Ni u ovoj biskupiji nisu svećenicima cvale ruže, a ne cvatu im ni danas.

Župnik iz Harija, Ivan Dežman, bio je u Trstu 3 mjeseca zatvoren, a da uopće nije znao zašto.

Dne 22. ožujka 1931. pucali su četnici milicije na župni stan u Idriji.

U ožujku 1931. došlo je više fašista župniku u Planini pri Vipavi. Surovim grožnjama zahtijevali su od njega, »neka prestane širiti slovensku propagandu«.

Na uskrsnoj procesiji 5. travnja 1931. u Idriji bacali su fašisti među pobožni narod smrdljive bombe, da onemoguće pjevanje i molitve.

Dne 3. svibnja 1931. uvedena je talijanska propovijed u crkvi u Sv. Petru na Krasu.

Iz ljubljanske biskupije bili su ovi svećenici:

a) internirani u Italiji: Kalan Jakov;

b) zatvoreni po tamnicama: Leban Josip, Muren Josip;

c) što milom, što silom, potjerani preko granice: Bešter Ivan, Dolenc Ivan, Kolar August, Lavrič Andrija, Miglič Jakov, Zalokar Antun, Žužek Dragutin;

d) zatvoreni i potjerani preko granice: Dežman Ivan, Rihar Ivan, Zajec Franjo, Žganjer Ignacij;

e) internirani i potjerani preko granice: Marješič Filip.

Prema tome bilo je iz ljubljanske biskupije:

interniran	1	svećenik;
zatvorena	2	svećenika;
potjerano	7	"
zatvorena i potjerana	4	"
interniran i potjeran	1	"
Ukupno:	15	"

Ovo bi bila žalosna slika ljubljanske biskupije.

VI. BISKUPIJA POREČ-PULA.

Prvi biskup porečke biskupije, drži se, bio je sv. Mavar mučenik u III. vijeku. Točnije podatke imamo o biskupu Eufraziju koji je tamo biskupovao od godine 530. do g. 560. Nije nam dakle točno poznata godina, kada je utemeljena porečka biskupija.

Isto tako nije nam poznato ni kada je utemeljena puljska biskupija. Prvi biskup, koji nam je poznat, bio je Antun (510.—547.).

Bulom »Locum B. Petri« od 30. juna 1828. sjedinjene su biskupije porečka i puljska u jednu biskupiju.

Ova je biskupija imala ove dekanate, u kojima su obitavali Hrvati.

A) Biskupija Poreč.

1. Dekanat Poreč.

Ovaj je dekanat imao 10 župa, 1 kapelaniju, 11 crkava, 10 svećenika, 11.789 duša. Te župe i kapelanije jesu:

1. Poreč (1 sveć. — 1.600 duša); 2. Funtane (1 sveć. — 700 duša); 3. Gradina (1 sveć. — 715 duša); 4. Sv. Lovreč Pazenatički (1 sveć. — 1990 duša); 5. Fuškulin (1 sveć. — 1100 duša); 6. Baderna (1 sveć. — 1390 duša); 7. Žbandaj (1 sveć. — 1430 duša); 8. Tar (1 sveć. — 760 duša); Vabriga; 9. Vrsar (1 sveć. — 390 duša); 10. Novavas (1 sveć. — 1714 duša).

2. Dekanat Kanfanar.

Ovaj je dekanat imao 3 župe, 1 kapeleniju, 4 crkve, 4 svećenika, 7256 duša. Te župe i kapelanije jesu ove:

1. Kanfanar (1 sveć. — 2820 duša); Barat (1 sveć. — 496 duša); 2. Rovinjskoselo (1 sveć. — 890 duša); 3. Svetvinčenat (1 sveć. — 3050 duša).

3. Dekanat Motovun.

Ovaj je dekanat imao 12 župa, 3 kapelanije (ekspoziture), 15 crkava, 13 svećenika, 13.613 duša. Te župe i kapelanije jesu ove.:

1. Motovun (1 sveć. — 858 duša); Sv. Bartul; Brkač (1 sveć. — 500 duša); Kaldir (1 sveć. — 850 duša); 2. Karojba (1 sveć. 630 duša); 3. Kaštelir (1 sveć. — 1450 duša); 4. Sv. Nedjelja kod Vižinade (1 sveć. — 320 duša); 5. Sv. Ivan od Šterne (1 sveć. — 1479 duša); 6. Bačva (1 sveć. — 927 duša); 7. Montrilj (1 sveć. — 485 duša); 8. Motovunski Novaki (1 sveć. — 955 duša); 9. Rakotole (1 sveć. — 459 duša); 10. Vižinada (1 sveć. — 1700 duša); 11. Višnjan (1 sveć. — 2000 duša); 12. Sv. Vital (1 sveć. — 1000 duša).

B) Biskupija Pula.

4. Dekanat Pula.

Ovaj je dekanat imao 10 župa, 1 kapelaniju (ekspozituru), 12 crkava, 9 svećenika, 18.902 duše. Te župe i kapelanije jesu:

1. Pula (1 sveć. — 10.300 duša); 2. Pula (crkva mornarice); 3. Altura (1 sveć. — 1023 duše); 4. Muntić (266 duša); 5. Loborika (1 sveć. — 318 duša); 6. Ližnjan (1 svećenik — 887 duša); 7. Medulin (1 sveć. — 1180 duša); 8. Pomer (1 sveć. — 648 duša); 9. Premantura (1 sveć. — 2340 duša); Banjole; 10. Šišan (1 sveć. — 1300 duša); 11. Štinjan (1 sveć. — 640 duša).

5. Dekanat Vodnjan.

Ovaj je dekanat imao 5 župa, 6 kapelanija (ekspozitura), 11 crkava, 10 svećenika, 10.659 duša. Te župe i kapelanije jesu:

1. Juršići (1 sveć. — 1311 duša); 2. Barban (1 sveć. — 951 duša); Hreljići (1 sveć. — 954 duše); Pornjan (1 sveć. — 1246 duša); Šajini (1 sveć. — 563 duše); 3. Rakalj (1 sveć. — 950 duša); 4. Marčana (1 sveć. — 1250 duša); 5. Mutvoran (1 sveć. — 1994 duše); Krnica; Kavran (1 sveć. — 327 duša); 6. Filipan (1 sveć. — 1113 duša).

6. Dekanat Labin.

Ovaj je dekanat imao 6 župa, 6 crkava, 6 svećenika, 13.040 duša. Te župe i kapelanije jesu:

1. Labin (1 sveć. — 2470 duša); 2. Sv. Nedjelja (1 sveć. — 1700 duša); 3. Plomin (1 sveć. — 1790 duša); 4. Sv. Lovreč (1 sveć. — 1560 duša); 5. Sv. Lucija (1 sveć. — 1880 duša); 6. Sv. Martin (1 sveć. — 3640 duša).

Prama gore navedenom bilo je u porečko-puljskoj biskupiji 47 župa, 12 kapelanija, dakle ukupno 59 crkva u kojima se hrvatski propovijedalo, 52 svećenika, 75.259 duša, Hrvata.

Budući da sam gore naveo samo one župe i crkve, gdje se samo hrvatski propovijedalo, a nisam u ovaj broj duša uračunao eventualni broj Talijana, tako isto, budući da ima i u talijanskim župama još Hrvata, i to 12.743 duše, to ima u cijeloj porečko-puljskoj biskupiji 88.002 duše, Hrvata, napram 57.852 Talijana, koji su svi u gradovima: Puli, Vodnjanu, Galežanu, Balama, Rovinju, Vrsaru i Poreču.

U ovoj bi biskupiji moralo biti namješteno 56 svećenika Hrvata, a imamo ih danas samo 11, a bilo ih je silom otjerano 8. Ne navodim onih, koji su svojevoljno napustili biskupiju.

Po svoj će prilici brzo nestati i ove jedanaestorice naših svećenika, i naše će stado ostati bez svojih pastira.

Da stvar bude žalosnija, već su ukinute hrvatske propovijedi u ovim mjestima: Puli, Poreču, Funtanama, Vrsaru, Novojvasi, Fuškulinu, Gradini, Bačvi, Kašteliru, Kaldiru, Motovunu, Brkaču, Kanfanaru, Baratu, Rovinjskom selu, Barbanu, Šajinima i drugdje, a vidi se to i po broju hrvatskih svećenika.

Kod crkve Majke Božje od Mora (crkva mornarice), u Puli, nisam naveo ni broja duša, ni broja svećenika.

Narod mora prisustvovati hrvatskoj, a onda talijanskoj propovijedi u župama Karojba, Rakotole, Baderna, Sv. Ivan od Šterne, Motovunski Novaki, premda tu nema Talijana, a narod ne razumije talijanski, ali ga hoće na taj način asimilirati.

U Poreču je u crkvi »B. M. V. Angelorum« bio prije postavljen »capellanus Slavorum extra muros«, koji je svake nedjelje i blagdana misio, hrvatski propovijedao i držao kršćanski nauk u hrvatskom jeziku. Sada je to ukinuto.

U Funtanama je sada uništen svaki trag hrvatskom jeziku u crkvi. Sve su hrvatske pobožnosti i propovijedi ukinute; svećenik je Talijan.

Iste su prilike i u sv. Lovreču Pazenatičkom, Taru i Novoj Vasi kod Poreča.

U talijanskoj župi Bale (dekanat Vodnjan), okolica, i to sela Krmed i Golaš jesu posve hrvatska. U njihovim se kapelama prije ipak katkada čula hrvatska riječ. Sada je sve to ukinuto.

U kanfanarskoj su crkvi također ukinute hrvatske pobožnosti i propovijedi, a isto tako u Rovinjskom selu, gdje je namješten svećenik, koji ne zna ni riječi hrvatski.

U Motovunu se prije držala propovijed i učio vjeronauk hrvatski, a sada ništa više. U podružnici sv. Bartula, gdje žive sami Hrvati, službuje svećenik, koji ne zna ni riječi hrvatski. Isto vrijedi za Brkač.

U Kašteliru su prije sve pobožnosti u crkvi bile na hrvatskom jeziku, danas nema ni riječi hrvatske. Ako se narod želi ispovijediti, mora tražiti svećenika izvan župe. U crkvi u Kašteliru bili su kipovi sv. Ćirila i Metoda. Svećenik Talijan dao je odstraniti imena naših svetaca i napisao imena SS. Pietro e Paolo.

U Sv. Nedjelji kod Labina ukinut je u crkvi svaki trag hrvatskog jezika na veliku duševnu propast naroda.

U Vižinadi ne čuje narod u crkvi ni jedne svoje riječi. Nekada je u ovoj župi bilo svetište »Božje Polje« (Sanctuarium B. M. V. dei Campi), gdje je sve do god. 1804. bio samostan fratara glagoljaša (fratres Illyrici).

U Višnjanu je hrvatski jezik u crkvi posve napušten.

U Sv. Vitalu, gdje su prije sve pobožnosti bile na hrvatskom jeziku, ne čuje se nijedna naša riječ, ne drže se ni propovijedi ni kršćanski nauk.

U Puli bila je u stolnoj crkvi propovijed i kršćanski nauk za Hrvate u njihovom jeziku. Danas ništa.

U Medulinu su svećeniku zabranili da poučava djecu u crkvi u hrvatskom jeziku.

U Pomeru bila je sasvim ukinuta u crkvi hrvatska riječ, a isto se dogodilo i u Premanturi. Zato su nažalost ljudi ostavili malne svi crkvu i sv. sakramente. Ni danas nema kršćanskog nauka u hrvatskom jeziku.

Štinjan je čisto hrvatsko selo. Nema ni propovijedi ni kršćanskog nauka u hrvatskom jeziku. Vjernici nemaju ni prigode da o Uskrsu prime sv. sakramente.

U Šišanu je svećenik Napolitanac.

U Vodnjanu — za njegovu okolicu — nije u crkvi ništa opskrbljeno. Važno je, da su se nekada u Vodnjanu pisale matice krštenih glagolskim pismenima, a bilo je tamo i glagolskih misala.

Bilo je doba, kada se i u hrvatskim Juršićima nije čula u crkvi nijedna hrvatska riječ.

U Barban je došao talijanski svećenik, koji je ukinuo sve, što je u crkvi bilo hrvatsko.

Šajini imadu sada učitelja — svećenika iz Sicilije. Naravno, da ne zna ni riječi hrvatski, dakle, moli, propovijeda, obučava vjeronauk, ispovijeda samo talijanski, a u župi nema nijednoga Talijana, niti narod razumije talijanskog jezika.

Mjeseca oktobra 1929. došao je u Šajine biskup dijeliti sv. potvrdu. Prije toga je taj svećenik javio sa oltara, da ne će biti ni pričešćena ni krizmana ona djeca, koja ne budu znala moliti u talijanskom jeziku. Kad je uvidio, da to nije moguće postići, javio je ponovno u crkvi, neka roditelji i braća uče djecu kod kuće nauk kršćanski, kako tko hoće.

I u Filipanu je sve zapušteno u crkvi. Treba znati, da su se u toj župi vršili svi crkveni obredi glagolicom sve do godine 1867. Danas nema hrvatskom jeziku u crkvi te župe ni traga.

Iz porečke biskupije bili su ovi svećenici:

a) internirani u Italiji: Luka Kirac;

b) što milom, što silom, potjerani preko granice: Hrdy Ferdinand, Livić Franjo, Marojević Dinko, Mateljan Anđeo, Šutić Nikola;

c) zatvoreni i potjerani preko granice: Janko Antun, Šantić Petar.

Prema tome bilo je iz porečke biskupije:

internirano	1	svećenika;
potjerano	5	"
zatvoreno i potjerano	2	"
Ukupno:	8	"

Ne nabrajam one svećenike, koji su sami napustili biskupiju. Nije čudo, što danas cijela biskupija ima samo jedanaest hrvatskih svećenika.

Čim su Talijani okupirali Istru, bio je interniran medulinski župnik Luka Kirac, a kada se vratio iz internacije u Italiji, nije smio u svoju župu Medulin, već je bio premješten u Rakotole, gdje je bio do svoje smrti. U svoju župu i rodno mjesto Medulin nije mu bilo dozvoljeno ići, dok je bio živ.

Ne navodim svih neprilika, što su ih imali naši svećenici u ovoj biskupiji, jer bih morao o svakom pojedincu napose pisati. Morali su bježati u šumu, tamo spavati i sakrivati se, da ne izgube glave.

Početkom ožujka 1921. bio je u crkvi u Kanfanaru napadnut župnik Niko Sutić. Pred crkvom ga je ponovno čekalo 20 mladića. Župnik Sutić morao je bježati.

Dne 16. maja 1921. istukli su fašisti u Bačvi župnika Dinka Marojevića i uništili mu pokućtvo.

Početkom lipnja 1922. provalila su tri karabinijera u crkvu u Novoj Vasi kraj Poreča. Svećenik je djecu pripravljao za prvu svetu pričest. Vikali su na nj, da će ga zatvoriti, ako ne bude djecu vjeronauk poučavao talijanski. Svećenik se opirao, ali je svejedno djecu morao raspustiti i ne pozivati ih više.

Dne 16. travnja 1922. vrijeđao je prof. Monti kod propovijedi u Svetvinčentu Hrvate. Narod je korporativno izašao iz crkve.

Kad su za vrijeme izbora 1921. fašisti navalili na Karojbu, dvije su žene od straha poludile, i jedna se drugog dana ubila.

To bi bila žalosna slika porečke biskupije.

VII. SJEDINJENE BISKUPIJE SENJ-MODRUŠ.

Nepoznata nam je godina osnutka senjske biskupije. Poznato je, da je senjski biskup Lovro upozorio papu Inocenta I. na krivu nauku Fotina. Kasnije se ponovno do XII. vijeka ništa ne zna o ovoj biskupiji. Počevši od godine 1196. do sjedinjenja ove biskupije sa krbavskom biskupijom, oko god. 1570., nalazimo 34 razna biskupa.

Da se podigne krbavska biskupija, bilo je zaključeno godine 1185. na sinodi u Splitu zato, da se lakše vrši duhovna pastva. Kao prvi krbavski biskup imenovan je Matej Marut. On i njegovi nasljednici stolovali su do godine 1460. u Krbavi.

Radi provale Turaka, dopuštenjem pape Pija II., bilo je biskupsko sjedište preneseno u grad Modruš i tamo je ostalo preko jednog stoljeća. Kada su pak Turci veliki dio biskupije opljačkali, bude biskupija Modruš, odlukom pape Urbana VIII. sjedinjena sa senjskom biskupijom. Radi toga biskup nosi naslov: biskup senjski i modruški ili krbavski. Godine 1852. bila je senjska biskupija podređena zagrebačkoj nadbiskupiji.

Pod modrušku biskupiju spadao je i grad Rijeka. Kada su godine 1918. talijanske čete okupirale grad Rijeku, bio je za ovaj grad imenovan apostolski upravitelj, a 31. 5. 1925. utemeljena je na Rijeci biskupija. Ovoj novoj riječkoj biskupiji dodijeljeni su dekanati: Jelšane i Volosko (prije Kastav), koji su nekada pripadali tršćanskoj biskupiji, i Trnovo, koje je prije pripadalo ljubljanskoj biskupiji, o čemu sam već govorio.

Grad Rijeka imao je prije rata, prema službenim podacima, Hrvata 15.731 i Slovenaca 3.937, dakle ukupno 19.668, a sigurno je taj broj bio mnogo veći, i to 25.399 stanovnika. U cijelom gradu bila je samo jedna župa, a danas je grad razdijeljen u 5 župa, a šesta je Drenova. Na Rijeci je bilo 13 svećenika, Hrvata, ne računajući ovamo 8 otaca kapucina. Danas se ni u jednoj crkvi na Rijeci ne propovijeda nijedna riječ u hrvatskom jeziku, a prije rata je to bilo u ovim crkvama

1. Stolna crkva; 2. sv. Vid; 3. crkva kapucina; 4. crkva sv. Roka (Pehljin); 5. kapela u bolnici; 6. crkva u sirotištu; 7. kapela u zavodu čč. sestara sv. Vinka; 8. Kapela u samostanu milosrdnih sestara; 9. crkva sv. Andrije, i 10. Drenova.

Talijanske su oblasti potjerale iz Rijeke čč. oce kapucine, jer su bili Hrvati, a isto tako župnika dra. A. Kukanića i kapelana dra. A. Juretića.

Za vrijeme okupacije Sušaka bio je uapšen i odveden u tamnicu u Trst, trsatski župnik, dr. Andrija Rački, koji je tamo sjedio 7 mjeseci ni kriv ni dužan.

Vjerske su prilike u riječkoj biskupiji žalosne, krivnjom crkvenih vlasti. Rekao sam »žalosne«, ali je to preblago rečeno.

U đačkom je sjemeništu đacima zabranjeno, da se slovenski ispovijedaju, makar im je to bio i materinski jezik.

Djeca ne smiju pisati pisma slovenski, te im prefekt rastrga pisma, i zahtijeva od njih, da pišu talijanski.

Đacima su od prefekta zabranjeni čak i slovenski i hrvatski molitvenici.

Riječki biskup nije ni ove godine izdao pastirsko pismo za Hrvate i Slovence. On se skrbi samo za duše Talijana.

Biskup Sain je nagovarao župnika iz Prema, neka nagovara roditelje, da šalju svoju djecu u talijansko zabavište.

U gradu Rijeci ima preko polovine stanovništva Hrvata i Slovenaca. Grad ima 5 župa. Ni u jednoj se ne propovijeda ni hrvatski, ni slovenski. Još 1919. pjevala se u stolnoj crkvi u gradu Rijeci Muka Isusova u hrvatskom jeziku, a sve do tada se propovijedalo i u toj crkvi kao i u svim riječkim crkvama hrvatski. Ukinute su hrvatske propovijedi u župama: Rijeka, Lovran, Opatija.

Biskupija je po većini vjernika hrvatsko-slovenska, ali u stolnom kapitulu nema nijednog kanonika Hrvata ni Slovenca.

Po biskupiji riječkoj širi se propaganda valdavskih protestanata, koji među narod šire hrvatske i slovenske brošure.

Na čelu je riječke biskupije benediktinac Sain, rodom iz sela Fiorini kod Daile u Istri, čiji su roditelji govorili hrvatski.

VIII. SJEDINJENE BISKUPIJE TRST-KOPAR.

Vrlo je vjerojatno, da su Trst i Istra spadali već prije šestog stoljeća biskupiji i patriarhatu oglejskom. Okolo godine 524. ustanovili su biskupije iz Ogleja, i to u većim mjestima: Trstu, Kopru, Pićnu, Novigradu, Poreču i Puli, dok se mala biskupija u Umagu spominje tek u 10. stoljeću. Biskupije Trst, Kopar, Pićan, Novigrad i Umag sačinjavaju sada ujedinjene biskupije Trst-Kopar.

Na zahtjev Josipa II., papa je, Benedikt XIV., 8. marta 1787., ukinuo biskupiju Trst, Pićan i nadbiskupiju u Gorici te ih 20. augusta 1788. združio sa biskupijom Gradiškom. Nu već godine 1791. bila je tršćanska biskupija obnovljena. Njoj je bila pridružena biskupija u Pićnu. Dne 20. junija 1828. pridružene su joj još biskupije Umag i Kopar, i to koparska biskupija kao jednakovrijedna (unio aeque principalis).

Cijela tršćansko-koparska biskupija imala je 16 dekanata, i to:

A) Biskupija Trst

1. Dekanat Trst.

Ovaj je dekanat imao 8 župa, 2 kapelanije (ekspoziture), 10 crkava, 19 svećenika, 65.310 duša, Slovenaca. Te župe i crkve u kojima se slovenski propovijedalo jesu:

1. Sv. Anton Padovanski (3 sveć. — 12.520 duša); kapelanija (kaznion a) (via del Collegio) (1 sveć.); kapelanija (kaznion a) (Via Tigor) (1 sveć.); 2. Sv. Marija Pomoćnica (1 sveć. — 3150 duša); 3. Sv. Jakov (3 sveć. — 11.000 duša); 4. Sv. Vinko Paolski (2 sveć. — 9.800 duša); 5. Sv. Ivan (2 sveć. — 10.000 duša); 6. Rojan (2 sveć. — 10.000 duša); 7. Škedenj (3 sveć. — 6840 duša); 8. Barkovlje (1 sveć. — 2.000 duša).

2. Dekanat Opčina.

Ovaj dekanat je imao 6 župa, 1 kapelaniju, 7 crkava, 7 svećenika i 12075 duša, Slovenaca; te župe jesu:

1. Opčina (1 sveć. — 2395 duša); Trebič (1 sveć. — 792 duše), 2. Sv. Križ (1 sveć. — 1782 duše); 3. Prosek (1 sveć. — 1700 duša); 4. Kontovel (1 sveć. — 1158 duša); 5. Bazovica (1 sveć. — 1685 duša); 6. Katinara (1 sveć. — 2563 duše).

3. Dekanat Tomaj.

Ovaj je dekanat imao 5 župa, 5 kapelanija, 10 crkava, 12 svećenika i 9250 duša, Slovenaca; te župe jesu:

1. Tomaj (2 sveć. — 1524 duše); Dutovlje (1 sveć. — 1022 duše); Skopo (1 sveć. — 659 duša); Kopriva (1 sveć. — 380 duša); Kazlje (1 sveć. — 386 duša); 2. Repentabor (1 sveć. — 968 duša); 3. Avber (1 sveć. — 540 duša); 4. Povir (1 sveć. — 1293 duše); Štorje (1 sveć. — 659 duša); 5. Sežana (2 sveć. — 1819 duša).

4. Dekanat Dolina.

Ovaj je dekanat imao 9 župa, 7 kapelanija, 16 crkava, 17 svećenika, 17.086 duša, Slovenaca; te župe jesu:

1. Dolina (2 sveć. — 1708 duša); Boljunc (1 sveć. — 1030 duša); 2. Ricmanje (1 sveć. — 911 duša); 3. Boršt (1 sveć. — 817 duša); 4. Klanec (1 sveć. — 1091 duša); 5. Podgorje (1 sveć. — 665 duša); 6. Gročana (1 sveć. — 473 duše); Lokev (1 sveć. — 1180 duša); Draga (1 sveć. — 545 duša); 7. Rodik (1 sveć. — 1121 duša); Škocijan (1 sveć. — 644 duše); Vatovlje (1 sveć. — 919 duša); Barka (1 sveć. — 368 duša); 8. Divača (1 sveć. — 1513 duša); 9. Brezovica (1 sveć. — 2694 duše); Slivje (1 sveć. — 1407 duša).

5. Dekanat Jelšane.

Ovaj je dekanat imao 6 župa, 4 kapelanije, 10 crkava, 11 svećenika i 17.544 duše, Slovenaca. Te župe jesu:

1. Jelšane (2 sveć. — 4079 duša); Brgud (1 sveć. — 1028 duša); 2. Hrušica (2 sveć. — 2086 duša); Pregarje (1 sveć. — 1882 duše); Podgrad (1 sveć. — 1656 duša); Starada (1 sveć. — 505 duša); 3. Podgraje (1 sveć. — 1569 duša); 4. Mune (1 sveć. — 2085 duša); 5. Golac (1 sveć. — 1098 duša); 6. Vodice (1 sveć. — 1556 duša).

6. Dekanat Kastav.

Od ovog je dekanata dio župe Kastav pripao Jugoslaviji, a drugi dio i njezine kapelanije Rukavac i Zvoneća pripao je Italiji. Sjedište ovog dekanata je sada Volosko. U Italiji se danas nalazi 6 župa, 4 kapelanije, 10 crkava, 12 svećenika, 24.857 duša, Hrvata; te župe jesu:

1. Rukavac (1 sveć. — 3350 duša); Zvoneća (1 sveć. — 2056 duša); 2. Klana (1 sveć. — 1562 duše); 3. Volosko (2 sveć. — 3435 duša); Opatija (1 sveć. — 3220 duša); 4. Veprinac (1 sveć. — 1801 duša); Poljane (1 sveć. — 1230 duša); 5. Lovran (2 sveć. — 4517 duša); 6. Mošćenice (1 sveć. — 2462 duše); 7. Berseč (1 sveć. — 1224 duše).

7. Dekanat Kršan.

Ovaj je dekanat imao 10 župa, 10 crkava, 10 svećenika, 10.551 duša, Hrvata; te župe jesu:

1. Kršan (1 sveć. — 1565 duša); 2. Šumbreg (1 sveć. — 1087 duša); 3. Kozljak (1 sveć. — 657 duša); 4. Čepić (1 sveć. — 1092 duše); 5. Brdo (1 sveć. — 808 duša); 6. Sušnjevica (1 sveć. — 1222 duše); 7. Paz (1 sveć. — 923 duše); 8. Boljun (1 sveć. — 815 duša); 9. Vranja (1 sveć. — 830 duša); 10. Dolenjavas (1 sveć. — 1552 duše).

8. Dekanat Pićan.

Ovaj je dekanat imao 8 župa, 4 kapelanije, 12 crkava, 12 svećenika, 10.704 duše, Hrvata; te župe jesu:

1. Pićan (2 sveć. — 2555 duša); Sv. Katarina 2. Gračišće (2 sveć. — 2570 duša); Sv. Križ 3. Sv. Ivanac (1 sveć. — 506 duša); 4. Lindar (1 sveć. — 1115 duša); 5. Novaki (1 sveć. — 717 duša); Zareč (1 sveć. — 393 duše); Borut (1 sveć. — 373 duše). 6. Cerovlje (1 sveć. — 691 duša); 7. Gologorica (1 sveć. — 606 duša); 8. Krbune (1 sveć. — 1178 duša).

9. Dekanat Pazin.

Ovaj dekanat je imao 11 župa, 3 kapelanije, 15 crkava, 16 svećenika (ne računavši franjevce u Pazinu), 19.275 duša, Hrvata; te župe jesu:

1. Pazin (2 sveć. — 3574 duše); Franjevačka crkva (6 sveć.); Sv. Ivani Pavao (1 sveć. — 450 duša); 2. Stari Pazin (1 sveć. — 758 duša); 3. Žminj (2 sveć. — 4780 duša); Cere (1 sveć. — 1350 duša); 4. Sv. Petar u šumi (1 sveć. — 1202 duše); 5. Kringa (1 sveć. — 1262 duše); 6. Tinjan (1 sveć. — 1920 duša); 7. Trviž (1 sveć. — 941 duša); 8. Beram (1 sveć. — 950 duša); 9. Kašćerga (1 sveć. — 597 duša); 10. Grdoselo (1 sveć. — 497 duša); Kršikla (1 sveć. — 429 duša); 11. Zamask (1 sveć. — 565 duša).

10. Dekanat Buzet.

Ovaj je dekanat imao 11 župa, 1 kapelaniju, 12 crkava, 13 svećenika, 18.849 duša, Hrvata; te župe jesu:

1. Buzet (2 sveć. — 3.757 duša); Črnica (1 sveć. — 885 duša); 2. Lanišće (1 sveć. — 3.435 duša); 3. Slum (1 sveć. — 948 duša); 4. Brest (1 sveć. — 887 duša); 5. Roč (1 sveć. — 2185 duša); 6. Hum (1 sveć. — 1205 duša); 7. Grimalda (1 sveć. — 706 duša); 8. Draguć (1 sveć. — 1073 duše); 9. Račice (1 sveć. — 829 duša); 10. Vrh (1 sveć. — 1163 duše); 11. Sovinjak (1 sveć. — 1776 duša).

11. Dekanat Oprtalj.

Ovaj je dekanat imao 5 župa, 4 kapelanije, 9 crkava, 10 svećenika, 9.195 duša, Hrvata; te župe jesu:

1. Oprtalj (2 sveć. — 3035 duša); 2. Zrenj (1 sveć. — 1707 duša); Pregara (1 sveć. — 425 duša); 3. Završje (1 sveć. — 852 duše); 4. Momnjan (1 sveć. — 400 duša); Brda (1 sveć. — 215 duša); 5. Šterna (1 sveć. — 1313 duša). Topolovac (1 sveć. — 630 duša); Gradinja (1 sveć. — 618 duša).

12. Dekanat Umag.

Ovaj je dekanat imao 5 župa, 4 kapelanije, 9 crkava, 9 svećenika, 6.978 duša, Hrvata. Te župe i kapelanije jesu:

Petrovija (Petrinje) (1 sveć. — 328 duša); 1. Materada (1 sveć. — 1323 duše); 2. Lovrečica (1 sveć. — 969 duša); 3. Brtonigla (1 sveć. — 636 duša); 4. Novavas (1 sveć. — 372 duše); 5. Grožnjan (1 sveć. — 1600 duša); Karseta (1 sveć. — 394 duše); Triban (1 sveć. — 296 duša); Krašica (1 sveć. — 1060 duša).

B) Biskupija Kopar.

13. Dekanat Kopar.

Ovaj je dekanat imao 2 župe, 3 crkve, 3 svećenika, 6.472 duše; Slovenaca; te župe jesu:

1. Lazaret (1 sveć. — 4.130 duša); 2. Dekani (1 sveć. — 2.342 duše); Kopar (kazniona) (1 sveć.).

14. Dekanat Piran.

Ovaj dekanat je imao 3 župe, 1 kapelaniju, 4 crkve, 4 svećenika, 3.108 duša, Slovenaca; te župe jesu:

1. Korte (1 sveć. — 1353 duše); 2. Kaštel (1 sveć. — 1267 duša); Majka Božja na Krasu (1 sveć. — 188 duša); 3. Savudrija (1 sveć. — 300 duša).

15. Dekanat Krkavce.

Ovaj je dekanat imao 7 župa, 1 kapelaniju, 8 crkava, 8 svećenika 10.539 duša Slovenaca; te župe jesu:

1. Krkavce (1 sveć. — 1931 duša); Padena (1 sveć.); 2. Koštabona (1 sveć. — 993 duše); 3. Šmarje (1 sveć. — 2033 duše); 4. Pomnjan (1 sveć. — 988 duša); 5. Marezige (1 sveć. — 1376 duša); 6. Truške (1 sveć. — 1803 duše); 7. Sv. Anton pri Kopru (1 sveć. — 1415 duša).

16. Dekanat Osp.

Ovaj je dekanat imao 6 župa, 1 kapelaniju, 7 crkava, 8 svećenika, 9.472 duše; te župe jesu:

1. Osp (1 sveć. — 1349 duša); Plavje (1 sveć. — 1762 duše); 2. Tinjan pri Kopru (1 sveć. — 695 duša); 3. Predloka (2 sveć. — 2707 duša); 4. Kubed (1 sveć. — 1250 duša); 5. Sočerga (1 sveć. — 907 duša); 6. Movraž (1 sveć. — 802 duše).

Na temelju gore navedenoga imali su Hrvati i Slovenci u tršćansko-koparskoj biskupiji 108 župa, 42 kapelanije, 152 crkve, 171 svećenika i 251.265 duša, Hrvata i Slovenaca.

Cijela bi tršćansko-koparska biskupija morala imati 171 svećenika Hrvata i Slovenaca, a danas ih ima samo 70, ali od ovih 3 nisu u pastvi, dakle danas Hrvati i Slovenci u bivšem području ove biskupije imaju samo 67 svećenika.

Zanimivo je i treba naročito istaknuti, da ima slučajeva, gdje mora jedan svećenik nedjeljom i blagdanom služiti tri mise u tri različita sela, što svakako nije laka stvar, a to za to, jer nema svećenika.

Skoro svi naši svećenici u vanjskim župama moraju svake nedjelje i blagdana služiti po dvije mise u dvije različite župe.

Cijela naša Ćićarija ima samo jednog svećenika, i to u Vodicama, koji ima hodati od jedne župe do druge do 4 sata, a ceste nema.

Dekanat Kršan, koji ima 10 župa, 10.551 dušu, ima samo 2 svećenika.

Cijela biskupija ima 54 župe i kapelanije, koje nemaju svećenika i to: Trebič, Kontovelj, Bazovica, Skopo, Kazlje, Štorje, Dolina, Boljunc, Boršt, Lokev, Vatovlje, Barka, Pregarje, Starada, Golac,

Zvoneća, Poljane, Kršan, Šumbreg, Kozljak, Čepić, Šušnjevica, Paz, Boljun, Vranja, sv. Ivanac, sv. Katarina, Zareč, Borut, Cerovlje, Krbune, Kringa, Tinjan, Beram, Kršikla, Zamask, Slum, Hum, Grimalda, Račice, Vrh, Sovinjak, Pregara, Šterna, Topolovac, Gradinja, Krašica, M. B. na Krasu, Krkavce, Koštabona, Marezige, Truške, Plavje i Sočerga. U ovim župama ima 54.223 duše.

Istina je, da se za neke od ovih moraju skrbiti bližnji župnici, ali ovo nije dosta. U mnogim pak župama i kapelanijama namješteni su svećenici Talijani, koji ne poznaju jezika naroda, i tako dolazimo do zaključka, da je broj Hrvata i Slovenaca, koji nemaju svojega svećenika, daleko veći.

Je li bilo potrebito, da ovoliki broj duša ostane bez pastira? Nije. Bilo je svećenika, ali su ih talijanske svjetske oblasti, što milom, što silom, potjerale preko granice, i to ne baš malen broj, jer broj svećenika, koji su morali napustiti ovu biskupiju, iznosi 56, a među njima i sam tršćanski biskup dr. Andrija Karlin među prvima, a za njim su slijedili i drugi.

Iz tršćanske biskupije bili su ovi svećenici:

a) i n t e r n i r a n i u I t a l i j i: Cerar Anton, Filiplić Pravdoslav, Flego Josip, Kraševec Vjekoslav, Pilat Joahim, Zlobec August;

b) z a t v o r e n i p o t a m n i c a m a: Bersenda Ivan, Červar Šime, Esih Dragutin, Hušo Mihovil, Milanović Božo, Peršić Franjo;

c) š t o m i l o m, š t o s i l o m p o t j e r a n i p r e k o g r a n i c e: Agreš Franjo, Bonač Franjo, Čemažar Jakov, Defar Šime, Elsnic Josip, Fantiš Henrik, Gabrijelić Ivan, Habat Josip, Halama Franjo, Hostnik Josip, Hradek Vjenceslav, Hreščak Anton, Jurinčić Franjo, Karlin dr. Andrija, biskup, Košir Anton, Košir Josip, Kos Lovro, Knavs Josip, Kraljić Josip, Krančić Josip, Lampert Dragutin, Lazić Julije, Les Anton, Magdič Franjo, Mandić Ivan, Mandić Ivan jun., Marinčić Ignac, Martelanc Aleksandar, Mejak Anton, Nartnik Andrija, Orlić Ivan, Peterlin Vjekoslav, Petrak Josip, Podržaj Ćiril, Rišlavy Franjo, Soklič Jakov, Slamič dr. Anton, Stržinar Josip, Šaselj Emil, Šileny Vjenceslav, Škoda Josip, Škrbec Matej, Švegelj Petar, Schiffrer Ivan, Tiringer Ivan, Vanik Josip, Velharticky Josip, Vodička Josip, Volk Josip, Vrbka Josip, Zupan Josip, Žigulić Vinko, Žiganto Ivan, Žugelj Nikola, Žužek Franjo, Žvaček Ludvig;

d) z a t v o r e n i i o n d a p o t j e r a n i p r e k o g r a n i c e: Dukić dr. Ivan;

e) i n t e r n i r a n i i o n d a p o t j e r a n i p r e k o g r a n i c e: Frankola Franjo, Mandić Josip, Ujčić Ivan.

Prema tome bilo je iz tršćanske biskupije:

internirano	6	svećenika
zatvoreno	6	„
potjerano	56	„
zatvoreno i onda potjerano	1	„
internirano i potjerano	3	„
U k u p n o:	72	„

Među ove nisam računao franjevce iz Pazina i Kopra i konventualce iz Pirana.

Župnik je iz Šterne, Josip Flego, u Sardiniji i umro.

Uočivši sve ovo, nije nikakvo čudo, što je u tršćanskoj biskupiji ostalo stado bez pastira.

Prema podacima od god. 1918., cijela je biskupija imala 383.183 katolika (ne računajući onaj dio, što je pripao Jugoslaviji), a dijeli se u 16 dekanata, 118 župa i 52 kapelanije (odbivši župu Kastav i 2 tamošnje kapelanije, koje su pripale Jugoslaviji). Dekanate dijelimo u dva dijela:

I. dekanate čisto hrvatske-slovenske i

II. dekanate mješovite.

Čisto talijanskih dekanata uopće nema.

I. H r v a t s k o - s l o v e n s k i d e k a n a t i:

I.	Općina	sa	6	župa	2	kapelanije	9.181	duša
II.	Tomaj	„	5	„	5	„	9.193	„
III.	Dolina	„	9	„	7	„	15.358	„
IV.	Jelšane	„	5	„	5	„	17.160	„
V.	Volosko	„	6	„	4	„	24.857	„
VI.	K r š a n	„	10	„	—	„	9.798	„
VII.	Pićan	„	8	„	4	„	10.205	„
VIII.	Pazin	„	11	„	4	„	20.092	„
IX.	Buzet	„	11	„	1	„	19.066	„
X.	Krkavce	„	7	„	—	„	11.700	„
XI.	Osp	„	6	„	1	„	10.003	„
	U k u p n o:		84	župe	33	kapelanije	156.613	duša

Gore sam naveo dekanat Volosko, koji se prije zvao dekanat Kastav, ali sam župu Kastav i njegove 2 kapelanije, koje su pripale Jugoslaviji, izlučio iz gornjeg broja, inače je dekanat Kastav imao 1918. god. 7 župa, 6 kapelanija i 37.810 duša.

II. M j e š o v i t i d e k a n a t i:

I.	Trst	sa	11	župa	5	kapelanija	60.000	Hrv. i Slov.
II.	Kopar	„	4	„	3	„	8.142	„
III.	Piran	„	5	„	3	„	1.803	„
IV.	Umag	„	8	„	4	„	9.002	„
V.	Oprtalj	„	6	„	4	„	10.103	„
	U k u p n o:		34	župe	19	kapelanija	89.050	Hrv. i Slov

U ove 34 župe i u 19 kapelanija imade 10 župa i 7 kapelanija hrvatsko-slovenskih sa 35.625 Hrvata i Slovenaca.

U 24 župe i 12 kapelanija mješovitih ima 53.425 Hrvata i Slovenaca.

U cijeloj tršćansko-koparskoj biskupiji bilo je dakle godine 1918. slovenskih i hrvatskih župa 94, kapelanija 40 i 245.663 Hrvata i Slovenaca.

Ostale bi još mješovite 24 župe, 12 kapelanija.

Godine 1918. cijela je biskupija imala 383.183 katolika, a naveo sam da je od ovih bilo 245.663 Hrvata i Slovenaca. (Godine 1928. ovaj je broj kako smo prije vidjeli, narastao na 251.265 Hrvata i Slovenaca).

Ali od 383.183 katolika moram odbiti 245.663 Hrvata i Slovenca onda ima u ovoj biskupiji 137.520 Talijana. Ako ovo izrečemo u postocima, onda ova biskupija ima 65% Hrvata i Slovenaca i 35% Talijana, dakle gotovo 2 trećine Hrvata i Slovenaca i 1 trećina Talijana.

Ali da predočimo sebi pravi i točni etnografski karakter ove biskupije, moramo znati i ovo:

Najveći dio Talijana stanuje u gradu Trstu, i to 88.434, naprotiv kojih ima u samom gradu ne baš neznatni broj Slovenaca i Hrvata, i to 60.000.

Osim toga imadu istarski gradići: Kopar, Izola i Piran 28.829 Talijana, naprama 2.000 Hrvata i Slovenaca.

Uzmemo li u obzir 88.434 Talijana u gradu Trstu i gradićima Kopru, Izoli i Piranu 28.829, dakle ukupno 117.263 Talijana, onda ostaje u cijeloj biskupiji raštrkanih samo 20.257 Talijana, napram 185.663 Hrvata i Slovenaca, jer smo 60.000 Slovenaca i Hrvata naveli u Trstu.

Ali osim navedenih dokaza o brojčanoj nadmoći Hrvata i Slovenaca u tršćansko-koparskoj biskupiji, imamo još jedan jaki argumenat, a to je ljubav prema vjeri, polazak vjernika u crkvu, slušanje propovijedi, prisustvovanje misama i primanje sv. sakramenata.

Općenito je poznat posvemašnji vjerski nehaj, kojim je zadahnut talijanski dio grada Trsta. Možemo mirne duše ustvrditi, da samo 20% tršćanskih Talijana udovoljuju Božjim i crkvenim zapovijedima, unatoč tomu, što se oni ne mogu tužiti na pomanjkanje talijanskog klera.

Talijani imadu u Trstu oko 60 svećenika i oko 30 redovnika u samostanima, dakle 90 talijanskih svećenika u vinogradu Gospodnjem t. j. jednoga svećenika na svakih 908 duša. No ako odbijemo one Talijane, koji crkvu ne polaze, nego samo prigodom narodnih manifestacija, dolazi 1 svećenik na svakih 196 Talijana. Ovdje nisu uračunani đaci različitih škola, koji moraju polaziti vjerske vježbe, jer im to zakon propisuje.

Isto tako možemo mirne savjesti ustvrditi, da je 75% tršćanskih Slovenaca vjernih Bogu i crkvi. Kako je u Trstu — god. 1918. — bilo 20 svećenika i nijedan redovnik iz bilo kakvog reda, jasno je, da jedan slavenski svećenik mora da se stara za 3000 duša, pa kada bi uzeli isti ključ kao za Talijane, moralo bi u Trstu biti 60 svećenika Slovenaca. A kada bi se u razmjeru, kako je to kod Talijana, na svakih 196 vjernika Slovenaca uzeo 1 svećenik Slovenac, onda bi u Trstu moralo biti namješteno 225 svećenika Slovenaca, a ima ih danas tek 7.

U pokrajini od prilike 15% Hrvata i Slovenaca i 60% Talijana ne vrši vjerske dužnosti.

Klasični primjer pruža nam župa Oprtalj. U njoj ima 665 Talijana, od kojih samo 60 osoba polazi crkvu ili 10%. U istoj župi ima 3.000 Hrvata, od kojih je 2.700 dobrih katolika ili 90%. Pa ipak Hrvati nemaju te milosti, da bi imali svećenika Hrvata niti čuju hrvatske propovijedi, ali Talijani imadu kud i kamo više, nego što trebaju.

Kada Hrvati i Slovenci ne bi polazili crkava, hramovi bi ostali pusti, a to vrijedi i za grad Trst i za pokrajinu. Našu tvrdnju potvrđuju neosporne činjenice, da su župne crkve u Trstu, sv. Justa i sv. Marije, koje su određene za Talijane, uvijek prazne.

Pa ipak uza svu vjernost Bogu i crkvi, u tršćanskoj biskupiji ukinute su hrvatske propovijedi i kršćanski nauk u ovim selima: Oprtalj, Materada, Lovrečica, Kaštel, Topolovac, Gradinja, Šterna, Sovinjak, Draguć, Grimalda, Račice, Vrh, Pazin (u obim crkvama).

Da se narod prije raznarodi, premda u župi nema Talijana, a i narod ne razumije talijanskog jezika, uvedene su talijanske i hrvatske dotično slovenske propovijedi u župama: Šmarje i Tinjan. Razumije se, da se ni u jednoj talijanskoj župi, gdje stanuju Talijani, nije za njih uvela hrvatska ili slovenska propovijed!

Prije navedoh imena svećenika, što su morali napustiti svoja mjesta, a sada hoću da zabilježim neke datume.

Dne 6. srpnja 1919. uapšen je u Hrušici župnik Hušo i osuđen od vojničkog suda uvjetno na 19 mjeseci zatvora, jer je tobože krao vojničku robu.

God. 1919. navalila je rulja na biskupsku palaču u Trstu i biskup dr. Karlin morao je napustiti Trst.

Otac Kapistran, franjevac iz Pazina, išao je jedne nedjelje mjeseca svibnja 1920. iz Boruta u Pazin. U Novacima ga je nekoliko pazinskih Talijana napalo najbestidnijim i najgnjusnijim uvredama.

Bivši franjevac, Pasquale Giannini, kada je godine 1920. u hrvatskom selu Cerovlju blagoslovio novootvorenu talijansku školu, spalio je na lomači sve hrvatske knjige tamošnje hrvatske škole, a među njima i više katoličkih molitvenika.

U Krkavcima je rulja 1920. provalila u crkvu za vrijeme obdržavanja službe Božje i crkva je bila zatvorena. Iz Krkavaca su Talijani potjerali već trećeg svećenika, samo za to, jer je privatno sa ljudima razgovarao slovenski. Biskup je tamo proglasio interdikt i dao zatvoriti crkvu.

U crkvi sv. Antuna u Trstu su fašisti u septembru 1920. pucali u slovenskoga propovjednika.

Crkvene su pjevače u Pomnjanu jednom zgodom 1920. fašisti čekali u zasjedi. Fašista Suppancich je ustrijelio tom prilikom crkvenog pjevača Košića.

Sredinom ožujka 1921. aretiran je u Brestu župnik Ujčić.

U ožujku 1921. navalili su u Žminju Talijani na župnika Glavića, prijetili mu i zahtijevali, da u crkvi propovijeda talijanski.

Župnik u Zrenju, Šime Červar, bio je u novembru 1918. uapšen i odveden u Trst, gdje je u zatvoru odsjedio 15 dana. Dne 14. svibnja 1921. došlo je iz Poreča 20 fašista u Zrenj. Navališe na župnika Šimu Červara. Opustošili su mu stan, pokućstvo, knjižnicu i druge stvari pobacali kroz prozor i spalili. Bacali su ga u teretni auto kao vreću i opet iz auta na cestu. Iščuškali su ga i razbili mu 4 zuba. Odvezli su ga u Motovun, gdje je u zatvoru bio mučen i bijen, i gdje je ostao

zatvoren mjesec dana. Postupali su s tim svećenikom, kako se ne postupa ni sa životinjom. Nedavno je umro.

Dne 4. svibnja 1921. provalilo je 6 fašista u župni stan u Bertocima kraj Kopra. Uništili su matice i druge knjige. Župniku su zabranili, da moli i propovijeda slovenski.

Dne 7. svibnja 1921. došli su fašisti župniku Malalanu u Ospu. Zahtijevali su od njega, da im preda slovenske glasovnice. Pregledali su cijelu kuću, ali nijesu našli ništa. Otišli su pucajući iz revolvera. Župnik Malalan bio je ranjen u nogu.

Dne 7. svibnja 1921. napala je u Kringi četa fašista upravitelja župe, Božu Milanovića. Bilo mu je porazbijano sve pokućstvo, crkvena blagajna pokradena, a on sam natučen do krvi i odveden u Pulu, gdje je bio tri dana silom zadržan. Kasnije je morao otići iz Kringe, — a Kringa mu je rodno mjesto — da spasi život.

Dne 8. svibnja 1921. uništili su u Sovinjaku kraj Buzeta hrvatski natpis na zvoniku, koji je tamo bio uklesan, izbrisali hrvatski natpis sa križnog puta, sažgali hrvatske molitvenike i uništili grobni natpis svećenika Jelenca.

Dne 8. svibnja 1921. potjerali su fašisti iz Sovinjaka kraj Buzeta, upravitelja župe, Ivu Dukića.

Dne 9. svibnja 1921. navališe na Dolinu tršćanski fašisti. Prijetili su tamošnjemu župniku.

U Borštu kraj Trsta su isti dan navalili psovkama na župnika i grozili mu se.

Dne 10. svibnja 1921. u noći navalilo je u Vrhu kraj Buzeta 10 oboružanih fašista na župni stan. Župnika su Franju Peršića istukli, odveli u Buzet i pustili na slobodu tekar iza tri dana. Knjige su mu spalili. Dne 15. ožujka 1922. na večer netko ga je kamenom pogodio u glavu.

Dne 11. svibnja 1921. uništili su fašisti u Vrhu kraj Buzeta hrvatski natpis na zvoniku i na crkvi sv. Antuna. Od ovih je jedan natpis bio glagolski. U crkvi su pokvarili križni put. Sve crkvene knjige, osim misala, javno su spalili.

Dne 15. svibnja 1921. napali su fašisti na župni stan u Mošćenicama, provalili vrata i porazbijali pokućtvo. Isti su dan za vrijeme blagoslova provalili u crkvu, potjerali narod i oštetili crkveni namještaj.

Dne 16. svibnja 1921. istukli su Talijani u Buzetu župnika Ivana Flega i uništili mu pokućstvo.

Prigodomi zbora u svibnju 1921. moralo je 16 hrvatskih svećenika bježati iz svojih župa. Većina njih morali su se kroz 8 dana sakrivati po šumama, da ne budu mučeni i udarani.

U Pomnjanu su fašisti prigodom izbora u svibnju 1921. za vrijeme blagoslova provalili u crkvu, psovali u crkvi, razbijali i dijelili talijanske glasovnice. Iza blagoslova tražili su župnika, ali je taj na vrijeme pobjegao.

Dne 3. lipnja 1921. navalili su fašisti na župni stan u Dragi, pucali i bacali kamenje u kuću i sve porazbijali. Župnik se bio sakrio na tavan.

Dne 17. lipnja 1921. napali su fašisti bombama župni stan u Mošćenicama.

Dne 21. lipnja 1921. rasposlao je pazinski fašio svim župnim uredima okružnicu, u kojoj zahtijeva, da se uvede talijanski jezik u aktima, pečatima i svim crkvenim spisima.

Dne 24. srpnja 1921. provalili su fašisti u crkvu u Opatiji, zabranili pjevačima hrvatsko pjevanje i prijetili im bombama.

Dne 13. kolovoza 1921. provalili su pazinski fašisti u kuću umirovljenog župnika Filiplića u Lindaru i polupali sve, što su našli.

Dne 6. siječnja 1922. navalio je neki zidar, Pietro Buttignoni, iz Buzeta na tamošnjeg kapelana Agreša, psovao i vikao, i Agreš je morao bježati.

Dne 9. travnja 1922. zabranili su u Lovranu hrvatsko pjevanje Muke Isusove.

Koncem travnja 1922. navalili su fašisti u Lovranu na kapelana Brnobića, jer je protiv njihove zabrane vodio hrvatsku procesiju. Istukli su ga do krvi.

Godine 1922. u velikom tjednu u Voloskom ukinuto je sve hrvatsko bogoslužje i uvedeno latinsko.

U svibnju iste godine ukinuta je u Voloskom hrvatska svibanjska pobožnost.

Dne 29. lipnja 1921. u istoj je župi zabranjeno od strane fašista hrvatsko pjevanje kod mise za djecu kod prve sv. pričesti.

U srpnju je 1922. u Krasici svećenik Talijan posve izbacio hrvatski jezik iz crkve.

Dne 3. studenoga 1922. prisilila su tri fašista župnika Slamića u Dekanima kraj Kopra, a iste godine i župnika Andriju Furlana u Sv. Križu i Josipa Koširа u Rižanu, da ispiju punu čašu ricinova ulja.

Župnik Slamić morao je ispiti čašu ricinusova ulja iz ruku dviju talijanskih učiteljica, dok su fašisti stajali uz njega sa revolverom u ruci. Sada su mu prisilno promijenili prezime u LAMI tj. iz njegovog prezimena Slamič izbacili su prvo i zadnje slovo.

God. 1922. podmetnuli su fašisti župniku Antunu Koširu u Lovranu pod stan bombu. Župnik je morao bježati.

Prigodom općinskih izbora 1922. nagovarao je u Tinjanu u crkvi svećenik Talijan, naš narod, neka glasuje za fašiste.

Na dan Uskrsa 1923. zabranio je jedan fašista u Tinjanu hrvatsku propovijed i odnio sa kora sve hrvatske knjige.

Novembra 1923. prisilili su karabinijeri Josipa Vrbku, župnika u Lanišću, da ispije ricinovo ulje. Odveli su ga u Trst, gdje je bio dva dana zatvoren, a onda su ga otpratili do granice, jer je bio rodom Čeh.

Na polnoćnicu 1923. provalili su fašisti u Škednju u crkvu, prijetili svećenicima i vjernicima. Kod jutranje mise na Božić fašisti su ponovno provalili u crkvu i s kora potjerali pjevače.

Dne 9. lipnja 1924. bio je svećenik Jakov Soklič u Škednju na javnoj ulici popljuvan. Kao kateheti bilo mu je zabranjeno da stupi u školu i da djecu poučava vjeronauk u slovenskom jeziku. On je morao na svoju legitimaciju (carta d' identità) pritisnuti kažiprst desne ruke, što su morali učiniti i još neki svećenici, a tako se obično legitimiraju zločinci. Žandar u Klancu zabranio je Sokliču ispovijedati, propovijedati i misiti. Na koncu bio je Soklič iz Klanca potjeran.

Slabašnog su svećenika Esiha 1924. u najljućoj zimi odveli u konfinaciju, jer je u Kortama propovijedao slovenski.

Dne 3. novembra 1926. bio je svećenik Kazimir Rovis u Kršanu po noći pozvan bolesniku. Ne sluteći zla uzeo je on sv. ulje. Pratile su ga mati i sestra. Kad je izašao van, navalili su na njega fašisti. Spasiše ga mati i sestra. Imali su pripravan teretni auto, da ga odvezu i bace u jednu lokvu. Na prevaru su ga dakle odvukli iz kuće, da mogu lakše počiniti svoj zločin. Svećenik je Rovis morao u bolnicu, zatim se više nije vratio u Kršan. Nije čudo, što ima danas cijeli dekanat Kršan samo dva svećenika.

Pravu namjeru talijanske vlade najbolje je izrazio prvi državni odvjetnik u Trstu, Mandruzzato, koji je prigodom slavnosnog otvorenja juridične godine 19. siječnja 1931. rekao između ostaloga i ove riječi:

»Moramo se nadati, da će se doskora prestati tolerirati neki sistemi, osobito što se tiče upotrebe jezika, koji nije naš. Upotrebu slavenskog jezika u crkvi moramo osuditi. I svećenici nam moraju tu također pomoći. Ali u pograničnom se području svećenici služe onim jezikom, koji nitko ne treba da znade. Proti takvim svećenicima moramo ustati.«

U siječnju 1931. ukinuo je talijanski svećenik u Vrhu kod Buzeta hrvatsku propovijed, molitve i vjeronauk.

Mjeseca marta 1931. osuđeni su na novčanu globu, jer su članovima crkvene bratovštine sv. Mohora podijelili knjige, koje su štampane u Italiji i prošle talijansku cenzuru, ovi svećenici: Leopold Jurca iz Trviža, Josip Gojtan iz Kašćerge i Šime Frulić iz Grdosela.

U ožujku 1931. sazvao je u Gažonu blizu Kopra fašistički tajnik Venturini ljude u gostionu i naložio im, neka zahtijevaju od župnika, da im ne smije djecu poučavati slovenski.

Učitelj u Šmarju naložio je istodobno djeci u školi, neka roditelji zahtijevaju od župnika, da djecu poučava samo talijanski, inače će roditelji biti konfinirani u Sardiniju.

U Kortama (ožujak 1931.) zahtijevali su karabinjeri, neka se ukinu slovenski natpisi na slikama Križnoga puta. Od svećenika zahtijevaju, da moraju vjeronauk poučavati talijanski.

Svećenicima u okolici Kopra prijete konfinacijom (1931.).

U Oprtlju su svećenicima zaprijetili, da će im razbiti glave, ako budu još hrvatski propovijedali (1931.)

Na veliki petak, dne 3. travnja 1931. smetali su Talijani u crkvi sv. Jakova u Trstu slovenskog propovjednika.

Na zastavi crkvenog društva Marijine kongregacije u Rojanu kod Trsta bio je natpis: »Slovenska Marijina družba«. Prigodom procesije na veliki petak 3. aprila 1931. taj su natpis Talijani uklonili, jer je bio slovenski.

Na veliku subotu, dne 4. travnja 1931., zapriječili su Talijani u Škednju kod Trsta uskršnju procesiju.

Talijanski list »Il Piccolo« od 8. aprila 1931. i za njim »Popolo di Trieste« od 9. aprila 1931. zahtijevaju, da se u Trstu i okolici ukine slovenska riječ u crkvama, jer inače bi svijet opazio, da u gradu ima još Slavena.

Dne 12. travnja 1931. prijetili su fašisti nasiljem protiv slovenske službe Božje u crkvi sv. Jakova u Trstu.

Dne 19. travnja 1931. dogodio se isti slučaj u Barkovlju kod Trsta.

Dne 26. travnja 1931. ponovili su se ovi nasilni prizori u crkvi u Barkovlju. Ovom su se prigodom fašisti zagrozili, da ne će mirovati, dok ne postignu svoj cilj, t. j. dok ne potjeraju iz crkve slovenski jezik.

Dne 26. travnja 1931. ponovili su se ovi surovi prizori u crkvi sv. Jakova u Trstu.

Glavni državni tužilac u Trstu zahtijeva od biskupskog ordinarijata u Trstu, da makne gotovo sve svećenike Hrvate i Slovence, što su još u Istri, jer, ili drže kršćanski nauk hrvatski ili slovenski, ili, jer s narodom govore hrvatski ili slovenski, ili jer djecu uče vjeronauk u hrvatskom ili slovenskom jeziku. Kada bi biskupski ordinarijat pristao na ovaj zahtjev talijanskih vlasti, naš bi narod ostao stado bez pastira.

Gotovo svim onim svećenicima, koji su bili rođeni izvan Istre, bila je odbijena molba za talijansko državljanstvo; malne svi dobiše izgon.

Uočivši sve gore navedeno, vidimo, da se nije nigdje tako i toliko proganjalo hrvatsko i slovensko svećenstvo kao u tršćanskoj biskupiji, pa zato nije ništa čudnovato, što ona imade toliki broj župa bez svećenika.

Tako smo opisali žalosnu sliku tršćanske biskupije.

IX. BISKUPIJA VIDEM (UDINE).

1. Dekanat Sv. Peter (San Pietro al Natisone.)

Ovaj je dekanat imao 3 župe, 23 podružnice, 26 crkava, 28 svećenika, 18.167 duša; te župe i kapelanije jesu:

I. Župa Sv. Petar (San Pietro al Natisone), (2 sveć. — 567 duša); Podružnice: Landar (Antro p. Pulfero) (1 sveć. — 941 duša); 2. Ažba (Azzida p. S. Pietro al Natisone) (1 sveć. — 820 duša); 3. Brisča (Brischis p. Pulfero) (1 sveć. — 620 duša); 4. Klinje (Clegna p. S. Pietro al Natisone) (1 sveć. — 322 duše); 5. Arbeč (Erbezzo p. Pulfero) (1 sveć. — 1100 duša); 6. Laze (Lasiz p. Pulfero) (1 sveć — 420 duša); 7. Mersin (Mersino p. Pulfero) (1 sveć. — 600 duša); 8. Matajur (Montemaggiore p.

Savogna) (1 sveć. — 650 duša); 9. Ronec (Rodda p. Pulfero) (1 sveć. — 630 duša); 10. Trčmun (Tercimonte) (1 sveć. — 956 duša); 11. Sovodnja (Savogna) (1 sveć. — 500 duša); 12. Gornji Brnas (Vernasso p. San Pietro al Natisone) (1 sveć. — 600 duša); 13. Dolnji Brnas (Vernasso p. San Pietro) al Natisone) (1 sveć. — 265 duša); 14. Petjak (Ponteacco p. San Pietro al Natisone) (1 sveć. — 557 duša); 15. Saržentа (Sorzento p. San Pietro al Natisone) (1 sveć. — 279 duša).

II. Župa Sv. Lenart (S. Leonardo degli Slavi) (2 sveć. — 1995 duša); Podružnice: 1. Kozica (Cosizza p. S. Leonardo) (1 sveć. — 381 duša); 2. Kravar (Cravero p. San Leonardo) (1 sveć. — 531 duša); 3. Lesa (Liessa p. Clodig) (1 sveć. — 1348 duša); 4. Oblica (Oblizza p. S. Leonardo) (1 sveć. — 674 duše); 5. Srednje (Stregna p. S. Leonardo) (1 sveć. — 813 duša); 6. Topolovo (Topolo p. Clodig) (1 sveć. — 307 duša); 7. Gornji Trbelj (Tribil superiore p. S. Leonardo) (1 sveć. — 531 duša).

III. Župa Dreka (Drenchia p. Clodig) (1 sveć. — 1440 duša); Podružnica: Sv. Volbenk (S. Volfango p. Clodig) (1 sveć. — 320 duša).

2. Talijanski (Furlanski) dekanat Čedad (Cividale).

Ovaj je dekanat imao 5 župa, 4 podružnice, 9 crkava, 5 svećenika, 2.955 duša; te župe i podružnice jesu:

I. Slovenska župa Stara Gora (Castelmonte p. Prepotto) (1 sveć — 703 duše; župnik stanuje u Čelah (Cialla p. Prepotto), dočim je prava rezidenca u rukama talijanskih kapucina.

II. Miješana župa Campeglio. Slovenska podružnica: Podcerkev (Salle di Soffumbergo p. Faedis) (1 sveć. — 278 duša).

III. Miješana župa Faedis (Fojda). Slovenska podružnica Čenebla (Canebola p. Faedis) (1 sveć. — 672 duše); više Slovenaca je podređeno neposredno župnoj crkvi sa furlanskom službom Božjom.

IV. Miješana župa Prapotno (Prepotto). Slovenska podružnica: Kodrmaci (Codromaz p. Prepotto) (1 sveć. — 500 duša); Više Slovenaca je podređeno neposredno župnoj crkvi sa furlanskom službom Božjom.

V. Miješana župa Prestento (p. Cividale). Slovenska podružnica Mažerole (Masarolis p. Cividale) (1 sveć. — 802 duše).

3. Talijanski (furlanski) dekanat Možnica (Moggio).

Ovaj dekanat imao je jednu župu, 2 podružnice, 3 crkve, 3 svećenika, 4783 duše; ta župa i podružnice jesu:

1. Slovenska župa Rezija (Resia) ukupno 4783 duše i 1 sveć.; Podružnice: Osojane (Oseacco p. Resia) (1 sveć.); 2. Solbica (Stolvizza p. Resia) (1 sveć.).

4. Talijanski (furlanski) dekanat Tarcento.

Ovaj je dekanat imao 6 slovenskih podružnica, 6 crkava, 6 svećenika, 5.207 duša i to:

1. Brdo (Lusevera p. Tarento) (1 sveć. — 1291 duša); 2. Ter (Pradiellis p. Tarcento) (1 sveć. — 686 duša); 3. Zavrh (Villanova p. Tarcento) (1 sveć. — 600 duša); 4. Sedigla (Sedilis p. Tarcento) (1 sveć. — 1355 duša); 5. Štela (Stella p. Tarcento) (1 sveć. — 625 duša); 6. Smardeče (Sammardenchia p. Tarcento) (1 sveć. — 650 duša). (U ovim je podružnicama furlanska služba Božja).

5. Talijanski (furlanski) dekanat Humin (Gemona).

Ovaj je dekanat imao samo jednu slovensku podružnicu Flipan (Flaipano) sa 1 sveć. i 803 duše.

6. Talijanski (furlanski) dekanat Njeme (Nimis).

U ovom je dekanatu 1 župa, 13 podružnica, 14 crkava, 14 svećenika, 7809 duša i to:

Miješana župa Attimis. Slovenske podružnice: 1. Platišča (Platischis) (1 sveć. — 600 duša); 2. Prosnid (Prosenicco p. Platischis) (1 sveć. — 680 duša); 3. Subid (Subit p. Attimis) (1 sveć. — 680 duša); Slovenske podružnice sa furlanskom službom Božjom: 1. Podrata (Clap) (1 sveć. — 246 duša); 2. Malina (Forome) (1 sveć. — 755 duša); 3. Porčinj (Porzus) (1 sveć. — 277 duša); 4. Brezje (Montemaggiore) (1 sveć. — 400 duša); 5. Vizont (Chialminis) (1 sveć. — 449 duša); 6. Černeja (Corgneu) (1 sveć. — 996 duša); 7. Karnice (Monteprato) (1 sveć. — 405 duša); 8. Tipana (Taipana) (1 sveć. — 631 duša); 9. Viškorsa ili Škorsa (Monteaperta) (1 sveć. — 1495 duša); 10. Romandol (Romandolo) (1 sveć. — 195 duša).

Na temelju gore navedenoga bilo je u biskupiji Videm (Udine) 10 župa, 49 podružnica, 59 crkava, 57 svećenika, 39.724 duše.

Prema tome bi bilo u granicama bivše Italije 39.724 Slovenaca. Čitalac je opazio, da su neke župe bile mješovite, i tu nisam uzeo u obzir Slovence, a u drugim su se župama Slovenci nalazili u talijanskim (furlanskim) župama.

Da je u Italiji bio veći broj Slovenaca, nego što sam naveo, najbolji je svjedok talijanska službena statistika.

Talijanski statistički godišnjak od god. 1914. (Annuario statistico italiano 1914., pag. 28.) na str. 28. piše ovo:

Slavenski jezik (Idioma slavo):

Slovenski (sloveno):	
U kotaru (Nel distretto):	
Cividale (Udine)	32.317
Gemona	2.123
Tolmezzo	4.671
Tarcento	12.892
Srpski (Serbo):	
U kotaru (nel distretto):	
Larino, Campobasso	4.941
Ukupno (Totale):	56.944

Dakle prama talijanskim službenim podacima bilo je u Italiji god. 1910.:

Slovenaca	52.003
Srba	4.941
Ukupno:	56.944 stanovnika.

Ovaj narod nije imao nikakovih slovenskih ni hrvatskih ili srpskih škola, samo su Slovenci u biskupiji Videm imali u 59 crkava slovenske propovijedi, dok se u mnogim drugima to već zanemarilo.

Držim, da mi Talijani ne će zamjeriti, ako u obranu Slovenaca uzimam baš njihove službene podatke.

Za Slovence u Italiji vrlo je važna knjiga što ju je napisao talijanski odvjetnik Karlo Podrecca, i štampao u Čedadu god. 1884., dakle u Italiji, a naslov joj je: »Slavia italiana«.

Podrecca piše, da je tu bilo do 4. aprila 1816. godine 36 općina, koje su sačinjavale talijansku Slaviju, a od gornjeg datuma 4. aprila 1816. stvoreno je samo 8 općina, koje su spadale pod jedan srez, sa sjedištem S a n P i e t r o d e g l i S l a v i. Nu jer je to ime »Slavo« bilo neugodno Talijanima, oni su dekretom od godine 1867. promijenili ime tome gradu u: S a n P i e t r o a l N a t i s o n e. Podrecca veli, da je u ovim slovenskim općinama bilo okruglo 40.000 Slavena. Zapamtimo, da je Podrecca tu knjigu štampao godine 1884. Kada bi računali na svaki decenij 18% porasta, moralo bi ovdje danas biti 94.795 Slovenaca, a talijanska statistika veli, da ih ima samo 52.003 osobe.

Već u ono vrijeme bilo je Talijana šovinista, pa nam Podrecca na str. 126. svoje knjige veli, kako je jedan kr. komesar držao za »casus belli«, jer je našao, da se u kotaru upotrebljavaju slavenski katekizmi, te je u stvari pitao specijalne instrukcije iz ministarstva.

U prijašnje vrijeme prijetilo se Slovencima tamnicom — to piše Podrecca, — jer se nisu znali izraziti u talijanskom jeziku, pa su kod suda morali sami naći i plaćati tumača.

Na str. 28. svoje knjige piše Podrecca o slavenskoj liturgiji u onim crkvama. Veli, da sv. Paolinu, oglejskom patriarhi, rodom iz Čedada, nije uspjelo obratiti ondješnje Slavene na kršćansku vjeru, ali kad je među njih poslao slavenske svećenike, ovima je to uspjelo, jer su im tumačili evanđelje u jeziku sv. Ćirila i Metoda, i svi su prešli na kršćansku vjeru. I danas je u ovim krajevima časnih ostataka (venerabili avanzi) slavenske liturgije.

Djeca se krste slavenski, Vjerovanje i Očenaš moli se slavenski, kod pričesti riječi: »Gospodine, nisam dostojan«, izgovaraju se slavenski (Simon Rutar u svojoj knjizi »Slovenska Benečija« navodi te riječi na str. 67. ovako: »Gaspaud, jest nesam uriedan, da stopiš pod mojo streho, pa raci 'no samo besjedo, an ozdravljena bo moja duša«), evanđelje čita se ad litteram slavenski, kao na uspomenu prvog čitanja, što su u ovom jeziku činili slavenski misionari, propovijed je uvijek slavenska. Kod podizanja uzdiže se slatki pijev cijeloga puka, kojega Gospodin razumije u njegovu jeziku.

Svi su svećenici Slaveni; katekizam odobren od biskupskog ordinarijata, preveden je na slavenski. Natpisi na starinskim crkvama sv. Kvirina, sv. Silvestra i u Brisču su možda ćirilski« (bit će valjda glagolski, što Podrecca nije znao).

»A izvan kruga crkve majke ulijevaju svojim mlijekom djeci slavensku riječ. U kućama, u poljima, u školama, u općini, na sudu, u trgovini i vani nastavlja se žuborenje ovog jezika, koji se uščuvao nepromjenjen od Longobarda do danas.

Ne bi moglo drukčije ni da bude, jer se slavenski jezik identificira izvanredno sa naravnošću stvari i ljudi, pa kad bi ga htjeli iskorijeniti, prije bi morali odstraniti i stvari i ljude.«

X. NADBISKUPIJA ZADAR.

Razlika među današnjim i prijašnjim opsegom zadarske biskupije postoji u tome, što je ona bila god. 1125. raširena jednim dijelom ukinute biskupije Biograd i kasnije cijelom ninskom biskupijom.

Biograd je postojao kao samostalna biskupija 1059.—1125.

Biskupija ninska bila je sjedinjena sa zadarskom godine 1828. U Nin su donijeli kršćanstvo sv. Ansel i sv. Marcel.

Početkom X. vijeka, za biskupa Grgura, podigao se ugled ove biskupije, jer je njegovim nastojanjem imala postati metropolitanskom crkvom za krajeve podložne hrvatskim vladarima, protiv splitske metropolije, kojoj se jurizdikcija morala ograničiti na primorske latinske gradove odnosno na gradove ovisne od Bizanta (Carigrada). O tom se raspravljalo na glasovitim saborima u Splitu godine 925. i 928., ali radi neodlučna držanja hrvatskih vladara, nastojanje Grgura, biskupa ninskoga, nije uspjelo.

Kada je postala biskupija zadarska, ne da se tačno ustanoviti. Historička činjenica jest, da je bio godine 341. na saboru u Rimu jedan biskup iz Zadra. Biskupija zadarska bila je podignuta na nadbiskupiju god. 1146.

Po rapalskom ugovoru pripada Zadar sa najbližom okolicom Italiji, dok je sve ostalo pripalo Jugoslaviji, i time upravlja biskup iz Šibenika, kao apostolski upravitelj.

U Zadru je postavljen sada samo apostolski upravitelj. Njegovoj su crkvenoj vlasti uz Zadar i okolicu još podvrgnuti otoci: Lošinj, Susak, Ilovik, Srakane, Unije i Cres, što su prije rata pripadali krčkoj biskupiji, te Lastovo iz dubrovačke biskupije.

U Zadru bilo je: 6 župa, 8 crkava, 12 svećenika (ne računajući trećorece i franjevce), 11.184 Hrvata. U ovim se crkvama propovijedalo hrvatski:

1. S v. A n a s t a z i j a (3 sveć. — 4600 duša); 2. S v. Š i m u n (3 sveć. — 2251 duša); 3. F r a n j e v a č k a c r k v a; 4. C r k v a T r e ć o r e d a c a; 5. B o k a n j a c (1 sveć. — 517 duša); 6. C r n o (1 sveć. — 300 duša); 7. D r a č e v a c (1 sveć. — 322 duše); 8. A r b a n a s i (3 sveć. — 3194 duše).

Iz Zadra su potjerani naši redovnici franjevci i trećoreci. U samostanu su trećoredaca još tri redovnika, ali talijanske vlasti zahtijevaju, da u ovom samostanu može i smije biti namještena samo jedna trećina redovnika jugoslavenskih državljana, a dvije trećine talijanskih državljana. Isto vrijedi i za samostan trećoredaca u Martinšćici na otoku Cresu.

Jedan dio župe Diklo pripao je Jugoslaviji, a drugi Italiji, pa su Talijani za svoj dio župe utemeljili novu župu. U novoj župnoj crkvi uvedene su talijanske propovijedi, premda tamo nema Talijana. Isto tako uvedene su talijanske propovijedi i u druge crkve zadarske okolice, premda tamo obitavaju sami Hrvati.

Zadarski biskup ne drži potrebitim, da Hrvatima šalje svoj pastirski list u hrvatskom jeziku.

TALIJANSKA ŠTAMPA

Kako svećenik u crkvi mora da propovijeda na korist duša, tako bi morala i štampa. Ako štampa toga ne čini i novinari u tom smislu ne pišu, onda su oni na krivom putu. Oni ili moraju biti sinovi svijetla ili sinovi tmine.

Da vidimo, kako se vladala talijanska štampa prema našem narodu, pa neka svatko sam prosudi, jesu li talijanski novinari bili sinovi svijetla ili sinovi tmine.

Godine 1921. pisao je tršćanski list »Il Popolo di Trieste« o župniku u Pomnjanu da je »bijesan i gladan slavenski medvjed«. List je završio svoj članak: »Slavenski su svećenici zmije otrovnice.«

Kakva se sredstva upotrebljavaju protiv naših svećenika, najbolje govori i ovaj slučaj, pun zlobe i bezdušnosti.

Dne 6. marta 1931. pisao je tršćanski list »Il Piccolo«, da se kod jednog slavenskog svećenika našao brevir, koji je štampan u Jugoslaviji, u kojem je bilo štampano ime jugoslavenskoga kralja Aleksandra, mjesto talijanskoga kralja Viktora Emanuela. Međutim je istina, da se ni u državama, koje su sklopile konkordat sa vatikanom, u brevirima nikada izričito ne napiše ime kralja, za kojega neka svećenici mole.

Jugoslavija pak jošte nije ni sklopila konkordata sa Vatikanom, niti je u ijednom breviru u Jugoslaviji štampano ime jugoslavenskoga kralja Aleksandra, kaošto nije štampano ni ime talijanskoga kralja Viktora Emanuela u brevirima, koji su štampani u Italiji.

Puljski list »Il Corriere Istriano« u broju od 20. siječnja 1931. piše i ovo:

»Uniđimo malko u hram Božji! Gotovo u svim crkvama na selu, koje su ukrašene slikama Križnog Puta, čitaju se još uvijek hrvatski natpisi. Kada će ih napokon nestati? Na zidovima, kapitelima, zvonicima još se vide slavenski ili čak glagolski natpisi. Koga očekuju, da ih skine? Ako imadu kakvu historijsku vrijednost, neka se stave u muzej; ako se tamo drže, da prkose našem lijepom jeziku, neka se skinu, da im ne ostane ni traga.«

Nakon svih progona, što su ih doživjeli slovenski i hrvatski svećenici u Julijskoj Krajini, talijanskom listu »Il Piccolo«, to sve nije dosta! On u broju od 16. ožujka 1931. poziva, da se protiv slavenskih svećenika još oštrije nastupi.

U Italiji, bilo u parlamentu, bilo na javnim sastancima, po ulicama i trgovima, javno se mnijenje hucka protiv Slovenaca i Hrvata. Novine u Italiji i Julijskoj Krajini napadaju naš narod vrlo često izrazima najveće mržnje, sramoteći nas, iznoseći najgore klevete i bacajući nam u lice najgore blato. Mrze nas samo zato, što smo Slaveni i ne će da nam dozvole, da se molimo Bogu u svojem jeziku.

ŠTO SMO IZGUBILI?

Spomenuo sam već, kako su nam Talijani kod dolaska među Hrvate i Slovence obećavali zlatna brda i doline, što će nam dati Italija.

Međutim, oni su bili o stanju u novim krajevima posve krivo informirani putem talijanske štampe. Začudili su se, kada su došli na lice mjesta i našli, da su to slovenski i hrvatski krajevi, osupnuo ih je veliki broj Slovenaca i Hrvata, a osobito im je neugodno bilo, kada su vidjeli, da je taj narod i kulturno i gospodarski daleko napredniji, negoli mnogi i mnogi kraj njihove lijepe Italije. Oni na pr. nisu ni znali, da je cijela Goričká pokrajina, u kojoj obitavaju sami Slovenci, bila već pod Austrijom što se napretka tiče jedna od prvih pokrajina Austrije. Ta eno srez Sežana, brojio je za vrijeme Austrije samo 2% analfabeta, čim su se mogla pohvaliti samo neka mjesta bivše Austrije. A to 2% analfabeta, tko su bili? To su bile samo one osobe, koje su imale kakvu tjelesnu ili duševnu manu, te nisu mogle uopće polaziti škole. Talijanske oblasti nisu mogle vjerovati, da su ti krajevi na tako visokom stupnju prosvjete. Mislile su, da će u tom pogledu naći gore, nego li je to bilo u Italiji, a kad tamo, ti su naši krajevi u prosvjetnom pogledu prvi u Italiji.

Kada su se malo snašli, počeli su Talijani pripremati osnovu, kako da unište naš kulturni napredak. Išlo je to sve po nekom planu, postepeno i proračunano.

Taj bi njihov posao mogli razdijeliti u četiri faze.

Prvi udarac bio je namijenjen školi.

Prvo im je bilo, da nam silom zatvore privatne škole. Ali su ubrzo uvidjeli, da s tim nisu mnogo učinili. Išli su korak dalje. Zatvorili su javne hrvatske i slovenske škole i pretvorili ih u talijanske. Na ovim su školama ostavili naše učitelje. Domalo uvidješe, da ni to nije dosta. Trebalo je ići korak dalje i pošli su. Otpustili su hrvatske i slovenske učitelje, neke potjerali, a druge premjestili u južne krajeve Italije. Tako su nam zatvorili 800 javnih i privatnih škola, otjerali 800 učitelja, a 100 premjestili u unutrašnjost Italije. To je bio njihov prvi potez.

Imali smo sada talijanske učitelje i talijanske škole. Time su zaustavili naše napredovanje na prosvjetnom polju, i hoće da naši krajevi padnu na onaj stupanj, u kojem se nalaze krajevi južne Italije.

Ali su im sada bole oči naša krajevna imena. Gdje su živjeli i gdje žive Hrvati, nisu ni naša sela, brda i doline mogla imati druga nego samo hrvatska i slovenska imena. Kad je stranac ta imena čitao, upoznao je odmah, da ti krajevi nose na sebi slavensko obilježje. Njihovu je jeziku nemoguće bilo izgovarati imena slovenskih i hrvatskih sela, brda i dolina. Zato su imena svih naših sela i krajeva promijenili u čisto talijanska i cijeli taj kraj po njihovim nazivima izgleda danas talijanskiji negoli južni krajevi Italije.

No još smo imali nešto autonomije po našim selima. Načelnici i općinski zastupnici nisu mogli biti drugo nego Hrvati ili Slovenci, jer Hrvati i Slovenci koji su tu prebivali, nisu mogli birati u općinsko

zastupstvo Talijane, kojih nije bilo. I tu se brzo našlo lijeka protiv nas. Ukinuta je autonomija općina, imenovani su načelnicima ljudi Talijani, koji su brzo otpustili sve općinske slovenske i hrvatske činovnike, i eto, i općine su dobile talijansko lice.

U uredima smo ipak imali neka prava u jezikovnom pogledu Ni to se nije dalje trpjelo. Naše su činovnike jednostavno ili otpustili iz službe ili premjestili u južnu Italiju, a u svim je uredima bio zabranjen naš jezik. Tako smo eto dobili i talijanske urede, kako je bilo u Italiji.

Imali smo i autonomiju pokrajina. Tu je ipak bilo nekoliko naših ljudi. Ali i tu je talijanski način vladanja učinio svoje. Jednostavno su ukinuli autonomiju pokrajina i tako su pošli još jedan korak naprijed u potalijančivanju naših pokrajina.

Nu ni tu se nije stalo. Išlo se dalje, samo da nema glasa o nama. Još smo imali nekoliko zastupnika u rimskom parlamentu. I te smo morali izgubiti. Ukinut je parlamentarizam na način, da naš narod ne može izabrati ni jednog čovjeka, koji bi mogao dignuti svoj glas u njegovu obranu.

Budući da Hrvati i Slovenci ne mogu imati nego hrvatska i slovenska imena i prezimena, a trebalo je ove naše krajeve prikazati kao talijanske, odredile su talijanske oblasti, da nam se mijenjaju naša lijepa narodna imena i još ljepša prezimena, što su namih ostavili kao amanet naši pradjedovi. Pretvoriše naša prezimena u čisto talijanska, i to takva, za koja mi nikada čuli nismo. To je bilo previše i nekim Talijanima, pa su i oni prosvjedovali, što su njihova stara imena dali nama Slavenima. Ali sada je eto vanjsko lice naših hrvatskih i slovenskih pokrajina talijanskije, negoli nekih talijanskih pokrajina. Ništa zato, što i dva rođena brata nose različita prezimena.

Promijeniše nam sve, ali mi smo ostali. Ostala su naša prosvjetna društva i naše zadruge. U tom smo bili jaki, jer smo bili dobro organizovani, a sa našim novčanim zadrugama i ekonomski neovisni o Talijanima.

I tu nas je trebalo skršiti, makar nas i materijalno uništili. Raspustiše nam prosvjetna društva, preuzeše naše zadruge i sada sve upropastiše.

Imali smo samo u Goričkoj društava : 168 prosvjetnih, 167 pjevačkih, 62 dramatska, 37 gimnastičkih, koja su društva imala 8.741 članova. Od god. 1922. do 1928. ova su društva imala 88 tečajeva, 1702 predavanja, 1757 prosvjetnih večeri, 85 utakmica, 960 igara, 19 koncerata, 18 gimnastičkih nastupa i 128 knjižnica.

Da se uzmogne sav taj rad provoditi, trebalo je za to sposobnih sila. Održavali su se tečajevi, i to : 47 za naobrazbu, 44 za organizaciju, 6 za kućanstvo, 10 za gimnastiku, 2 za zborovođe, 3 za dramu i 145 revija.

Nije bio zanemaren ni rad za obnovu vjere. Za tu je svrhu držano : 28 duhovnih vježba, 27 hodočašća, 461 društveni blagdan i 9 za posvetu.

Početkom godine 1928. bilo je zadruga :

148	novčanih ;
55	konsumnih ;
165	mljekarskih ;
8	vinarskih ;
13	građevnih ;
2	središnje ;
23	drugih ;
Ukupno : 414	zadruga.

U ovim je zadrugama bilo preko 100.000 članova, koji su iz njih dobivali i moralnu i materijalnu korist, a danas je ovo sve uništeno.

Pa ni tu još nije bio uništavanju kraj. Na hrvatskom i slovenskom jeziku izlazilo je par naših novina. Narod ih je upravo gutao, jer je svatko želio da znade, što se u svijetu događa. Ali talijanskim vlastima nije ni to bilo pravo. Zabraniše izlaženje svih novina i tako ugušiše svaku slobodu našega naroda. To bi imala sada biti ona sloboda, koju nam Talijani obećaše. Naš narod danas ne može da čita u svom jeziku ni vjerske novine, a kamo li političke, gospodarske ili privredne.

Narodu je ostalo još jedino utočište crkva. Tu je mogao Boga moliti i njemu se potužiti u svom jeziku. Kada bi izlazio iz crkve, ćutio se jačim, okrepljenim i utješenim, jer je imao utjehu Boga. Ali Talijanima nije bilo pravo, da se narod Bogu moli u svom jeziku, i sada navališe svom silom na crkvu, na to jedino mjesto, gdje je bilo moguće, da se slobodno sastaju i u svom jeziku Njega mole i slave !

U OBRANU HRVATA I SLOVENACA

Progonstva hrvatskih i slovenskih svećenika odjeknula su i na mjestima, gdje to Talijani nisu ni očekivali. Kronološkim ću redom navesti same činjenice, jer im tumača ne treba.

BISKUP BARTOLOMASI.

Godine 1921. bio je u Trstu biskup Mons. Anđeo Bartolomasi, po narodnosti Talijan, za vrijeme rata talijanski vojnički biskup, a sada vojnički nadbiskup.

Te su godine Hrvatima i Slovencima Istre učinjene takve i tolike nepravde, da je i sam taj biskup bio prisiljen da u službenom listu tršćansko-koparske biskupije »Acta curiae episcopalis tergestino-justinopolitanae« objavi ovu osudu :

»Protestiram protiv napadaja, koji su bili izvršeni na crkve, župne stanove i župne urede. Protestiram protiv razbacivanja knjiga, matica, slika, pokućstva i svetih predmeta. Protestiram protiv prijetnja izrečenih zastrašivanjem i oružjem ; protiv bijesna mučenja, protiv ranjavanja i udaranja župnika i kapelana, koji su bili istjerani i prisiljeni da bježe. Napustiti su morali više nego deset župa i kapelanija, koje su sada lišene sv. sakramenata i duhovne pomoći.

Nikako se ne mogu slagati i ne mogu dopustiti, da skupine državljana, ne obazirući se na crkveni i državni autoritet, gazeći državne zakone, zakone pravednosti i čovječnosti, prisvajaju sebi pravo sumaričnog postupka, i to samo radi praznog klevetanja ljudi, koji su zadahnuti stranačkim strastima. Takvi čini nisu samo plodovi nepravde, nego su prave pravcate okrutnosti i javna nasilja, osobito kada se vrše proti neoboružanim ljudima, koji su lišeni svake pomoći i samoobrane.

Otvoreno priznajem, da ne bih bio mogao nikada ni izdaleka pomisliti, da će doći za mene dani, kada ću morat vršiti tu žalosnu dužnost!«

Biskup se Bartolomasi također pritužio u posebnoj poslanici na Sv. Oca Benedikta XV., radi nečuvenih zločina počinjenih nad slavenskim svećenstvom i svetim stvarima.

PAPA BENEDIKT XV.

Na spomenicu tršćanskoga biskupa Bartolomasija, Sv. Otac papa, Benedikt XV., odgovorio je historijskim pismom, koje glasi:

»Časnom bratu Anđelu Bartolomasiju, tršćanskom i koparskom biskupu, Benedikt XV. Časnom bratu pozdrav i apostolski blagoslov!

Sa velikom smo žalošću doznali od različitih strana, da neki huškači muče i progone većinu onih istarskih svećenika, koji se brinu za vjeru hrvatskih i slovenskih vjernika.

Poznato nam je, da su ti svećenici postali radi okrutnog progonjanja zlobnika žrtve krvavih surovosti i svakovrsnog ponizivanja, premda ih ne mogu teretiti radi drugog zločina, nego radi toga, što su iste narodnosti i istoga jezika, kao i njihovi vjernici, koji su im bili povjereni od zakonite crkvene oblasti, da se za njih brinu, da te vjernike ljube i štite. Još više nam para srce, da se te grozote, kako čujemo, vrše nekažnjeno. To povećava bestidnost spomenutih zločinskih ljudi, podupire njihovo nasilje, te ulijeva još veći strah i još veću potištenost u duše neoboružanih žrtava. Čvrsto smo ipak uvjereni, da svi nepokvareni ljudi te čine oštro osuđuju, također ne sumnjamo, da će se nakon umirenja političkih bojeva, svi oni, koji su te čine vršili, pokajati za svoje čine i da će ih se stiditi.

Ipak moramo u ime svoje papinske vlasti odlučno požaliti, da se radi nezdravih političkih načela tako kruto i tako neizmjerno krši pravednost i čovječnost. Time se čini očita šteta također ciljevima, u ime kojih se nasilja vrše.

Oh, kada ne bi bio tako neprirodan položaj Sv. Stolice! Prilike, u kojima živimo, naprotiv takve su, da sprečavaju da bi naš glas došao do onih, koji bi morali braniti slobodu svete službe i štititi nepovredivost svih naših sinova, koji su bili lišeni svojih pastira.

Svakako pak, ne ćemo ništa propustiti, da se učini kraj tolikoj sramoti. Što više nedostaje ljudske pomoći, to ćemo iskrenije moliti za pomoć dobrostivoga Gospodina, moleći Ga za mir, za kojim toliko vremena žudi cijeli svijet.

To smo Ti htjeli, časni brate, pisati. Jer nema ništa slađega zajedničkom Ocu, nego da sudioništvuje u patnjama svojih sinova, i da im dade, koliko je moguće, obilne utjehe.

Želim Tebi, časni brate, svim istarskim svećenicima i istarskom puku, nebeskih darova, uvjeravajući Vas o svojoj očinskoj dobrohotnosti i šaljući Vam iz dna srca svoj Apostolski blagoslov.

U Rimu kod sv. Petra, 2. augusta 1921. u sedmoj godini našega Pontifikata. *Benedikt XV.*«

LATERANSKI SPORAZUM.

Od 756. do 1870. godine imao je papa svoju državu. Dne 20. rujna 1870. zauzele su talijanske čete papi Rim. Od onoga dana nije papa u znak prosvjeda izlazio iz svog grada Vatikana i smatrao se zarobljenikom. Od strane talijanske vlade i od strane Vatikana, kušalo se više puta, da bi se ta stvar uredila. Tako su ponovno godine 1926. započeli između Vatikana i Kvirinala tajni neslužbeni dogovori. Došlo je do sporazuma. Vatikan je mnogo popustio, osobito što se tiče narodnih manjina u Italiji. Dne 22. novembra 1928. započeli su službeni dogovori i sporazum je bio postignut.

Dne 7. veljače 1929. javio je kardinal Gasparri sakupljenim poslanicima stranih država kod Sv. Stolice, da je Sv. Stolica sklopila s Italijom pogodbu, kojom se rješava rimsko pitanje.

Taj je sporazum bio svečano potpisan 11. veljače 1929. u lateranskoj palači u Rimu, pa se zato po njoj i zove lateranski sporazum. U lateranskoj palači su imali pape svoje sjedište od 314. do 1304. U njoj je bilo održano više crkvenih zborova.

Iza potpisa, kad su se odvezli oni, koji su pogodbu potpisali, lateranski je vratar zatvorio velika vrata, a švicarski su gardisti u Vatikanu otvorili velika brončana vrata, koja su bila zatvorena od godine 1870. u znak, da je papa zarobljenik. I time je imalo biti riješeno rimsko pitanje.

Pogodba, koja se u Lateranu potpisala, sastoji se od tri dijela. Prvi dio je politički i odnosi se na crkvenu državu, drugi dio sadržaje konkordat između Sv. Stolice i Italije, a treći određuje novčanu odštetu, što će je Italija platiti Vatikanu.

Po 19. članu konkordata, mora Sv. Stolica prije nego imenuje nadbiskupa ili biskupa, javiti njegovo ime vladi, koja može da prigovori imenovanju, ako ima proti njemu prigovora političke naravi. Biskup mora prisegu položiti i kralju.

Kod imenovanja župnika moraju se složiti biskup i vlada. Ako se taj sporazum ne postigne, rješava stvar Sv. Stolica. Vlada može zahtijevati, da se župnik ukloni iz župe, ako misli, da je njegov boravak u župi štetan.

U članku 22. je rečeno, da moraju svećenici biti talijanski državljani. Biskupi i župnici moraju govoriti talijanski. »Prema potrebi treba im dodijeliti pomoćnike (koadjutore), koji osim talijanskog jezika razumiju i govore

također jezik kraja, da prema pravilima Crkve vrše duhovno PASTIRSTVO U GOVORU VJERNIKA.« Ali nažalost, ovo se još nije nigdje dogodilo u krajevima gdje obitavaju Hrvati i Slovenci, jer toga talijanske vlasti ne će.

Papa smije objavljivati svoja pisma u svakom jeziku, a biskupi samo u talijanskom. Biskupima je uz to dopušteno, da dodaju prijevod u drugim jezicima, ali nažalost svi biskupi toga ne čine.

Vjenčanje obavlja se samo u crkvi. Država priznaje sakramentu sv. ženidbe potpunu valjanost pred zakonima. Ovo je najveći uspjeh konkordata.

U škole uvodi se obuka vjere, ali pravo nadzora ima samo država.

Vlada priznaje talijanskoj katoličkoj akciji i organizacijama, ovisnima o njoj, slobodu, da se širi po čitavoj državi i da okuplja omladinu u katoličkim društvima. Talijanska katolička kcija ne smije se baviti politikom, te mora biti ovisna izravno od crkvenih vlasti.

Ali što se dogodilo baš sa katoličkom akcijom, to znamo iz događaja zadnjih dana. Katolička je akcija raspuštena, imovina zaplijenjena, sv. Otac papa prosvjeduje, a da mu talijanske vlasti ne zaplijene njegovu poslanicu upravljenu cijelom svijetu, biva ista najprije obnarodovana u Francuskoj, da cijeli svijet dozna za njegov prosvjed. U zadnje se dane stvar malko umirila, i stvar se je rješila. Talijanske su vlasti svojim postupkom prekršile lateranski sporazum, koji nije s njihove strane trajao ni dvije i po godine.

JUGOSLAVENSKI EPISKOPAT.

Glas tršćanskog biskupa Bartolomasija i Sv. Oca pape godine 1921. nisu nimalo opametili ni talijanskih oblasti, ni talijanske javnosti. Novine su i dalje bile pune žuči i mržnje protiv svega, što je hrvatsko i slovensko. Progonstva su se nastavljala, a posljedica je svega toga bila, da je naš narod počeo napuštati crkvu i vjeru otaca. Naše je biskupe u Jugoslaviji boljelo to stanje našeg naroda, pa su i oni digli svoj glas, koji je odjeknuo jako, silno, a Talijane udario upravo u možđane.

Taj glas našeg episkopata za svoju braću izvan granica vrlo je znamenit, za to ga moram ovdje i doslovce navesti.

Glasilo zagrebačke nadbiskupije »Katolički List« od 26. veljače 1931. br. 9. donosi ovu poslanicu:

Molitve za vjersku slobodu naših sunarodnjaka u Italiji.

Br. 39/Pr.

Spasitelj naš Gospodin Isus Krist u više je navrata prorekao učenicima svojim teške borbe i progone, koji ih čekaju u svijetu (Mat. 10, 16. i sl.; 24, 8. i sl.; Mar. 13, 9. i sl.; Iv. 16. 33; 17, 14). Time je pak otkrio cijelu budućnost kraljevstva svoga. Opreka naime između Kristova kraljevstva, t. j. Crkve Kristove, i svijeta tako je duboka, kako je dubok jaz između duha Kristova, načela Njegovih i načela

svijeta ovoga; pak se zato ne prestaju ispunjavati riječi Spasiteljeve: »Ako svijet mrzi na vas, znajte, da je mrzio na mene prije vas«. »Ako su mene progonili i vas će progoniti.« (Iv. 15, 18, 20.).

I doista! Od postanka pak kroz vijekove imala je Crkva u izvršivanju božanskog poslanja svoga uvijek borbu sa svijetom. Sad ovdje, sad ondje po širokom svijetu stavljaju se djelovanju njezinu sad veće sad manje zapreke, dapače i krvavim progonima htjelo se i hoće ovo djelovanje sasvim zatrti. I mi smo u naše dane bili svjedoci krvavih progona, koji su do nedavna bijesnili protiv svećenstva i vjernika u Meksiku, a još danas slušamo o sotonskim upravo djelima, što ih protiv Crkve, protiv vjere uopće i protiv samoga Boga počinja ruski boljševizam. No — ako i ne tako krvavo — i u drugim zemljama sprečava se i guši sloboda Crkve u vršenju njezinog božanskog poslanja. Tako kat. Crkva u Litvi treba da izdrži veliku kušnju. Jednako protiv slobode i prava Crkve državne vlasti u Grčkoj uskraćuju kat. vjernicima da slušaju evanđelje u materinjem jeziku, a svećenicima da vrše crkvene obrede onako, kako to propisuje Crkva. A nije bolji ni udes naše po krvi i jeziku braće, Hrvata i Slovenaca, koji su uslijed međunarodnih ugovora ostali pod Italijom. Svećenici i učitelji slavenske narodnosti skoro svi su izagnani, a što su još ostali krate im se služiti hrvatskim i slovenskim jezikom u školi i u crkvi. Nema dakle koga, da djeci drobi nauku vjere, Kristovu nauku u materinskom jeziku, koji ona jedino razumiju. Vjernici ne smiju da se javno Bogu mole u hrvatskom ili slovenskom jeziku, a svećenike, koji se usude propovijedati u narodnom jeziku, povlače na sud na odgovornost.

Težak je zaista udes njihov, a bol njihova djeluje i u našim srcima, jer su nam braća ne samo po vjeri, već i po krvi i jeziku. Ovu bol to jače osjećamo, što kao katolici znamo, kako težak je to grijeh protiv naravnog i Božjeg zakona. Kad je Krist Gospodin zapovijedio učenicima, da »naučavaju sve narode« (Mat. 28.—9), »da propovijedaju evanđelje svakomu stvorenju« (Mar. 16. 15), kad sv. Pavao uči: »Svi ste sinovi Božji po vjeri u Kristu Isusu. Nema tu ni Židova ni Grka, nema ni roba ni slobodnjaka, nema ni muško ni žensko, jer ste vi jedno u Kristu Isusu« (Gal. 3, 26. sl.), jasno je kako teško griješe oni, koji nasiljem sprečavaju da nauk Spasiteljev dopire do srca i duše odraslih i nevine djece u svom jeziku, koji je za njih jedino razumljiv.

Posve je razumljivo, da zbog ovog nasilja, kojemu su izvrženi naši sunarodnjaci, osjećaju duboku bol i u samoj Italiji svi oni, koji uistinu ljube Crkvu, njezinu slobodu i napredak, kojima spas duše vrijedi više nego li upravo poganska načela šovinističkog nacijonalizma. Tako je Sv. Otac već više puta ustao na obranu naše progonjene braće, i koliko je bilo u njegovoj moći, u lateranskom ugovoru zaštitio je upotrebu hrvatskog i slovenskog jezika kod katekizacije djece u školi i javne vjerske pouke u crkvi. Jednako su i neki biskupi pred državnim vlastima odlučno istupali na obranu povrijeđenih prava naših sunarodnjaka. Ali poganskim nacijonalizmom zaslijepljene vla-

sti ne će da uvide i poprave ove grube povrede naravnog i Božjega zakona. Jasno je, da se kraj takovih prilika vjera naših sunarodnjaka nalazi u teškoj kušnji i oni sami u pogibelji, da u vjersko-moralnom pogledu sasvim propadnu.

Predragi vjernici! Promisao Božji upravlja svijetom i ništa se ne događa u svijetu bez određenja ili bar bez dopuštenja svete volje Božje. Ali je Gospodin htio, da i mi možemo utjecati na razvoj događaja u svijetu — i to molitvama. Sv. evanđelja na toliko mjesta nam pripovijedaju, kako se je sam Spasitelj molio u hramu, po domovima i na brdima — da, kako je čitave noći sprovodio u molitvi. I vjernike je svoje često opominjao da se mole, da nikad ne prestanu moliti se Bogu. Obećao je dapače, da će nam Otac nebeski dati, štogod budemo molili u ime Njegovo (Iv. 16, 23). Još više! Spasitelj veli: »Gdje su dvojica ili trojica sabrani u moje ime, ondje sam i ja među njima« (Mat. 18, 20); dakle, gdje se skupnom i još više javnom molitvom obraćamo Bogu, ondje se sam Spasitelj u molitvi združuje s nama. S kolikim se dakle pouzdanjem smijemo javnim svojim molitvama obraćati Bogu za sve koji su progonjeni i iskušavani i za slobodu sv. Crkve u izvršivanju njezinog Božanskog poslanja. U tom nas pouzdanju još utvrđuju riječi Spasitelja našega Gospodina Isusa Krista, kojima je završio svoj govor učenicima na posljednjoj večeri, veleći: »U svijetu ćete imati tjeskobu, ali se uzdajte, ja sam nadvladao svijet« (Iv. 16, 33).

Zato određujem u sporazumu sa preč. jugosl. kat. Episkopatom, da se dne 19. marta o. g. na blagdan sv. Josipa, zaštitnika Crkve katoličke, ili gdje se taj blagdan svečano ne slavi, u nedjelju iza toga blagdana, u svim katoličkim crkvama i bogomoljama, u cijeloj državi obave javne molitve za vjersku slobodu naših sunarodnjaka. U tu svrhu neka se poslije sv. mise ili za vrijeme večernice izloži presv. Oltarski Sakramenat te izmole litanije sv. Josipa sa odnosnim molitvama.

Svećenstvo neka ovu moju okružnicu narodu protumači, te ga pozove, da na tu nakanu ne samo ovaj dan nego trajno moli.

U Zagrebu, dne 30. siječnja 1931.

ANTUN, v. r.
nadbiskup, predsjednik bisk. konferencija.

NAPADAJI NA NADBISKUPA DRA SEDEJA

Na nadbiskupskoj stolici u Gorici, — što smo već prije spomenuli — sjedi već 25 godina sijedi starac dr. Fr. B. Sedej. Baš u oči proslave svojeg jubileja, bio je najgorim riječima napadan i vrijeđan samo zato, što je Slovenac. Nije se nikada isticao na političkom polju, bio je miran, bio je čovjek i zato poštovan i od Talijana i od Slovenaca svoje biskupije. To vlastima i pojedincima nije bilo pravo.

Spomenuo sam već prije, da su u njegovu obranu ustali tršćanski biskup dr. Fogar, a i sam Sv. Otac papa. Navest ću, što su oni pisali.

BISKUP DR FOGAR.

Tršćansko-koparski biskup mons. dr. Vjek. Fogar posvetio je u tršćanskom katoličkom listu »Vita Nuova« (21. ožujka 1931. br. 569.), goričkomu metropolitu mons. dru. Fr. B. Sedeju prigodom dvadesetipete godišnjice njegova biskupskoga posvećenja ove dirljive riječi:

Njegovoj presvijetloj i prepoštovanoj Visosti monsignoru Franji Borgiji dru Sedeju, knezu-nadbiskupu-metropoliti o XXV. obljetnici Njegova biskupskog posvećenja.

Pet je već lustara prošlo od sretnog dana Vašeg posvećenja za biskupa; pet je već lustara, otkada je kler slavne nadbiskupije goričke stekao u Vašoj Visosti uzor svećeničkih kreposti, puk sigurna vođu, učitelja i barjaktara u vjeri i ljubavi, natpastira blaga i pravedna, rimska Crkva revna, energična branitelja.

Kroz vremena prevažna s političkih zgoda i strasti, radikalnih promjena starinom ukorijenjenih institucija, Vi ste, Visosti, neporočan prošli štovan i ljubljen od svih onih, koji su shvatili Vaše svete namjere; održali ste dostojanstveni mir, kreposnu mudrost i evanđeosku razboritost. Iz tih vaših odličnih svojstava i iz tolikog uzora potekli su dobrotvorni utjecaji na Vaš kler i na Vaš puk osobito radi uvjerenja, da Crkva ostaje uvijek katolička (universalna) i onda, kada za domovinu odgaja građane vjerski svijesne.

Povijest je prošlosti dokazala golemu štetu, koju nanosi religiji i domovini pretjerani nacijonalizam presađen u Crkvu; povijest će budućnosti potomcima dokazati, od kolike je koristi Crkvi i Italiji Vaše držanje strogo katoličko.

Vječni Pastir, koji je rekao: »Propovijedajte svim narodima«, »dajte caru, što je carevo«, »ljubi svoga bližnjega kao sama sebe«, nagradio Vas je oživotvorenjem Vaše žive želje, toliko puta od Vas izrečene, da vidite združene jednim srcem, jednom samom dušom u ljubavi vjere i u kršćanskoj službi domovini Vaš kler i Vaš narod; blagoslovio Vaše neopisive napore te uslišao molitve i čestitke, koje za Vašu Visost žarke i iskrene izviru iz dna srdaca tisuće i tisuće ovčica Vašeg stada.

Ugodne Vam bile također čestitke onoga, koji Vam je jednoć kao Vaš osobni tajnik bio veoma blizu, upoznao Vas u dušu, iskreno Vam se divio i iz Vaših posvećenih ruku primio milost biskupstva.

Franjo Borgija, nadbiskupe, metropolito, kneže,

Podigni glavu svoju, pođi danas pogledom kroz 25 godina svoga biskupovanja i vidi, kako je posuta zvijezdama, kako je sjajno posijana zaslugama ova tvoja slavna prošlost. Leva in circuito oculos tuos et vide. Veseli joj se, uživaj u njoj danas, kada se svega toga spominješ, sve to nadovezuješ sa mističnim pirom Tvoga jubileja, što ga s Tobom slavi ljubljeno Tvoje stado. Čistoća te i pobožnost svojim sjajem krase, biskupsko dostojanstvo resi svojim lovor-pobjedama. Ti ponizan, ali ne ponižen, napadan, ali ne pobijeđen, jesi div, koji Božjom pomoću, još jedamput ponosiš slavu katoličkoga episkopata.

»Tko Tebe blagoslivlja, bio blagoslovljen, tko Tebe proklinje, bio proklet«, odjeknulo je sa usana Crkve na dan Tvoga biskupskog posvećenja. »Tko Tebe blagoslivlje, bio blagoslovljen«, opetuju vjerom i ljubavlju opojeni i kler i narod katoličke cijele crkvene provincije.

Zdravo da si, Pastiru, nastavi među nama Svoju misiju, prelij u naša srca kucaje Svoje svjetiljke ljubavi!

+ *LUIGI FOGAR,*

biskup tršćansko - koparski.«

PONOVNI GLAS BISKUPA DRA FOGARA.

Okružnica jugoslavenskog episkopata smutila je talijansku štampu. Ova je ponovno počela napadati i proganjati slovenske i hrvatske svećenike u Italiji. Krivo je izvijestila javnost, da su u Jugoslaviji oskvrnute zastave talijanskih pokrajina: Zadra, Dalmacije, Istre, Gorice, Trsta, pa su htjeli, da se te u Jugoslaviji tobože obešćašćene zastave ponovno blagoslove. I u Trstu je uslijedio taj blagoslov u nedjelju dne 29. ožujka 1931., a obavio ga je sam biskup dr. Fogar. On je i tu izrekao govor, koji također moramo spomenuti.

»Crkva blagoslivlje«, rekao je biskup dr. Fogar, »ove zastave i upozoruje sve građane bez razlike, da treba kršćanskom vjernošću služiti domovini. Moja mi savjest nalaže, da svečano izjavim, kako Crkva ne će da bude sluškinja stanovite štampe i stanovitih novinskih tumačenja. Zazivam Božji blagoslov na ove zastave i molim Boga, da podijeli mir svim građanima, kako bi i u slozi i bratskoj ljubavi radili u duhu kršćanske pravde na slavu Boga i korist domovine.

Gospodo, ne zaboravite, da smo ovdje na granici domovine, ali da ovo nije granica i Crkve.

Svi građani moraju biti svijesni, da crkva odgaja lojalne i savjesne građane, gdjegod se oni nalazili.

U ovoj pograničnoj zoni dužnost je Crkve to veća, što je u hiljadugodišnjem iskustvu pokazala i dokazala, da umije odgajati dobre građane.

Talijane iz Julijske Venecije molim i danas zaklinjem, da poduपru Crkvu u ovoj njezinoj velikoj i plemenitoj zadaći. Poduprite je iskreno pa ćete time učiniti najveću uslugu domovini. Od današnjeg dana, kada je izvršena ova svečana ceremonija, neka među vama zavlada mir i sloga«.

SV. OTAC PAPA PIJO XI.

Razumije se, da su glasovi o progonstvu Hrvata i Slovenaca i njihovih svećenika doprli i do Sv. Oca pape. I On je ustao na njihovu obranu, a pružila mu se prilika da to učini baš prigodom proslave 25. godišnjice biskupskoga posvećenja goričkog nadbiskupa mons. dra. F. B. Sedeja. To je pismo izvanredno značajno i glasi:

»Časnom bratu Franji, nadbiskupu Gorice i Gradiške, Pijo XI.

Časni brate, pozdrav i apostolski blagoslov!

S velikim smo veseljem doznali, da ćeš doskora slaviti dvadesetpetu godišnjicu dana, kada Ti je podijeljena biskupska čast. To Nam daje priliku, da Ti izrazimo svoju blagonaklonost.

Znano nam je naime, s kakvom si savjesnošću kroz čitavo to vrijeme vršio poslove dobroga pastira ne samo u tome, što si unapređivao disciplinu svoga svećenstva i produbljivao kršćanski život među svojim pukom, nego nada sve i u tome, što si prije svega svojim vrlinama davao dobar izgled.

Radi toga je pravo, što se tamo, kako Nas izvješćuju, priprav lja veliko slavlje, kojim Ti Tvoje stado hoće dati dokaz svoje zahvalnosti. I Mi Ti čestitamo na tom prijatnom doživljaju i pridružujemo se željama Tvojih, te nada sve molimo, da bi Te Bog očuvao zdrava još mnogo godina te da bi Ti mogao posve opravdano ponoviti riječi apostola sv. Ivana: »One, koje si mi povjerio, očuvao sam.« Da bi spomen na taj događaj ostao to uzvišeniji i da bi se njime i duše koristile, dajemo Ti ovlaštenje, da na svečani dan po sv. misi sve prisutne blagosloviš u Naše ime i da ih upozoriš, da je s blagoslovom spojen potpuni oprost, koji se postizava pod uvjetima, što ih određuje Crkva. Apostolski blagoslov podijeljujemo s potpunom ljubavlju u Gospodu Tebi, časni brate, Tvojem svećenstvu i vjernicima, koji su Ti povjereni, neka ti donese nebesku naklonost i neka Ti bude dokaz naše blagonaklonosti.

Dano u Rimu kod sv. Petra 21. ožujka u desetoj godini našega pontifikata.

PIJO XI.«

CRKVE U ITALIJI U KOJIMA SE HRVATSKI ILI SLOVENSKI PROPOVIJEDALO ILI SE JOŠ PROPOVIJEDA

U ovoj knjižici najviše i najeklatantnije govori priložena karta, na kojoj sam označio sve crkve, gdje se do nedavna propovijedalo hrvatski ili slovenski, a danas je već u mnogima to ukinuto. Svaku sam crkvu označio jednim malim krugom. Ako su u jednom gradu bile dvije ili tri crkve, u kojima se hrvatski ili slovenski propovijedalo, onda je na onom mjestu i označeno onoliko krugova, koliko je bilo crkava, u kojima se hrvatski ili slovenski propovijedalo. Tako imadu na pr. gradovi Trst, Gorica, Pazin više krugova, jer je bilo više crkava, u kojima se propovijedalo hrvatski ili slovenski.

Kada čovjek okom preleti tu kartu, nehotice mora doći do zaključka, da te crkve, u kojima je vladao slavenski jezik, označuju i etnografsku granicu našega naroda, one su dakle prirodne i od Boga i Crkve označena granica između dvaju naroda. Sve, što se učinilo i što se čini protiv te od Boga označene narodne granice, to se protivi Božjim i ljudskim zakonima.

Meni bi bilo vrlo žao, da sam ma i samu jednu crkvu izostavio ; pa bilo da je ta crkva bila župa, kapelanija ili ekspozitura, za mene je to svejedno, na tu razliku ne polažem nikakve veće važnosti. Glavno mi je, da označim svaku crkvu, i to zato, da pokažem, gdje se u crkvi upotrebljavao slavenski jezik, jer gdje se to zbivalo, znak je, da su tamo obitavali Slaveni, jer se sigurno drugima ne bi hrvatski i slovenski ni propovijedalo.

Talijanske oblasti nastoje svom silom, da se u ovim crkvama naš jezik ukine, što se već u vrlo mnogo slučajeva i dogodilo, o čemu je već bilo govora. Naša je dužnost, da se sada još ove crkve pobilježe, da potomstvu ostavimo označene te crkve, gdje se hvali i gdje se hvalio Gospodin u hrvatskom i slovenskom jeziku.

ISKAZ

crkava u biskupijama Italije u kojima se propovijedalo, a u mnogim se još propovijeda, hrvatski ili slovenski.

Tek. broj	*CRKVA (mjesto, župa, kapelanija)*	*DEKANAT:*	*BISKUPIJA:*
1	Ajdovščina	Črniče	Gorica
2	Altura	Pula	Poreč
3	Arbanasi	Zadar	Zadar
4	Arbeč	Sv. Peter	Videm
5	Atimis	Njeme	»
6	Avber	Tomaj	Trst
7	Avče	Kanal	Gorica
8	Ažba	Sv. Peter	Videm
9	Bačva	Motovun	Poreč
10	Baderna	Poreč	»
11	Banjole	Pula	»

Tek. broj	*CRKVA: (mjesto, župa kapelanija)*	*DEKANAT:*	*BISKUPIJA:*
12	Banjšice	Kanal	Gorica
13	Barat	Kanfanar	Poreč
14	Barban	Vodnjan	»
15	Barka	Dolina	Trst
16	Barkovlje	Trst	»
17	Bate	Solkan	Gorica
18	Batuje	Črniče	»
19	Bazovica	Općina	Trst
20	Belapeč	Radovljica	Ljubljana
21	Belej	Osor	Krk
22	Beli	Cres	Krk
23	Beram	Pazin	Trst
24	Berseč	Kastav	»
25	Biljana	Biljana	Gorica
26	Bilje	Št. Peter	»
27	Bokanjac	Zadar	Zadar
28	Boljun	Kršan	Trst
29	Boljunc	Dolina	»
30	Borjane	Kobarid	Gorica
31	Boršt	Dolina	Trst
32	Borut	Pićan	»
33	Bovec	Bovec	Gorica
34	Branica	Komen	»
35	Brda	Oprtalj	Trst
36	Brdo	Kršan	»
37	Brdo	Tarcento	Videm
38	Breginj	Kobarid	Gorica
39	Brest	Buzet	Trst
40	Brestovica	Devin	Gorica
41	Brezje	Njeme	Videm
42	Brezovica	Dolina	Trst
43	Brisča	Sv. Peter	Videm
44	Brgud	Jelšane	Trst
45	Brkač	Motovun	Poreč
46	Brtonigla	Umag	Trst
47	Budanje	Vipava	Ljubljana
48	Bukovo	Cerkno	Gorica
49	Buzet	Buzet	Trst
50	Campeglio	Čedad	Videm
51	Cere	Pazin	Trst
52	Cerkno	Cerkno	Gorica
53	Cerovo	Ločnik	»
54	Cerovlje	Pićan	Trst
55	Col	Vipava	Ljubljana
56	Cres	Cres	Krk
57	Cres (konventualci)	»	»
58	Crno	Zadar	Zadar
59	Čenebla	Čedad	Videm
60	Čepić	Kršan	Trst

5*

Tek. broj	CRKVA: (mjesto, župa, kapelanija)	DEKANAT:	BISKUPIJA:
61	Čepovan	Solkan	Gorica
62	Černeja	Njeme	Videm
63	Čezsoča	Bovec	Gorica
64	Črnica	Buzet	Trst
65	Črniče	Črniče	Gorica
66	Črni Vrh	Idrija	Ljubljana
67	Ćunski	Lošinj	Krk
68	Dekani	Kopar	Trst
69	Deskle	Kanal	Gorica
70	Devin	Devin	Gorica
71	Divača	Dolina	Trst
72	Doberdob	Devin	Gorica
73	Dolina	Dolina	Trst
74	Dolenjavas	Kršan	Trst
75	Dolnji Brnas	Sv. Peter	Videm
76	Dornberg	Št. Peter	Gorica
77	Dračevac	Zadar	Zadar
78	Draga	Dolina	Trst
79	Dragozetići	Cres	Krk
80	Dragué	Buzet	Trst
81	Dreka	Sv. Peter	Videm
82	Drenova	Rijeka	Senj
83	Drežnica	Tolmin	Gorica
84	Dutovlje	Tomaj	Trst
85	Erzelj	Vipava	Ljubljana
86	Faedis	Čedad	Videm
87	Filipan	Vodnjan	Poreč
88	Fojana	Biljana	Gorica
89	Funtane	Poreč	Poreč
90	Fuškulin	»	»
91	Flipan	Humin	Videm
92	Gabrije	Komen	Gorica
93	Gabrije	Št. Peter	»
94	Gabrovica	Komen	»
95	Godovič	Idrija	Ljubljana
96	Goče	Vipava	»
97	Golac	Jelšane	Trst
98	Gologorica	Pićan	»
99	Gore	Idrija	Ljubljana
100	Gorenjepolje	Kanal	Gorica
101	Gorica (sv. Hilarij i Tac.)	Gorica	»
102	» (sv. Ignacij)	»	»
103	» (sv. Vid i Modest)	»	»
104	» (sv. Rok)	»	»
105	» (kapucini)	»	»
106	» (franjevci na Kost.)	»	»
107	Gorjansko	Komen	«

Tek. broj	CRKVA: (mjesto, župa kapelanija)	DEKANAT:	BISKUPIJA:
108	Gornji Brnas	Sv. Peter	Videm
109	» Trbelj	»	»
110	Gračišće	Pićan	Trst
111	Gradina	Poreč	Poreč
112	Gradinja	Oprtalj	Trst
113	Gradišče	Št. Peter	Gorica
114	Gradno	Biljana	»
115	Grahovo	Tolmin	»
116	Grdoselo	Pazin	Trst
117	Grgar	Solkan	Gorica
118	Grimalda	Buzet	Trst
119	Gročana	Dolina	»
120	Grožnjan	Umag	»
121	Harije	Trnovo	Ljubljana
122	Hreljići	Vodnjan	Poreč
123	Hrenovice	Postojna	Ljubljana
124	Hrušica	Jelšane	Trst
125	Hum	Buzet	»
126	Idrija	Idrija	Ljubljana
127	Idrija ob Bači	Tolmin	Gorica
128	Ilovik	Lošinj	Krk
129	Jageršče	Cerkno	Gorica
130	Jamlje	Devin	»
131	Jelšane	Jelšane	Trst
132	Juršići	Vodnjan	Poreč
133	Kal	Kanal	Gorica
134	Kaldir	Motovun	Poreč
135	Kamnje	Černiče	Gorica
136	Kamno	Tolmin	»
137	Kanal	Kanal	Gorica
138	Kanfanar	Kanfanar	Poreč
139	Karojba	Motovun	»
140	Karnice	Njeme	Videm
141	Karseta	Umag	Trst
142	Kašćerga	Pazin	Trst
143	Kaštel	Piran	»
144	Kaštelir	Motovun	Poreč
145	Katinara	Općina	Trst
146	Kavran	Vodnjan	Poreč
147	Kazlje	Tomaj	Trst
148	Kobarid	Kobarid	Gorica
149	Kobliaglava	Komen	Gorica
150	Kodrmaci	Čedad	Videm
151	Kojsko	Biljana	Gorica
152	Komen	Komen	»
153	Kontovel	Općina	Trst
154	Kopar	Kopar	»
155	Kopriva	Tomaj	Trst
156	Korte	Piran	»

Tek. broj	CRKVA: (Mjesto, župa, kapelanija)	DEKANAT:	BISKUPIJA:
157	Kostanjevica	Devin	Gorica
158	Košana	Postojna	Ljubljana
159	Koštabona	Krkavce	Trst
160	Kozana	Biljana	Gorica
161	Kozica	Sv. Peter	Videm
162	Kozljak	Kršan	Trst
163	Kožbana	Biljana	Gorica
164	Klana	Kastav	Trst
165	Klanec	Dolina	Trst
166	Klinjé	Sv. Peter	Videm
167	Knežak	Trnovo	Ljubljana
168	Krašica	Umag	Trst
169	Kravar	Sv. Peter	Videm
170	Krbune	Pićan	Trst
171	Kred	Kobarid	Gorica
172	Kringa	Pazin	Trst
173	Krkavce	Krkavce	Trst
174	Krnica	Vodnjan	Poreč
175	Kršan	Kršan	Trst
176	Kršikla	Pazin	»
177	Kronberg	Solkan	Gorica
178	Kubed	Osp	Trst
179	Labin	Labin	Poreč
180	Landar	Sv. Peter	Videm
181	Lanišće	Buzet	Trst
182	Lastovo	Dubrovnik	Dubrovnik
183	Lazaret	Kopar	Trst
184	Laze	Sv. Peter	Videm
185	Ledine	Idrija	Ljubljana
186	Lesa	Sv. Peter	Videm
187	Levpa	Kanal	Gorica
188	Libušnje	Tolmin	»
189	Lindar	Pićan	Trst
190	Lipa	Komen	Gorica
191	Lipaljavas	Trbiž	Celovec
192	Livek	Kobarid	Gorica
193	Ližnjan	Pula	Poreč
194	Loborika	Pula	Poreč
195	Ločnik	Ločnik	Gorica
196	Log	Bovec	Gorica
197	Logje	Kobarid	»
198	Lokavec	Črniče	»
199	Lokovec	Kanal	Gorica
200	Lokev	Dolina	Trst
201	Lokve	Solkan	Gorica
202	Lom	Kanal	Gorica
203	Lovran	Kastav	Trst
204	Lozice	Vipava	Ljubljan a
205	Lovrečica	Umag	Trst
206	Lubenice	Cres	Krk

Tek. broj	CRKVA: (mjesto, župa, kapelanija)	DEKANAT:	BISKUPIJA:
207	Majka Božja na Krasu	Piran	Trst
208	Mali Lošinj	Lošinj	Krk
209	Malina	Njeme	Videm
210	Marčana	Vodnjan	Poreč
211	Marezige	Krkavce	Trst
212	Marijino Celje	Kanal	Gorica
213	Martinšćica	Osor	Krk
214	Martinšćica (trećoreci)	Osor	Krk
215	Matajur	Sv. Peter	Videm
216	Materada	Umag	Trst
217	Matenjavas	Postojna	Ljubljana
218	Mavhinje	Devin	Gorica
219	Mažerole	Čedad	Videm
220	Medana	Biljana	Gorica
221	Medulin	Pula	Poreč
222	Mersin	Sv. Peter	Videm
223	Miren	Št. Peter	Gorica
224	Momnjan	Oprtalj	Trst
225	Mošćenice	Kastav	Trst
226	Montrilj	Motovun	Poreč
227	Motovun	Motovun	Poreč
228	Motovunski Novaki	»	»
229	Movraž	Osp	Trst
230	Mune	Jelšane	Trst
231	Muntić	Pula	Poreč
232	Mutvoran	Vodnjan	»
233	Nabrežina	Devin	Gorica
234	Nadanje Selo	Postojna	Ljubljana
235	Nemški Rut	Tolmin	Gorica
236	Nerezine	Osor	Krk
237	Nerezine (franjevci)	Osor	Krk
238	Novake	Cerkno	Gorica
239	Novaki	Pićan	Trst
240	Novavas	Poreč	Poreč
241	Novavas	Umag	Trst
242	Oblica	Sv. Peter	Videm
243	Obloke	Tolmin	Gorica
244	Opatija	Kastav	Trst
245	Opatjeselo	Devin	Gorica
246	Općina	Općina	Trst
247	Oprtalj	Oprtalj	»
248	Orehek	Postojna	Ljubljana
249	Orehek	Cerkno	Gorica
250	Orlec	Cres	Krk
251	Osek	Črniče	Gorica
252	Osojane	Možnica	Videm
253	Osor	Osor	Krk
254	Osp	Osp	Trst
255	Otalež	Cerkno	Gorica

Tek. broj	CRKVA: (mjesto, župa, kapelanija)	DEKANAT:	BISKUPIJA:
256	Otlica	Črniče	Gorica
257	Ovčjavas	Trbiž	Celovec
258	Padena	Krkavce	Trst
259	Paz	Kršan	Trst
260	Pazin	Pazin	Trst
261	Pazin (franjevci)	»	»
262	Pečine	Tolmin	Gorica
263	Petjak	Sv. Peter	Videm
264	Petrovija	Umag	Trst
265	Pevma	Solkan	Gorica
266	Pićan	Pićan	Trst
267	Planina	Vipava	Ljubljana
268	Plave	Kanal	Gorica
269	Plavje	Osp	Trst
270	Platišča	Njeme	Videm
271	Pliskovica	Komen	Gorica
272	Plomin	Labin	Poreč
273	Podbrdo	Tolmin	Gorica
274	Podcerkev	Čedad	Videm
275	Podgora	Ločnik	Gorica
276	Podgorje	Dolina	Trst
277	Podgrad	Jelšane	Trst
278	Podgraje	»	»
279	Podkraj	Vipava	Ljubljana
280	Podraga	»	»
281	Podrata	Njeme	Videm
282	Podsabotin	Solkan	Gorica
283	Podmelec	Tolmin	Gorica
284	Police	Cerkno	Gorica
285	Poljane	Kastav	Trst
286	Pomer	Pula	Poreč
287	Pomnjan	Krkavce	Trst
288	Ponikve	Tolmin	Gorica
289	Porčinj	Njeme	Videm
290	Poreč	Poreč	Poreč
291	Pornjan	Vodnjan	Poreč
292	Postojna	Postojna	Ljubljana
293	Povir	Tomaj	Trst
294	Prapotno	Čedad	Videm
295	Predošćica	Cres	Krk
296	Predloka	Osp	Trst
297	Pregara	Oprtalj	Trst
298	Pregarje	Jelšane	Trst
299	Prem	Trnovo	Ljubljana
300	Premantura	Pula	Poreč
301	Prestento	Čedad	Videm
302	Prosek	Opčina	Trst
303	Prosnid	Njeme	Videm
304	Prvačina	Št. Peter	Gorica
305	Pula (stolna crkva)	Pula	Poreč

Tek. broj	CRKVA: (mjesto, župa, kapelanija)	DEKANAT:	BISKUPIJA:
306	Pula (crkva mornarice)	Pula	Poreč
307	Puntakriža	Osor	Krk
308	Račice	Buzet	Trst
309	Rakalj	Vodnjan	Poreč
310	Rakotole	Motovun	Poreč
311	Ravne	Cerkno	Gorica
312	Ravnica	Solkan	Gorica
313	Razdrto	Postojna	Ljubljana
314	Renče	Št. Peter	Gorica
315	Repentabor	Tomaj	Trst
316	Rezija	Možnica	Videm
317	Ricmanje	Dolina	Trst
318	Rihenberg	Komen	Gorica
319	Rijeka (stolna crkva)	Rijeka	Senj
320	Rijeka (crkva kapucina)	»	»
321	Rijeka (sv. Vid)	»	»
322	Rijeka (Sv. Rok, Pehljin)	»	»
323	Rijeka (bolnica)	»	»
324	Rijeka (sirotište)	»	»
325	Rijeka (sestre sv. Vinka)	»	»
326	Rijeka (milosrdne sestre)	»	»
327	Rijeka (Sv. Andrija)	»	»
328	Roč	Buzet	Trst
329	Roče	Tolmin	Gorica
330	Ročinj	Kanal	Gorica
331	Rodik	Dolina	Trst
332	Rojan	Trst	Trst
333	Romandol	Njeme	Videm
334	Ronec	Sv. Peter	Videm
335	Rovinjsko Selo	Kanfanar	Poreč
336	Rukavac	Kastav	Trst
337	Sarženta	Sv. Peter	Videm
338	Savudrija	Piran	Trst
339	Sedigla	Tarcento	Videm
340	Sedlo	Kobarid	Gorica
341	Senožeče	Postojna	Ljubljana
342	Sežana	Tomaj	Trst
343	Skopo	Tomaj	Trst
344	Slap	Vipava	Ljubljana
345	Slavina	Postojna	Ljubljana
346	Slivje	Dolina	Trst
347	Slum	Buzet	Trst
348	Smardeče	Tarcento	Videm
349	Soča	Bovec	Gorica
350	Sočerga	Osp	Trst
351	Solbica	Možnica	Videm
352	Solkan	Solkan	Gorica
353	Sovinjak	Buzet	Trst
354	Sovodnje	Št. Peter	Gorica

Tek. broj	*CRKVA: (mjesto, župa, kapelanija)*	*DEKANAT:*	*BISKUPIJA:*
355	Sovodnja	Št. Peter	Videm
356	Spodnja Idrija	Idrija	Ljubljana
357	Srednje	Kanal	Gorica
358	Srednje	Sv. Peter	Videm
359	Srpenica	Bovec	Gorica
360	Starada	Jelšane	Trst
361	Stara Gora	Čedad	Videm
362	Stari Pazin	Pazin	Trst
363	Staro Selo	Kobarid	Gorica
364	Stržišče	Tolmin	»
365	Studeno	Postojna	Ljubljana
366	Subid	Njeme	Videm
367	Suhorija	Postojna	Ljubljana
368	Susak	Lošinj	Krk
369	Sušnjevica	Kršan	Trst
370	Sveta Gora	Solkan	Gorica
371	Sveta Katarina	Pićan	Trst
372	Sveta Lucija ob Soči	Tolmin	Gorica
373	Sveta Lucija	Labin	Poreč
374	Sveta Nedjelja kod Vižin.	Motovun	Poreč
375	Sveta Nedjelja kod Labina	Labin	»
376	Sveti Anton pri Kopru	Krkavce	Trst
377	Sveti Bartul	Motovun	Poreč
378	Sveti Ivan od Šterne	»	»
379	Sveti Ivan	Trst	Trst
380	Sveti Ivanac	Pićan	»
381	Sveti Ivan i Pavao	Pazin	»
382	Sveti Jakov	Osor	Krk
383	Sv. Križ	Črniče	Gorica
384	Sv. Križ	»	»
385	Sv. Križ	Općina	Trst
386	Sv. Križ (Gračišće)	Pićan	»
387	Sv. Lenart	Št. Peter	Videm
388	Sv. Lovreč Pazenatički	Poreč	Poreč
389	Sv. Lovreč (Predubac)	Labin	»
390	Sv. Martin	»	»
391	Sv. Petar u Šumi	Pazin	Trst
392	Sv. Peter	Sv. Peter	Videm
393	Sv. Vital	Motovun	Poreč
394	Sv. Volbenk	Sv. Peter	Videm
395	Svetvinčenat	Kanfanar	Poreč
396	Šajini	Vodnjan	Poreč
397	Šebrelje	Cerkno	Gorica
398	Šempas	Črniče	»
399	Šempolaj	Devin	»
400	Šišan	Pula	Poreč
401	Šumbreg	Kršan	Trst
402	Št. Andrež	Solkan	Gorica
403	Št. Lovrenc	Biljana	Gorica
404	Št. Maver	Solkan	Gorica

Tek. broj	*CRKVA: (mjesto, župa, kapelanija)*	*DEKANAT:*	*BISKUPIJA:*
405	Št. Peter na Krasu	Postojna	Ljubljana
406	Št. Peter	Št. Peter	Gorica
407	Št. Tomaž	Črniče	Gorica
408	Št. Vid	Vipava	Ljubljana
409	Št. Viška Gora	Tolmin	Gorica
410	Škedenj	Trst	Trst
411	Škocijan	Dolina	Trst
412	Škrbina	Komen	Gorica
413	Šmarje	Komen	Gorica
414	Šmarje	Krkavce	Trst
415	Šmartno	Biljana	Gorica
416	Štjak	Komen	Gorica
417	Štanjel	Komen	Gorica
418	Štela	Tarcento	Videm
419	Šterna	Oprtalj	Trst
420	Števerjan	Ločnik	Gorica
421	Štinjan	Pula	Poreč
422	Štivan	Osor	Krk
423	Štorje	Tomaj	Trst
424	Šturije	Vipava	Ljubljana
425	Tar	Poreč	Poreč
426	Temnica	Devin	Gorica
427	Ter	Tarcento	Videm
428	Tinjan	Osp	Trst
429	Tinjan	Pazin	Trst
430	Tipana	Njeme	Videm
431	Tolmin	Tolmin	Gorica
432	Tomaj	Tomaj	Trst
433	Topolovac	Oprtalj	»
434	Topolovo	Sv. Peter	Videm
435	Trčmun	Sv. Peter	Videm
436	Trebič	Općina	Trst
437	Trenta	Bovec	Gorica
438	Triban	Umag	Trst
439	Tribuša Gornja	Solkan	Gorica
440	Tribuša Dolnja	Tolmin	»
441	Trst (Sv. Anton Pad.)	Trst	Trst
442	Trst (kaznion. via Coll.)	»	»
443	Trst (kazn. via Tigor)	»	»
444	Trst (Sv. Marija Pomoć.)	»	»
445	Trst (sv. Jakov)	»	»
446	Trst (sv. Vinko)	»	»
447	Trnje	Postojna	Ljubljana
448	Trnovo	Kobarid	Gorica
449	Trnovo	Solkan	»
450	Trnovo	Trnovo	Ljubljana
451	Truške	Krkavce	Trst
452	Trviž	Pazin	Trst

Tek. broj	CRKVA: (mjesto, župa, kapelanija)	DEKANAT:	BISKUPIJA:
453	Ubeljsko	Postojna	Ljubljana
454	Ukve	Trbiž	Celovec
455	Unije	Osor	Krk
456	Ustje	Vipava	Ljubljana
457	Ustrine	Osor	Krk
458	Vabriga	Poreč	Poreč
459	Valun	Cres	Krk
460	Vatovlje	Dolina	Trst
461	Vedrijan	Biljana	Gorica
462	Velika Bukovica	Trnovo	Ljubljana
463	Velike Žablje	Črniče	Gorica
464	Veliki Dol	Komen	Gorica
465	Veli Lošinj	Lošinj	Krk
466	Veli Lošinj (franjevci)	»	»
467	Veprinac	Kastav	Trst
468	Vipava	Vipava	Ljubljana
469	Vipolže	Biljana	Gorica
470	Viškorsa	Njeme	Videm
471	Višnjan	Motovun	Poreč
472	Vizont	Njeme	Videm
473	Vižinada	Motovun	Poreč
474	Vodice	Jelšane	Trst
475	Vogersko	Št. Peter	Gorica
476	Vojščica	Komen	Gorica
477	Vojsko	Idrija	Ljubljana
478	Volče	Tolmin	Gorica
479	Volosko	Kastav	Trst
480	Vrana	Cres	Krk
481	Vranja	Kršan	Trst
482	Vrapče	Vipava	Ljubljana
483	Vreme	Postojna	Ljubljana
484	Vrh	Buzet	Trst
485	Vrhpolje	Vipava	Ljubljana
486	Vrsar	Poreč	Poreč
487	Vrtojba	Št. Peter	Gorica
488	Zadar (Sv. Anastazija)	Zadar	Zadar
489	» (Sv. Šimun)	»	»
490	» (franjevci)	»	»
491	» (trećoreci)	»	»
492	Zagorje	Trnovo	Ljubljana
493	Zamask	Pazin	Trst
494	Zapotok	Kanal	Gorica
495	Zareč	Pićan	Trst
496	Zavratec	Idrija	Ljubljana
497	Zavrh	Tarcento	Videm
498	Završje	Oprtalj	Trst
499	Zgonik	Devin	Gorica
500	Zrenj	Oprtalj	Trst
501	Zvoneća	Kastav	Trst

Tek. broj	CRKVA: (mjesto, župa, kapelanija)	DEKANAT:	BISKUPIJA:
502	Žabnice	Trbiž	Celovec
503	Žbandaj	Poreč	Poreč
504	Žminj	Pazin	Trst

Ovo bi dakle bio iskaz svih crkava u Italiji, u kojima se do okupacije Italije moglo slobodno svake nedjelje i blagdana misiti i propovijedati hrvatski ili slovenski, mogao se narodu tumačiti kršćanski nauk u njegovu jeziku, a danas — istina, u mnogima je još tako — svom se silom nastoji, da se u ove crkve uvede talijanski jezik, kojega narod ne razumije. Sve se to čini na uštrb vjere i kršćanskih duša.

ISKAZ

svećenika, koji su bili iz Istre, Trsta, Gorice internirani, zatvoreni ili potjerani :

Tek. broj	PREZIME I IME:	Biskupija:	Župa:	Interniran u Italiji:	Zatvoren u Istri, Trstu, Gorici:	Potjeran preko granice:
1	Agreš Franjo	Trst	Sv. Ivanac			1
2	Andrijčić Anton	Krk	Aleksandrovo			1
3	Arko Leopold	Gorica	Rihenberg			1
4	Bešter Ivan	Ljubljana	Postojna			1
5	Bersenda Ivan	Trst	Pićan		1	
6	Bonač Franjo	Trst	Rojan			1
7	BONEFAČIĆ dr. Kv. bisk.	Krk	Lošinj			1
8	Božić Izaija*)	Gorica	Kamno	1		
9	Blaško Alfons	Gorica	Kozana	1		
10	Cerar Anton	Trst	Šmarje	1		
11	Čemažar Jakov	Trst	Šmarje			1
12	Červar Šime	Trst	Zrenj		1	
13	Defar Šime	Trst	Volosko			1
14	Dežman Ivan	Ljubljana	Harije		1	1
15	Doktorič David	Gorica	Gorica			1
16	Dolenc Ivan	Ljubljana	Postojna			1
17	Dukić dr. Ivan	Trst	Sovinjak		1	1
18	Esih Dragutin	Trst	Krkavce		1	
19	Elsnic Josip	Trst	Rodik			1
20	Fabijanić Anton	Krk	Belej			1
21	Fantiš Henrik	Trst	Sv. Križ			1
22	Filipič Vjekoslav	Gorica	Srpenica	1		
23	Filiplić Pravdoslav	Trst	Žminj	1		
24	Fugošić Grgur	Krk	Čunski			1
			Prenos.....	5	5	16

*) Na posljedicama zatvora poludio.

Tek. broj	PREZIME I IME:	Biskupija:	Župa:	Interniran u Italiji:	Zatvoren u Istri, Trstu, Gorici:	Potjeran preko granice:
			Prenos	5	5	16
25	Flego Josip*)	Trst	Šterna	I		
26	Franke Ivan	Gorica	Vogersko	I		I
27	Frankola Franjo	Trst	Pazin	I		I
28	Gabrijelić Ivan	Trst	Berseč			I
29	Gerbec Anton	Gorica	Miren	I		
30	Gršković Ivan	Krk	Unije			I
31	Habat Josip	Trst	Podgorje			I
32	Halama Franjo	Trst	Šumbreg			I
33	Hostnik Josip	Trst	Trst			I
34	Hušo Mihovil**)	Trst	Hrušica		I	
35	Hlača Dragutin	Krk	Martinšćica			I
36	Hradek Vjenceslav	Trst	Novaki			I
37	Hrdy Ferdinand	Poreč	Sv. Lovreč			I
38	Hreščak Anton	Trst	Slivje			I
39	Ivančić Matija	Gorica	Cerovo	I		
40	Janko Anton	Poreč	Sv. Lovreč		I	I
41	Jereb Joakim	Gorica	Gorica		I	
42	Juretić dr. A.	Senj	Rijeka			I
43	Jurinčić Franjo	Trst	Paz			I
44	Justić Mate	Krk	Valun			I
45	Kalan Jakob	Ljubljana	Knežak	I		
46	Kalin Josip	Gorica	Drežnica	I		
47	KARLIN dr. Andr., bisk.	Trst	Trst			I
48	Kenda Ivan	Gorica	Gor. Tribuša		I	
49	Kirac Luka	Poreč	Medulin	I		
50	Kobal dr. Ignac***)	Gorica	Gorica		I	I
51	Kocijančič Nikola	Gorica	Št. Lovrenc	I		
52	Kolar August	Ljubljana	Podraga			I
53	Košir Anton	Trst	Lovran			I
54	Košir Josip	Trst	Lazaret			I
55	Košir Ivan	Gorica	Vedrijan	I		
56	Kos Lovro	Trst	Rojan			I
57	Kumar Ludvig	Gorica	Biljana	I		
58	Kunšič Ivan	Gorica	Cerkno	I		
59	Kukanić dr. A.	Senj	Rijeka			I
60	Klanjšček Franjo	Gorica	Podsabotin		I	
61	Knavs Josip	Trst	Draga			I
62	Kraljić Josip	Trst	Tinjan			I
			Prenos.....	17	11	40

*) U internaciji na Sardiniji umro.
**) Osuđen od vojničkog suda u Trstu uvjetno na 19 mjeseci tamnice.
***) Zatvoren među najgorim zločincima; na posljedicama zatvora umro u Ljubljani.

Tek. broj	PREZIME I IME:	Biskupija:	Župa:	Interniran u Italiji:	Zatvoren u Istri, Trstu, Gorici:	Potjeran preko granice:
			Prenos	17	11	40
63	Krančič Josip	Trst	Repentabor			I
64	Kraševec Vjekoslav	Trst	Brezovica	I		
65	Kremenić Ivan	Krk	Ustrine			I
66	Lampert Dragutin	Trst	Avber			I
67	Lavrič Andrija	Ljubljana	Vipava			I
68	Lazić Julij	Trst	Kastav			I
69	Leben Ivan	Gorica	Libušnje	I		
70	Leban Josip	Ljubljana	Trnovo		I	
71	Les Anton	Trst	Trst			I
72	Livić Franjo	Poreč	Filipan			I
73	Magdič Fran	Trst	Tinjan Kopar			I
74	Mandić Josip	Trst	Kastav	I		I
75	Mandić Ivan	Trst	Kaštel			I
76	Mandić Mons. Ivan	Trst	Trst			I
77	MAHNIĆ Dr Ant., bisk.	Krk	Krk	I		I
78	Marinič Franjo	Gorica	Kobarid	I		
79	Marinčič Ignac	Trst	Rojan			I
80	Marješič Filip	Ljubljana	Ledine	I		I
81	Martelanc Aleksandar	Trst	Prosek			I
82	Marojević Dinko	Poreč	Bačva			I
83	Mateljan Anđeo	Poreč	Sv. Vital			I
84	Medveš Otilij	Gorica	Volče	I		
85	Mejak Jakov	Trst	Jelšane			I
86	Milanič Josip	Gorica	Marijino C.	I		
87	Milanović Božo	Trst	Kringa		I	
88	Milovčić Mate	Krk	Baška		I	
89	Miglič Jakov	Ljubljana	Studeno			I
90	Muren Josip	Ljubljana	Trnje		I	
91	Mrakovčić Ivan	Krk	Lubenice			I
92	Nartnik Andrija	Trst	Predloka			I
93	Orlić Ivan	Trst	Draguć			I
94	Oršić Mate	Krk	Orlec			I
95	Palčić dr. Josip	Krk	Krk		I	
96	Papić Josip	Krk	Puntakriža			I
97	Parčić Nikola	Krk	Nerezine			I
98	Pavačić Josip	Krk	Lošinj	I		I
99	Peterlin Vjekoslav	Trst	Osp			I
100	Peternelj Henrik	Gorica	Št. Viška Gora			I
101	Petrak Josip	Trst	Rukavac			I
102	Peršić Franjo	Trst	Vrh		I	
103	Picinić Šime	Krk	Lošinj	I		I
104	Pilat Joakim	Trst	Trviž	I		
			Prenos.....	28	17	70

Tek. broj	PREZIME I IME:	Biskupija:	Župa:	Interniran u Italiji:	Zatvoren u Istri, Trstu, Gorici:	Potjeran preko granice:
			Prenos	28	17	70
105	Pilepić Anton	Krk	Krk	1		
106	Pirih Jakov	Gorica	Vipolže	1		
107	Podržaj Ćiril	Trst	Pićan			1
108	Polonijo Mons. Mate	Krk	Krk	1		
109	Rački dr. Andrija	Senj	Trsat		1	
110	Rejec Ivan	Gorica	Sv. Križ	1		
111	Rihar Ivan	Ljubljana	Logatec		1	1
112	Ryšlavy Franjo	Trst	Opatija			1
113	Soklič Jakov	Trst	Klanec			1
114	Slamič dr. Anton	Trst	Podgorje			1
115	Stržinar Josip	Trst	Katinara			1
116	Šabalja Pavao	Krk	Susak			1
117	Šantić Petar	Poreč	Kaštelir		1	1
118	Šašelj Emil	Trst	Klanec			1
119	Šileny Vjenceslav	Trst	Bazovica			1
120	Šutić Nikola	Poreč	Kanfanar			1
121	Škoda Josip	Trst	Pregarje			1
122	Škrbec Matej	Trst	Krkavce			1
123	Šparožić Ivan	Krk	Dragozetići			1
124	Švegelj Petar	Trst	Movraž			1
125	Schiffrer Ivan	Trst	Sežana			1
126	Tiringer Ivan	Trst	Podgorje			1
127	Trdan Herman	Gorica	Avče		1	1
128	Ujčić Ivan	Trst	Boljun	1		1
129	Uravić Aleksandar	Krk	Predošćica			1
130	Uršič Andrija	Gorica	Št. Lovrenc	1		
131	Vanik Josip	Trst	Lindar			1
132	Velharticky Josip	Trst	Jelšane			1
133	Vitezić Luka	Krk	Cres			1
134	Vodička Josip	Trst	Vodice			1
135	Volarić Franjo	Krk	Osor			1
136	Volarić Vjekoslav	Krk	Beli			1
137	Volk Josip	Trst	Barka			1
138	Vrbka Josip	Trst	Lanišće			1
139	Zajec Franjo	Ljubljana	Belapeč		1	1
140	Zalokar Anton	Ljubljana	Knežak			1
141	Zupan Josip	Trst	Dolina			1
142	Zlobec August	Trst	Pomnjan	1		
			Prenos.....	35	22	101

Tek. broj	PREZIME I IME:	Biskupija:	Župa:	Interniran u Italiji:	Zatvoren u Istri, Trstu, Gorici:	Potjeran preko granice:
			Prenos	35	22	101
143	Žigulić Vinko	Trst	Poljane			1
144	Žiganto Ivan	Trst	Mošćenice			1
145	Žugelj Nikola	Trst	Kringa			1
146	Žužek Franjo	Trst	Truške			1
147	Žužek Dragutin	Ljubljana	Postojna			1
148	Žganjer Ignacij	Ljubljana	Prem		1	1
149	Žvaček Ludvig	Trst	Gologorica			1
			Ukupno.....	35	23	108

U ovaj iskaz nisam unesao 77 redovnika, 47 klerika, 56 laika, ukupno 180 osoba, iz ovih 15 samostana:

a) kapucina: Gorica, Sv. Križ pri Vipavi, Rijeka;

b) franjevaca: Kostanjevica, Sv. Gora, Barbana, Pazin, Kopar, Nerezine i Zadar;

c) konventualaca: Piran i Cres;

d) trećoredaca: Martinšćica, Veli Lošinj i Zadar,

koji su morali otići preko granice. Ako uzmem iz ovih samostana samo 77 redovnika, onda bi tekući broj u gornjem iskazu bio 226 svećenika, koji su bili, što deportirani, što zatvoreni, a što potjerani preko granice milom ili silom.

Iz navedenoga vidimo da je bilo:

a) interniranih u Italiji: 28 svećenika, a pribrojiv označene pod *d)* imamo interniranih 35 svećenika;

b) zatvorenih po tamnicama Istre, Krka i Gorice 14 svećenika, a pribrojiv označene pod *e)*, imamo 23 svećenika;

c) potjeranih preko granice 91 svećenik i 77 redovnika, ukupno 168, a pribrojiv još označene pod *d)* i *e)*, imamo 185 svećenika;

d) internirano i onda potjerano 8 svećenika;

e) zatvoreno i onda potjerano 9 svećenika.

KAKO JE TALIJANIMA U JUGOSLAVIJI

Potrebito je da posvetimo jedno poglavlje ove knjižice i tome kako i što uživaju Talijani u crkvama u Jugoslaviji. Opisat ću to prema pojedinim biskupijama, gdje Talijani borave. Navest ću same činjenice, te se ne ću upuštati u pojedinosti, jer to nije baš tako nužno.

1. BISKUPIJA ŠIBENIK.

U Šibeniku živi 120 talijanskih obitelji. One imaju svoju talijansku školu, koju uzdržava sama talijanska država. Prošle školske godine (1930./31.) polazilo je ovu školu 27 djece. Kod toga se mora naglasiti, da nisu sva djeca iz Šibenika, nego su neka dovedena iz drugih mjesta Dalmacije. To su djeca naših ljudi, koji su optirali za Italiju samo zato, da mogu ostati u službi na talijanskim brodovima. Neka djeca nemaju ni zakonito propisane dobi za školu jer imadu istom 5 godina. Druga opet uopće ne znaju talijanski kada stupe u školu. U školi se vjeronauk poučava u talijanskom jeziku.

U Šibeniku imadu Talijani vlastitoga svećenika premda talijanski znadu i hrvatski svećenici kod kojih bi se Talijani lako mogli ispovijedati i u talijanskom jeziku.

Talijanski svećenik misi obično u samostanskoj crkvi sv. Lovre, i tu imaju Talijani priliku da nesmetano prisustvuju sv. misi. Talijanski svećenik pripravlja također djecu za prvu svetu pričest i može talijanski propovijedati. Osim trojice talijanskih državljana svi drugi znadu hrvatski i rado slušaju hrvatske propovijedi.

U Šibeniku postoji društvo »Donne cattoliche« (Katoličke Žene), u kojem su učlanjene žene talijanskih optanata. U svojim prostorijama se one slobodno sastaju na vijećanja, a u svibnju drže tu i svibanjsku pobožnost. Ovu pobožnost vrši talijanski svećenik, koji im također talijanski propovijeda.

U korizmeno doba dolazi iz Italije drugi svećenik, koji drži u društvenim prostorijama ili u dvorani »Casina« (Čitaonice), gdje se nalazi također talijanski konzulat, predavanja i propovijedi u talijanskom jeziku. Kod toga nitko ni u čem ne smeta Talijana. Kada je krizma, šibenski biskup podijeljuje sv. krizmu djeci talijanskih državljana u svojoj kapeli, te im tom zgodom drži propovijed u talijanskom jeziku. Kada se krsti dijete kojeg talijanskog državljanina izvrši župnik obred uvijek na latinskom jeziku, a isto tako kod vjenčanja ili pogreba.

U šibenskoj biskupiji žive Talijani u: Zlarinu 3 osobe, u Skradinu 2 obitelji (7 osoba), u Drnišu 1 obitelj (4 osobe) i u Pagu 2 osobe. Svi ovi znadu hrvatski, a ipak ih župnik, koji znade talijanski, ispovijeda u talijanskom jeziku. Budući da svi, osim onih iz Paga, žive u neposrednoj blizini Šibenika, idu obično u grad i tamo izvrše svoje vjerske dužnosti kod talijanskog svećenika.

2. BISKUPIJA KRK

U krčkoj biskupiji borave Talijani jedino u gradu Krku, koji je jedini u Jugoslaviji, gdje su Talijani u većini. U Rabu ima također 25 Talijana, inače u svim mjestima i selima ove biskupije žive isključivo samo Hrvati, koji već od davnine uživaju pravo staroslovenskog jezika kod službe Božje u svojim crkvama.

U gradu Krku, ne računajući Hrvate, živi 760 talijanskih državljana optanata. Ovi imaju svoju četverorazrednu osnovnu školu, dječje zabavište i strukovnu školu za djevojčice. Sve te škole uzdržava društvo »Lega Culturale Italiana», koja ima svoje sjedište u Splitu i podružnicu u Krku. Na toj talijanskoj školi poučavaju isključivo talijanski učitelji i učiteljice iz Italije, a i vjeronauk predaje po 2 sata na sedmicu u svakom razredu svećenik talijanske narodnosti iz Italije.

Vjernicima, koji ne razumiju hrvatskoga jezika, bila je u Krku dodijeljena crkva sv. Kvirina, stara nekadašnja, u lijepom romanskom slogu sazidana, stolna crkva krčke biskupije. Nalazi se tik sadašnje stolne crkve te ima s ovom isti zvonik.

Crkva sv. Kvirina ima svojega posebnoga rektora, sad u osobi vele časnoga O. Leonarda Vidulića, koji znade perfektno talijanski te je kao rektor neposredno podređen biskupu u Krku. Inače tvori cijeli grad jednu samu župu, te su vjernici obiju narodnosti u svim župnim i matičnim poslovima podređeni župniku u Krku.

U crkvi sv. Kvirina vrše se za vjernike talijanske narodnosti svi duhovni obredi, koji spadaju u područje vjerskih dužnosti i njegovanja vjerskog života.

Tu imadu redovito svake nedjelje ujutro sv. misu i talijansku propovijed, poslije podne pak talijanski kršćanski nauk i talijansku poslijepodnevnu pobožnost. Osim toga imadu tijekom školske godine svake nedjelje u 9 sati posebnu sv. misu i talijansku propovijed za školsku mladež. Naravno, da pod sv. misom i kod poslijepodnevne službe Božje mogu pjevati crkvene pjesme u talijanskom jeziku.

Na sve zapovjedane blagdane, kaošto također i na blagdane, što ih je papa Pijo XI. ukinuo, imadu u istoj crkvi posebnu sv. misu i popodne posebnu pobožnost pred izloženim Sv. Tijelom (blagoslov).

Za vrijeme posta vrši se u istoj crkvi svake srijede navečer posna pobožnost u talijanskom jeziku. Od gluhe nedjelje do Cvjetnice vrše se za Talijane posebne korizmene propovijedi svaki dan navečer. Propovijeda svećenik, koji je baš u tu svrhu pozvan, da drži propovijedi. U velikom tjednu imaju zadnja tri dana navečer posebnu pobožnost, a na veliki Petak navečer vrši se propovijed o muci Isusovoj.

U mjesecu svibnju imadu Talijani u crkvi sv. Kvirina svaki dan svibanjsku pobožnost u talijanskom jeziku. U mjesecu listopadu opet u svojem jeziku pobožnost sv. Krunice s blagoslovom. Ova se pobožnost nastavlja i u mjesecu studenom kroz cijelu osminu iza dana Mrtvih (Dušni dan).

Mjeseca lipnja vrši se u istoj crkvi svečana trodnevnica kao priprava za blagdan Presv. Srca Isusova s ovim rasporedom : Svaki dan talijanska propovijed, na sam blagdan opća sv. pričest, sv. misa, popodne talijanska propovijed i ostala pobožnost, sve u talijanskom jeziku. Svaki prvi petak u mjesecu je u istoj crkvi za Talijane sv. misa i pobožnost u čast Presv. Srca Isusova, propovijed i blagoslov.

U prosincu su u istoj crkvi prema ovdješnjim običajima zornice kao devetdnevna priprava za Božić, pjesme i sv. krunica, sve u talijanskom jeziku.

Dva puta na godinu, i to o Božiću i Uskrsu, ima u crkvi sv. Kvirina sam biskup za vjernike talijanske narodnosti posebnu propovijed u njihovu jeziku.

Osim toga vrše se u nekim zgodama i u crkvi benediktinki u Krku talijanske propovijedi i pobožnosti na talijanskom jeziku.

Članovi III. reda sv. Franje, koji ne razumiju hrvatskoga jezika, imadu priliku da čuju kod mjesečnih sastanaka ekshorte također u talijanskom jeziku.

Za djevojke talijanske narodnosti postoji vjersko društvo »Aggregate del SS. Sacramento«, koje lijepo uspijeva ; svaki mjesec imadu zajedničku sv. pričest, sastanak i predavanja, koja govori sam rektor crkve. Za naraštaj ovoga društva vode brigu »Paggette del SS. Sacramento«, koje se sakupljaju iz djevojčica, koje još polaze školu.

Sv. ispovijed mogu Talijani nesmetano vršiti gdje im drago i kada im drago : u stolnoj crkvi, u crkvi sv. Kvirina i u crkvi trećoredaca. U tom pogledu nemaju apsolutno nikakvih poteškoća, kao što ih nikada nitko ne smeta kod vjerskih pobožnosti u crkvi sv. Kvirina.

Iz svega ovoga dakle slijedi, da Talijani imadu u Krku u crkvi sv. Kvirina i u Krku uopće sve, što zahtijevaju potrebe njihova vjerskog života i što si žele za napredak u njemu.

3. BISKUPIJA SPLIT

Koncem godine 1928. bilo je u splitskoj biskupiji 1348 talijanskih državljana, i to u : Splitu 1151, Trogiru 127, Imotskome 6, Sinju 7, Omišu 1, Kaštel-Sućurcu 9, Solinu i Majdanu 31, Vranjicu 8. Sve su ovo talijanski optanti, pretežno naši ljudi, od kojih mnogi i ne znadu talijanski govoriti, a koji su, zavedeni poslije rapalskog ugovora obećavanjima i radi agrarne reforme, optirali za talijansko državljanstvo, a koji sada traže jugoslavensko državljanstvo. Ima i nekoliko radnika, koji su došli iz Italije, a zaposleni su u tvornicama cementa u Solinu, (51) i Vranjicu (8).

U našim osnovnim školama nema nijednog djeteta talijanske narodnosti. Na srednjim školama ima 6 učenika talijanskih državljana, a 2 đaka, koji su jugoslavenski državljani, po osjećaju su Talijani. Ovi đaci govore hrvatski bolje nego talijanski, pa prisustvuju vjerskoj obuci kao i ostali đaci njihova razreda.

U Splitu postoji talijanska privatna osnovna škola sa 150 djece i više nastavnika. Kao vjeroučitelj namješten je svećenik Talijan iz

Italije : Don Giuseppe Perazzo iz Vercellija. On ujedno vrši službu kapelana Bratovštine sv. Duha, koja ima svoje sijelo u crkvi sv. Duha.

Bratovštinu Sv. Duha sačinjavali su prije rata svi građani Splita. Za vrijeme rata ova je Bratovština pala na 3 člana, koji su bili zadojeni talijanskim duhom, pa su ovi, osobito poslije Rapalla primali u bratovštinu samo talijanske državljane, i tako je ova bratovština postala »talijanska«.

U crkvi sv. Duha svećenik Perazzo, koji je od diecezanskog biskupa primio potpunu jurizdikciju za ispovijedanje, propovijedanje i dijeljenje sv. sakramenata u crkvi i izvan crkve, vrši slobodno i nesmetano svaku svećeničku službu. Pače ima i jedan diecezanski svećenik, koji u istoj crkvi služi sv. misu i pomaže kod crkvenih služba. I sam biskup Bonefačić dosada je svake godine osobno dolazio i obavio prvu sv. pričest i krizmu za njihovu djecu i obično tada održao prigodni talijanski govor, kao također za zaključnu svečanost XL sati (quarante ore).

Svake godine običavaju još za drugi dio korizme pozvati i posebnog propovjednika iz Italije, i to ne baš radi potrebe ; ali tomu ni crkvena ni državna vlast ne čini nikakvih poteškoća ni neprilika. Ove godine bio je svećenik Antonio Tonello iz Cigliana blizu Vercellija. Crkva je Sv. Duha za duhovne potrebe splitskih Talijana više nego dostatna, jer stanovita gospoda ne smetaju baš mnogo u crkvi, nego samo kada hoće da pokažu svijetu : Vidite, koliko nas ima !

Kada je prije dvije godine umro talijanski generalni konzul u Splitu, tada je biskup splitski protiv svih običaja i kanonskih propisa dopustio, da se sprovod ne vodi u nadležnu župnu crkvu, nego da ide preko cijelog grada u crkvu Sv. Duha, i razumije se, da se obavio u latinskom jeziku.

U Splitu postoji zavod sestara Ancelle della Carità, koje imadu kuću maticu u Bresciji. Njima nije nikada nitko pravio nikakvih poteškoća, ni privatnici, ni državne ni crkvene vlasti. Biskup splitski i načelnik zauzimali su se uvijek za njih i spasli im pravo javnosti za žensku hrvatsku osnovnu školu, koja broji oko 250 djevojčica, dok su talijansku školu same zatvorile prije 6 godina, jer je ostala bez djece.

U T r o g i r u ima 116 talijanskih državljana. Imadu privatnu talijansku osnovnu školu sa jednim učiteljem i sa 16 djece. Ali da broj bude veći, među njima ima i nešto odraslije djece. Biskup je bio dozvolio, da se i za ovu djecu drži posebna misa. Ta je misa napuštena, ali ne krivnjom ni crkvenih ni državnih vlasti u Trogiru. Danas nitko ne traži misu za ono desetak djece.

4. HVARSKA BISKUPIJA

U Hvaru živi 89 talijanskih državljana t. j. optanata, a u Starigradu na Hvaru 47. Ovi su Talijani optanti većinom hrvatske narodnosti. U Hvaru je talijanska privatna škola, koju polazi 13 djece. Od ovih su 4 sinovi talijanskih optanata, koji stanuju u Hvaru, roditelji troje djece žive u Italiji, troje djece je iz Starigrada, a troje iz Ko-

miže. Italija uzdržava u Hvaru također dječje zabavište, koje polazi četvero djece. Razumljivo je, da ovaj broj Talijana na Hvaru ne može zahtijevati, da bude biskup Talijan. Lani je talijanski učitelj molio biskupa, da bi djeca talijanske škole mogla korporativno polaziti na sv. misu, što mu je biskup i dozvolio, ali je učitelj kasnije sam od toga odustao.

5. KOTORSKA BISKUPIJA

U cijeloj kotorskoj biskupiji živi samo dvije obitelji talijanskih državljana, i to jedna u Kotoru, a druga u Prčanju. Glavar obitelji u Kotoru optirao je za Italiju, cijela obitelj poznaje hrvatski jezik. Glavar obitelji u Prčanju rodom je iz Pirana u Istri, Talijan po krvi i jeziku, bio je u austrijskoj vojsci pukovnik, službovao je u Bosni i Hercegovini, poznaje hrvatski jezik, a supruga mu je Hrvatica, i to iz Prčanja, dok su mu djeca polazila hrvatske i pučke i srednje škole u Kotoru. Ne može dakle ni govora biti o Talijanima u kotorskoj biskupiji.

ZAKLJUČAK

U cijeloj Dalmaciji ili na cijeloj jugoslavenskoj obali, od Sušaka do Kotora, živi po stanju 1. lipnja 1930. samo 4.900 talijanskih državljana, raštrkanih u 95 sela i gradova. Pretežnom su to većinom optanti hrvatske narodnosti, koji i ne poznaju talijanskog jezika. Sva sela i gradove, u kojima su nastanjeni ovi talijanski državljani ne ću navoditi, već samo ona mjesta u kojima ih ima više od 100 osoba i to :

Split	1309	Drenova	380
Krk	759	Korčula	380
Sušak	644	Trogir	132
Dubrovnik	503	Šibenik	128

Školske godine 1929.-1930. imali su Talijani u Dalmaciji 7 talijanskih škola i to :

1.	Dubrovnik:	osn. škola	26 djece;	zabavište	30 djece;
2.	Korčula:	„	8 „	„	21 dijete;
3.	Hvar:	„	8 „	„	9 djece
4.	Split:	„	151 „	—	—
5.	Trogir:	„	22 „	—	—
6.	Šibenik:	„	24 „	—	—
7.	Krk:	„	90 „	„	38 djece,
				žensku stručnu školu	33 djece.

Ne navodimo ovdje talijanskih društava i čitaonica (23), koje oni mogu da drže i osnivaju u Jugoslaviji, niti sam htio, da ovdje prispodabljam stanje Talijana sa stanjem Hrvata i Slovenaca u Italiji. Prepuštam to čitaocu, koji će lako i sam doći do izvanredno lijepih i zanimivih zaključaka.

CIJELOME JE SVIJETU POZNATO I U CIJELOM KATOLIČKOM SVIJETU SABIRU SE MILODARI ZA KATOLIČKE MISIJE; MISIJONARI PROPOVIJEDAJU KRISTOVU NAUKU SVAKOMU I SVAGDJE, PA I U DIVLJOJ AFRICI, U JEZIKU ONIH HARODA.

A ŠTA SE RADI S HRVATIMA I SLOVENCIMA U ISTRI, TRSTU, GORICI ?

Da cijelu stvar prikažem realnije, evo jednog izvanrednog slučaja talijanskog zakonodavstva :

Službeni list rimske vlade »La Gazzetta Ufficiale« od 22. travnja 1924. objelodanio je dekret — zakon od dne 31. siječnja 1924. br. 472., prema kojemu se u kolonijama Tripolitanije i Cirenaike beduinima dopuštaju škole u njihovu materinskom arapskom jeziku. To je posve u redu. Mi se veselimo Arapima u Tripolitaniji i Cirenaici.

Samo ne možemo rastumačiti sebi, zašto se Hrvatima i Slovencima u Italiji oduzelo sve ono, što su imali, i zašto im se oduzima još i njihov jezik u crkvama.

Svrha je ovoj knjižici, da u najkraćim crtama prikaže stanje hrvatskog i slovenskog jezika u crkvama u Italiji.

Nastojao sam da izbjegnem svakoj riječi uvrede i da stvar napišem stvarno, mirno, jer je i predmet o kojemu pišem, uzvišen : tiče se vjere, crkve i narodnog jezika.

Naveo sam samo one najglavnije i najbitnije stvari, što ih svaki od nas mora da znade te ih u zgodi i na pravom mjestu upotrijebi.

Mnoge su stvari, što ih ovdje navodim, javnosti već poznate. Ponavljam ih zato, da ih otmem zaboravu. Istina, tih je nepravda daleko više učinjeno, ali nisu sve poznate. One, koje nijesu ovdje zabilježene, treba sabrati i tako popuniti moje navode, a to će se na temelju ovih podataka mnogo lakše učiniti moći.

U zadnje se doba mnogo govori o pitanju slavenskog jezika u crkvama Italije i to nesamo u našim stranama, već i vani. Pa ako se za stvar zainteresirala tuđina, dužnost je, da i mi o tome nešto napišemo.

Postavio sam sebi zadaću, da pišem o slavenskom jeziku u crkvama Italije, pa sam zato ovdje pisao u glavnom o progonstvu svećenstva, crkve i narodnog jezika u crkvama, a druge sam stvari spomenuo samo u kratkim crtama.

Podatke u ovoj knjižici dobio sam, — koliko ih nisam imao među svojim bilješkama — od svojih prijatelja i znanaca, a sabirao sam ih i po različnim novinama a neke sam dobio i od Manjšinskog Instituta u Ljubljani. Poglavlje : »Kako je Talijanima u Jugoslaviji«, napisano je na temelju ankete, što ju je objelodanio ljubljanski list : »Slovenec« u mjesecu travnju 1931. Kod pisanja služio sam se ovim knjigama :

Guida di Fiume 1914.

Ljetopis (Prospectus) *ljubljanske biskupije* 1930.

» » *goričke nadbiskupije* 1929.

» » *tršćansko-koparske biskupije* 1914.

» » *porečko-puljske biskupije* 1912.

» » *krčke biskupije* 1912.

Czörnig: Die ethnologischen Verhältnisse des österr. Küstenlandes, Triest, 1885.

Anton Mrkun: Crkveni priručnik za katol. Jugoslavene, Ljubljana, 1922.

Jakob Soklič: Istra kliče, Ljubljana 1928.

Danica, Trst, 1930.

La situation de la minorité Yougoslave en Italie, Ljubljana 1927.

La minorité Yugoslave en Italie, Ljubljana 1927.

Miroslav Premrou: Monumenta Sclavonica, Ljubljana, 1919.

Spezialortsrepertorium 1890., Küstenland, Wien, 1894.

Gemeindelexikon 1900., Küstenland, Wien 1906.

Spezialortsrepertorium 1910., Küstenland, Wien, 1918.

Giovanni Marinelli: Slavi, Tedeschi, Italiani nel cosidetto »Litorale austriaco«. Atti del R. Instituto veneto, Venezia 1884/85.

Carlo Podrecca: Slavia italiana, Cividale 1884.

Simon Rutar: Beneška Slovenija, Ljubljana 1899.

Rubić Jovan: Talijani na Primorju Kraljevine Jugoslavije, Split g. 1930.

Fran Barbalić: Pučke škole u Istri, Pula 1918.

» » Jugoslaveni i školsko pitanje na Rijeci, Sušak, g. 1922.

» » Razvitak školstva u Istri (Hrvatski Učitelj), Zagreb, 1925.

RÉSUMÉ

Lorsque l'armée italienne eut occupé l'Istrie, Trieste et Gorizia (Goritsa), le commandant militaire adressa à la population croate et slovène une proclamation en langues croate et slovène. Dans cette proclamation, il était dit que les Croates et les Slovènes jouiraient plus de liberté et auraient plus d'écoles sous la domination italienne que sous celle de l' Autriche. Et d'une manière précise, on y a relevé ces mots :

»Votre religion catholique sera respectée puisque c'est la religion de toute l' Italie.«

Pas une de ces promesses solennelles ne fut remplie ; au contraire, le joug que les Croates et les Slovènes des contrées ci-dessus mentionnées eurent à subir fut le pire de tous. Ils ont été privés de leurs écoles et récemment, les autorités italiennes leur ont défendu d'employer librement leur langue maternelle dans la profession de leur religion catholique.

Voici la méthode qu'ils ont suivie : D'abord, ils ont fermé toutes nos écoles privées. Ensuite, ils ont transformé nos écoles publiques de langue croate et slovène en celles de langue italienne, de manière que 600 écoles croates et slovènes furent fermées, que 800 instituteurs furent destitués et expulsés au delà des frontières et qu' une centaine de maîtres d' école furent transférés dans les regions du sud de l'Italie. Dans nos écoles, on a envoyé des maîtres italiens qui ne purent comprendre ni les enfants ni la population indigène de sorte que ces écoles italiennes devinrent le supplice de nos petits écoliers et de notre peuple et ne pouvaient former que des illetrés.

On a changé les noms slaves de nos villages, montagnes et vallées en noms italiens tout à fait inconnus à la population. On a aboli l'autonomie de nos communes et nommé des maires italiens qui ont fait destituer de leur place les employés slaves et fait de l'italien la langue officielle des communes. De même, l'italien fut proclamé langue officielle dans les bureaux d'État, et les employés slaves furent pour la plupart renvoyés ou expulsés. L'autonomie des provinces fut aussi abolie. Un nouveau système électoral fut appliqué de sorte que les Croates et les Slovènes n'ont pas obtenu un seul représentant au parlament italien.

On a même italianisé nos noms et prénoms slaves et ainsi il arrive que deux frères portent des noms différents ce qui est probablement un cas unique au monde.

On nous a dissous 434 associations de coopération intellectuelle et 414 différentes associations de coopération matérielle. De cette façon, on nous a ruiné moralement et matériellement. — De plus, on a interdit la publication des journaux croates et slovènes de sorte que le peuple slave qui habite l' Istrie, Trieste et Gorizia ne peut lire des journaux de sa langue et on ne lui permet non plus de lire ceux qui paraissent en Yougoslavie, même ceux qui ont un caractère purement religieux. Chez qui l'on trouve des journaux de Yougoslavie, il est frappé d'une amende, emprisonné ou confiné.

L' église fut le seul endroit où notre peuple pût encore se servir de sa langue. Mais les autorités italiennes ont fait tout leur possible pour y faire disparaître totalement l'emploi de notre langue. Ils ont commencé à persé-

cuter et à expulser nos prêtres et surtout nos chefs d'église c. à d. nos évêques. En 1919, l'évêque de Krk (Véglia), Mgr Mahnić fut emmené trompeusement de Krk (Véglia) et confiné en Italie. En 1920 on l'a mené jusqu' à la frontière yougoslave et, chagriné de ce procédé indigne, il mourut peu de temps après,à Zagreb. — L' évêque de Trieste, Mgr Karlin a dû quitter cette ville. — Le curé et doyen de Mali Lošinj (Lussinpiccolo), à présent l' évêque de Split (Spalato) Mgr Dr K. Kl. Bonefačić fut expulsé de Mali Lošinj (Lussinpiccolo) et confiné à Baška, sur l' île de Krk (Véglia). Puisque' on a traité ainsi les évêques croates ou slovènes on a trouvé bien simple d'agir encore plus mal avec les prêtres.

Dans la liste ci-jointe nous citons les noms et prénoms de tous ces prêtres — sur lesquels nous avons pu ramasser des renseignements, mais ils sont encore plus nombreux. Ils ont été tous emprisonnés, confinés ou expulsés et leur nombre s'élève jusqu'à 149. — De plus, on devrait encore y joindre 77 religieux, 47 clercs et 56 frères lais des différents monastères de sorte que le total de personnes appartenant au clergé séculier ou régulier qui ont été expulseés, confinées ou emprisonnées atteind le chiffre de 329.

Dans ces contrées déjà mentionnées nos religieux possédaient 15 monastères, à savoir :

Les franciscains à Kostanjevica, Sv. Gora, Barbana, Pazin, Kopar, Nerezine et Zadar (Zara).

les capucins : Gorica (Gorizia), Sv. Križ pri Vipavi, Rijeka (Fiume) ;

les conventuels : Piran et Cres (Cherso) ;

les tiers de l' ordre illyrien : Martinšćica, Veli Lošinj (Lussingrande) et Zara.

Ces couvents sont peuplés à présent de religieux italiens qui ne savent pas la langue de la population.

A la carte ci-jointe sont indiquées toutes les églises dans lesquelles on avait prêché auparavant en croate ou en slovène. Dans beaucoup d'elles on a aboli notre langue et le peuple ne peut plus entendre la parole de Dieu dans sa langue. Ou comptait ici 370 paroisses, 114 vicariats, 504 églises, 548 prêtres et 650.000 Croates et Slovènes. Et on prétend italianiser toute cette population par l' église.

Les îles : Cres (Cherso), Mali Lošinj (Lussinpiccolo), Unije, Sušak, Ilovik ont conservé dès temps les plus anciens le droit de se servir du slave dans la liturgie. Ce droit fut partout aboli.

On a détruit la propriété privée des prêtres, leurs ameublements et leurs bibliothèques. On les a mis aux fers comme des plus grands criminels.

La lutte des journaux italiens et des fachistes contre l'archevêque de Gorizia, Mgr Sedej, est bien connue. L'évêque de Trieste, Mgr Fogar, de même que le Saint-Père Pie XI. lui-même, ont pris sa défense.

A l' occasion de la fête du 25e anniversaire de l'archevêque Sedej, l'évêque de Lioubliana (Laibach), Mgr Jeglić, un vieillard de 82 ans a voulu se rendre à Gorizia. On ne lui a pas permis de franchir la frontière. Le journal de Rome, le »Tevere« a employé en parlant de lui le terme de »serpent«.

Les évêques italiens de Zara et de Fiume n'adressent pas à leurs ouailles des épîtres croates bien que Christ ait dit : Annoncez à tous les peuples...

La presse italienne abreuve notre clergé d'épithètes abominables. — Nous avons déjà mentionné que l' évêque Jeglić est nommé par eux »serpent«; un autre prêtre est »un ours slave enragé et affamé« ; on peut lire quelque part que »les prêtres slaves sont des serpents venimeux.«

Les persécutions des prêtres croates et slovènes furent si fortes et si nombreuses que ce fut d'abord un Italien, l' évêque de Trieste — à présent archevêque militaire — Mgr Bartolomasi qui en prit la défense et plus tard le Saint-Père Benoît XV. — L' accord de Latéran a prêté quelque protection aux Croates et aux Slovènes. Mais comme les persécutions n'ont pas cessé, l' épiscopat yougoslave a invité ses fidèles en Yougoslavie à joindre leurs prières pour la liberté religieuse de leurs frères d'Italie. Comme on a continué en Italie à poursuivre et à attaquer le clergé croate et slovène, l' évêque de Trieste, Mgr Fogar, de même que le Saint-Père Pie XI se sont chargés de sa défense.

Dans ce résumé on a brièvement indiqué tous les méfaits qui sont exposés en détail dans le petit livre ci-joint dans lequel le lecteur attentif ne trouvera qu'une faible image de tout ce que nos prêtres ont dû éprouver.

Nous ne saurions jamais nous imaginer qu'on traiterait ainsi les Croates et les Slovènes et surtout dans ce pays où se trouve le siège du chef de l' église catholique — qu'on traiterait ainsi les descendants de ceux qui reçurent de cette même Rome le beau nom de »Antemurale Christianitatis.«

Tiskarske pogreške :

Strana 7. redak 14. glasi : (2. Mak. VII. 15-17 i 18.)
„ 18. redak 21. i 28. riječ „sufraganta“ ispravi „sufragana“.
„ 25. redak 10. riječ „Farlatti“ ispravi „Farlati“.
„ 28. redak 39. riječ „zahtijeva“ ispravi „zahtjeva“.
„ 29. redak 3. riječ „Frankopana“ ispravi „Frankopanke“
„ 30. redak 5. riječ „Puntakrižu“ ispravi „Puntikriža“.
„ 52. redak 22. riječ „Paolinu“ ispravi „Pavlinu“.
„ 63. redak 28. riječ „vaših“ ispravi „Vaših“.
„ 64. redak 7. riječ „circuito“ ispravi „circuitu“.
„ 64. redak 13. riječ „ponosiš“ ispravi „pronosiš“.
„ 64. redak 41. riječ „crkva“ ispravi „Crkva“.
Na karti selo „Starad“ kraj Podgrada ispravi „Starada“

6389

KAZALO

Strana

Iz knjige Makabejaca .. 5

Obećanje i djela .. 7

Hrvati i Slovenci u Italiji .. 10

Biskupije na području Italije, u kojima obitavaju:

Hrvati i Slovenci .. 17

Biskupija Celovec .. 17

» Dubrovnik .. 18

» Gorica .. 18

» Krk .. 25

» Ljubljana .. 30

» Poreč - Pula .. 32

» Senj - Modruš .. 26

» Trst - Kopar .. 38

» Videm .. 4[illegible]

» Zadar .. 5[illegible]

Talijanska štampa .. 5[illegible]

Što smo izgubili? .. 5[illegible]

U obranu Hrvata i Slovenaca .. 5[illegible]

Biskup Bartolomasi .. 57

Papa Benedikt XV. .. 58

Lateranski sporazum .. 59

Jugoslavenski episkopat .. 60

Napadaji na nadbiskupa dr. Sedeja .. 63

Biskup dr. Fogar .. 63

Ponovni glas biskupa dr. Fogara .. 64

Papa Pijo XI. .. 65

Crkve u Italiji sa hrv. i slov. propovijedima .. 66

Iskaz interniranih, zatvorenih i potjeranih svećenika .. 66

Kako je Talijanima u Jugoslaviji .. 82

Zaključak .. 87

Napomena .. 88

Résumé .. 89